

Г.Г. Динис

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО.
ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ**

Навчально-методичний посібник

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Г.Г. Динис

**МІЖНАРОДНЕ ПРАВО.
ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ**

Навчально-методичний посібник

Ужгород – 2019

УДК 341(075. 8)

Д 33

Динис Г.Г. Міжнародне право. Вступ до спеціальності: навчально-методичний посібник. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. 204 с.

Навчально-методичний посібник «Міжнародне право. Вступ до спеціальності» спрямований на формування загальних основ знань, компетенцій, навичок вивчення, дослідження наукової інформації про спеціальність юриста-міжнародника; сфери професійної діяльності на практиці; систему навчального курсу та систему міжнародного права; методологічні основи мислення, вивчення систем міжнародного права та міжнародних відносин; професійного аналізу нормативних документальних та наукових джерел міжнародного права.

У посібнику розкрито положення про основи сучасного міжнародного права, суб'єкти міжнародного права, юридичну природу норм та взаємовідносин систем міжнародного і національного права, концептуальні підходи до вивчення проблеми міжнародного права прав людини та основних свобод, основні юридичні характеристики сучасного міжнародного права, глобального права та права Інтернету або кіберправа, порівняльні юридичні характеристики міжнародного публічного, міжнародного приватного права та права Європейського Союзу (право *sui generis*), механізми міжнародно-правового регулювання системи міжнародних відносин, вступ до вивчення проблематики: гібридні війни та міжнародне право; міжнародно-правові характеристики Організації Об'єднаних Націй (ООН)

Для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю «міжнародне право», а також всіх, хто цікавиться проблемами міжнародного права.

Рецензенти

Репецький В.М., кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. І.Франка;

Ковальова М.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

*Рекомендовано до друку Вченою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол № 9 від 17 вересня 2019 р.)*

© Г.Г. Динис, 2019

ЗМІСТ

Список умовних скорочень	5
ВСТУП	7
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	14
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	16
ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	17
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.	17
Тема 1. Про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста – міжнародника).	17
Тема 2. Проблематика застосування сучасних методологій вивчення та дослідження системи загального міжнародного права.	28
Тема 3. Сучасна система міжнародних відносин та підсистема міжнародного права.	36
Тема 4. Система міжнародного права та система навчальної дисципліни «Міжнародне право».	41
Тема 5. Понятійно-категоріальний апарат міжнародного права. Про терміни та поняття «міжнародне право», «глобальне право».	46
Тема 6. Джерела міжнародного права (ст.38.1 Статут Міжнародного Суду ООН).	55
Тема 7. Норми міжнародного права.	60
СЕМІНАРСЬКІ ТА САМОСТІЙНІ ЗАВДАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1	67
КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1	87
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.	89
Тема 8. Суб'єкти/актори сучасного міжнародного права.	89
Тема 9. Юридична природа взаємовідносин систем міжнародного та національного права.	102
Тема 10. Концептуальні підходи до вивчення проблеми прав людини та основних свобод у сучасному міжнародному праві. ...	106
Тема 11. Сучасне міжнародне право, глобальне право та право Інтернету або Кіберправа.	113

Тема 12. Загальні та особливі юридичні характеристики: міжнародне публічне, міжнародне приватне право та право Європейського Союзу (право <i>sui generis</i>).	120
Тема 13. Механізм міжнародно-правового регулювання системи міжнародних відносин.	128
Тема 14. Вступ до вивчення проблематики: гібридні війни та міжнародне право.	132
Тема 15. Організація Об'єднаних Націй (ООН): міжнародно-правові характеристики.	145
КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2	156
ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ /СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	158
САМОСТІЙНА РОБОТА	159
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	160
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	161
ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА	163
НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ, доступні українською, англійською або російською мовами на відповідних інформаційних Веб-ресурсах (до всіх тем)	167
Інформаційні ресурси. Веб-ресурси	171
ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	173
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»	177

Список умовних скорочень

АС – Африканський Союз
АСЕАН – Асоціація держав Південно-Східної Азії
ECTS – ECTS (European Credit Transfer System) – європейська система залікових кредитів/оцінок (система кредитів ECTS)
EEU – Енергетичний союз ЄС
G7/8 – Велика сімка/вісімка
G20 – Велика двадцятка
БРИКС – група п'яти держав, що включає Бразилію, Росію, Індію, Китай та Південно-Африканську Республіку
ВМО – Всесвітня метеорологічна організація
ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності
ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я
ВПС – Всесвітній поштовий союз
ВСІС – Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства
ВТО – Всесвітня туристична організація
ГА ООН – Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй
ГАТТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі
ГІС – глобальне інформаційне суспільство
ДНЯЗ – Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р.
ДФЄС – Договір про функціонування Європейського союзу
ЕКА – Економічна комісія ООН для Африки
ЕКЄ – Економічна комісія ООН для Європи
ЕКЛАК – Економічна комісія ООН для Латинської Америки і Карибського басейну
ЕСКЗА – Економічна і соціальна комісія ООН для Західної Азії
ЕКОСОП – Економічна і соціальна Рада ООН
ЕнСп – Енергетичне співтовариство
ЕСКАТО – Економічна і соціальна комісія ООН для Азії і Тихого океану
ЄврАзЕС – Євразійський економічний союз
Євратом – Європейське співтовариство з атомної енергії
ЄЕК ООН – Європейська економічна комісія ООН
ЄЕХ – Європейська Енергетична Хартія 1991 р.
ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.
ЄПВО – європейський простір вищої освіти
ЄС – Європейський Союз
ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
ЗВО – заклади вищої освіти
ІКАО – Міжнародна організація цивільної авіації
ІКТ – Інформаційно-комунікаційні технології
ІМО – Міжнародна морська організація
КМП ООН – Комісія міжнародного права ООН
КНР – Китайська Народна Республіка
ЛАД – Ліга арабських держав

МАГАТЕ – Міжнародне агентство з атомної енергії
МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку
МВФ – Міжнародний валютний фонд
МЕнП – Міжнародне енергетичне право
МІП – Міжнародне інформаційне право
ММО – Міжнародна морська організація
МНУО – Міжнародна неурядова організація
МОП – Міжнародна організація праці
МІГПІ – Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р.
МІЕСКП – Міжнародний пакт про екологічні, соціальні і культурні права людини 1966 р.
МІНС – міжнародне право навколишнього середовища
МС ООН – Міжнародний суд ООН
МСЕ – Міжнародний союз електров'язку
НАТО – Організація Північноатлантичного договору
НАФТА – Північноамериканська угода про вільну торгівлю 1994 р.
НБСЄ – Нарада з безпеки і співробітництва в Європі
НМІП – новий міжнародний інформаційний (комунікаційний) порядок
ОАД – Організація американських держав
ОАЄ – Організація африканської єдності
ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
ОІС – Організація Ісламського співробітництва
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ОПЕК – Організація країн-експортерів нафти
ОЧЕС – Організація Чорноморського економічного співробітництва
ПАРЄ – Парламентська асамблея РЄ
ПРООН – Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
РБ ООН – Рада Безпеки ООН
РЕВ – Рада економічної взаємодопомоги
РЄ – Рада Європи
ТНК – Транснаціональні корпорації
СНД – Співдружність Незалежних Держав
СОТ – Світова організація торгівлі
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
США – Сполучені Штати Америки
ФАО – Продовольча та сільськогосподарська організація Організації Об'єднаних Націй
ШОС – Шанхайська організація співробітництва
ЮНЕП – Програма ООН з навколишнього середовища
ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЮНІДО – Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку
ЮНКТАД – Конференція ООН з торгівлі та розвитку
ЮНСІТРАЛ – Комісія ООН з права міжнародної торгівлі

ВСТУП

Навчально-методичний посібник «**Міжнародне право. Вступ до спеціальності**» підготовлений відповідно до діючих стандартів вищої освіти України, галузь знань (0302) «Міжнародні відносини», спеціальність 293 «Міжнародне право», практики викладання курсу у закладах вищої освіти (ЗВО) України та зарубіжних інституціях, містить систему організаційно-методичних заходів, що сприятимуть студентам у засвоєнні знань, компетенцій, умінь та навичок із зазначеної дисципліни.

При підготовці посібника автор спирався на Галузевий стандарт вищої освіти України 2013р., галузь знань «Міжнародні відносини», напрям підготовки 6.030202 «Міжнародне право», кваліфікація 3439 «Фахівець з міжнародного права», а також багаторічну практику викладання міжнародного права та теорії міжнародних відносин.

Навчальна дисципліна «Міжнародне право. Вступ до спеціальності» є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців зі спеціальності «міжнародне право» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр». Викладається на I курсі (I семестр), в обсязі 90 навчальних годин (3 кредити ECTS (the European Credit Transfer System), а саме: лекції – 30 год., практичні, семінарські заняття – 18 год, самостійні роботи – 42 години.

Завершується семестр заліком.

Мета та завдання навчальної дисципліни «Міжнародне право. Вступ до спеціальності» спрямовані на формування загальних основ знань про фах юриста-міжнародника, сферу застосування, компетенцій, навичок, вміння професійного аналізу, мислення, вивчення, дослідження, розуміння, а також наукової інформації про:

- спеціальність юриста-міжнародника, сферу професійної діяльності на практиці;
- систему навчального курсу та систему міжнародного права;
- науково-теоретичну інформацію з основ міжнародного права;
- методологічні основи аналізу, мислення, вивчення, дослідження систем міжнародного права та міжнародних відносин ;
- професійний аналіз системи нормативних документальних та наукових джерел міжнародного права;

– вивчення та професійне засвоєння основ юридичних понять та категорій, що застосовуються у сфері міжнародного права та міжнародних відносин.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Міжнародне право. Вступ до спеціальності» формуються основи загальних та спеціальних предметно-фахових, соціально-особистісних, інструментальних, загальнонаукових компетентностей:

– знання та розуміння основ міжнародного права як нормативної системи та предмет наукового вивчення міжнародного права;

– основи розуміння вимог до професійної діяльності юриста-міжнародника;

– креативність, здатність системно мислити, вивчати основи міжнародного права та оволодівати сучасними знаннями про міжнародно-правові складові цивілізаційного глобального світоустрою;

– здатність спілкуватися державною та іноземними мовами як усно, так і письмово;

– здатність діяти відповідально;

– уміння та навички професійно працювати з нормативними документальними та науковими джерелами міжнародного права, Комісії міжнародного права ООН, а також міжнародних судових інституцій;

– набувати фундаментальних компетенцій, знань міжнародного права та міжнародних відносин з метою служити благородній меті в ім'я збереження миру і безпеки, свобод та прав людини, захищати інтереси суверенної, незалежної держави Україна;

– уміння запровадження цифрових компетенцій та набуття навичок пошуку, оцінки та редагування цифрового контенту міжнародно-правової інформації;

– функціональне використання високих технологій для ведення діалогу щодо міжнародного права у відповідному онлайн-середовищі.

Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки фахівців з міжнародного права. Нормативна навчальна дисципліна «Міжнародне право. Вступ до спеціальності», що викладається у I семестрі, є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за ОКР «бакалавр» зі спеціальності 293 «міжнародне право», галузь знань (0302) «міжнародні відносини».

Зв'язок з іншими дисциплінами. Вивчення нормативної дисципліни «Міжнародне право. Вступ до спеціальності» супроводжується вивченням навчальних дисциплін циклу загальної підготовки: «Загальна історія держави і права зарубіжних країн», «Інформаційні технології та юриспруденція», «Теорія держави і права», «Теорія міжнародних відносин», «Міжнародні відносини та світова політика», «Історія міжнародного права», «Країнознавство», «Основи дипломатії», а також іноземних мов та логічно продовжується поглибленим вивченням навчальної дисципліни «Міжнародне право» (основи теорії, основні галузі та інститути), міжнародне приватне право, право Європейського Союзу у наступних семестрах, а також галузевих міжнародно-правових дисциплін.

Методика викладання навчальної дисципліни «Міжнародне право. Вступ до спеціальності» здійснюється на основі класичної університетської та інноваційної систем організації навчального процесу із застосуванням сучасних педагогічних, інформаційних інтернет-технологій, засобів комунікації (форми, методи, методики технологій навчання) та підготовки індивідуальних/самостійних завдань студентів (есе, моделювання міжнародно-правових кейс-ситуацій (судових рішень), методів створення проєктів, навчання у кооперації з представниками інших спеціальностей, аналізу та вивчення case–study рішень міжнародних судових інституцій, ділових ігор, презентацій тощо) з метою досягнення відповідного рівня теоретичних знань та практичних навичок.

Студенти опановують навички опрацювання нормативних, наукових джерел, включно з матеріалами резолюцій ГА ООН, Комісії міжнародного права ООН, рішеннями Міжнародного Суду ООН та інших міжнародних судових інституцій.

Загальні рекомендації до підготовки практичних занять

На основі лекційних та практичних матеріалів, вивчення рекомендованих нормативних джерел, основної та рекомендованої міжнародно-правової літератури, а також інших відкритих онлайн/довідково-бібліотечних інформаційних джерел бути готовим надати/сформувані юридично аргументовані кваліфікації/пояснення до визначеного до кожної теми специфічного понятійно-категоріального

апарату міжнародного права, індивідуально формулювати юридичні характеристики правового явища, процесів та бути готовим предметно вести діалог.

Інформаційні джерела – науково-методичні розробки провідних вітчизняних та зарубіжних центрів дослідження міжнародного права, університетів та інститутів, навчальні посібники, монографічні та доктринальні дослідження з міжнародного права, наукові статті вітчизняних та зарубіжних авторів, вітчизняні та зарубіжні періодичні фахові видання, включаючи джерела Інтернету, енциклопедичні словники та інші наукові джерела українською та іноземними мовами, міжнародно-правові нормативні документи, джерела Комісії міжнародного права ООН, судові рішення Міжнародного Суду ООН та міжнародних судів *ad hoc*, установчі документи міжнародних організацій та міжнародних судових установ, практика вирішення міжнародно-правових суперечок: Інформаційні ресурси/веб-ресурси: «Законодавство України»; Національна бібліотека імені В. І. Вернадського; Юридична бібліотека; Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Міністерство юстиції України; Міністерство закордонних справ України; Конституційний Суд України; Верховний Суд України; Сайт Міжнародного суду ООН; Організації Об'єднаних націй; сайт Комісії з міжнародного права ООН; сайт бібліотеки ООН; [United Nations Juridical Yearbook . un.org](http://www.un.org/law/UNJuridicalYearbook/) >law/UNJuridical Year book/United Nations Juridical Year books of the International Law Commission . United Nations Treaty Collection Ceciest la page d'accueil de la Collection des traités des Nations, United Nations Headquarters in New York). <https://treaties.un.org>; United Nations Legislative Series. Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders... The present website contains summaries of judgments, advisory opinions and orders of the International Court of Justice in all the official languages of the United Nations. It contains electronic versions of published volumes, covering the period 1948–2012... [legal.un.org](http://legal.un.org/ICJSummaries/index.html) >ICJSummaries/index.html; United Nations Diplomatic Conferences; British Library: Online Gallery; United Nations Audiovisual Library of International Law. [legal.un.org](http://legal.un.org/avl/ha/vccr/vccr.html) >avl/ha/vccr/vccr.html.

Контроль знань і розподіл балів, які отримують студенти за опрацювання курсу «Міжнародне право. Вступ до спеціальності», виконання навчально-методичних матеріалів та робочої програми названої дисципліни

Контроль здійснюється за модульно-рейтинговою системою. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 – 7, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) теми 8 – 15 в обсязі 3 кредитів ECTS (the European Credit Transfer System). Умовами допуску до заліку є оволодіння робочою програмою «Міжнародне право. Вступ до спеціальності», опрацювання курсу лекцій «Міжнародне право. Вступ до спеціальності», відвідування лекцій та семінарських занять, активна участь у їх проведенні, виконання завдань до самостійної роботи (на теми, визначені викладачем).

Оцінювання/діагностика знань здійснюється на основі вимог стандартів вищої освіти України щодо підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» зі спеціальності 293 «Міжнародне право», галузь знань (29) «Міжнародні відносини» та практики викладання вищезазначеного навчального курсу.

Знання та уміння/розуміння студентів оцінюється за наступними рівнями: опитування у різних формах, тестові завдання, здійснення аналітики, case-study, тематичні дослідження, підготовки есе, legal opinion.

Навички мислення студентів оцінюються за допомогою модулів, есе, тестів, практичної та самостійної роботи над визначеними темами; аналізу нормативних джерел, монографічної та доктринальної літератури вітчизняних і зарубіжних вчених, судових рішень міжнародних судових інстанцій.

Практичні навички студентів оцінюються за допомогою модулів, тестів, есе, практичної та самостійної роботи (зокрема, підготовка проектів міжнародних договорів/конвенцій), практичної та самостійної роботи над визначеними матеріалами, рольових ігор, аналізу правових норм з метою обґрунтування legal opinion юридичних позицій з питань норм міжнародного права .

Студенти, які за результатами семестрового модульно-рейтингового контролю набрали сумарно меншу кількість балів, ніж

критично-розрахунковий **мінімум 35 балів** не допускаються до заліку і вважаються такими, що не виконали усі види робіт, які передбачаються навчально-методичними матеріалами та робочою програмою Вступ до спеціальності «міжнародне право» на семестр. У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульної контрольної роботи (МКР) здійснюються у відповідності до діючих нормативних положень про порядок оцінювання знань студентів при діючій кредитно-модульній системі організації навчального процесу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS¹

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	
82 – 89	B	добре	зараховано
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано обов'язкове повторне вивчення дисципліни

¹ See: **ECTS (European Credit Transfer System)** – європейська система залікових кредитів (система кредитів ECTS) була розроблена Європейською комісією в 1997 р.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ² найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 29 Міжнародні відносини	Нормативна	
	Напрямок підготовки 293 «Міжнародне право»		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): фахівець з міжнародного права	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Індивідуального науково-дослідного завдання немає		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 42	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	30 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	год.
		Самостійна робота	
		42 год.	42 год.
		Індивідуальні завдання:	
Вид контролю: залік			

² Примітка: на підставі рішення кафедри міжнародного права та вченої ради юридичного факультету зберігається право переформатування навчально-методичних матеріалів, робочої програми навчальної дисципліни, а саме: обсягів лекційних, практичних, самостійних робіт, індивідуальних завдань згідно стандартів вищої освіти України стосовно спеціальності 293 «Міжнародне право», галузь знань (0302) «Міжнародні відносини» та практики викладання вищеназваного навчального курсу

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ»

I СЕМЕСТР

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. Про спеціальність «Міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста – міжнародника).

Тема 2. Проблематика застосування сучасних методологій вивчення та дослідження системи загального міжнародного права.

Тема 3. Сучасна система міжнародних відносин та підсистема міжнародного права.

Тема 4. Система міжнародного права та система навчальної дисципліни «міжнародне право».

Тема 5. Понятійно-категоріальний апарат міжнародного права. Про терміни та поняття «міжнародне право», «глобальне право» .

Тема 6. Джерела міжнародного права (ст.38.1 Статут Міжнародного Суду ООН).

Тема 7. Норми міжнародного права.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Тема 8. Суб'єкти/актори сучасного міжнародного права.

Тема 9. Юридична природа взаємовідносин систем міжнародного та національного права.

Тема 10. Концептуальні підходи до вивчення проблеми прав людини та основних свобод у сучасному міжнародному праві.

Тема 11. Сучасне міжнародне право, глобальне право та право Інтернету або Кіберправа.

Тема 12. Загальні та особливі юридичні характеристики: міжнародне публічне, міжнародне приватне право та право Європейського Союзу (право *sui generis*).

Тема 13. Механізм міжнародно-правового регулювання системи міжнародних відносин.

Тема 14. Вступ до вивчення проблематики: гібридні війни та міжнародне право.

Тема 15. Організація Об'єднаних Націй (ООН): міжнародно-правові характеристики.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

І СЕМЕСТР

НАЗВА ТЕМИ	Кількість годин		
	Лекції	Семінари	Самостійні роботи
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1			
Тема 1. Про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).	2	2	4
Тема 2. Проблематика застосування сучасних методологій вивчення та дослідження загального міжнародного права.	2	2	4
Тема 3. Сучасна система міжнародних відносин та підсистема міжнародного права.	2	2	4
Тема 4. Система міжнародного права та система навчальної дисципліни «міжнародне право».	2	2	2
Тема 5. Понятійно-категоріальний апарат міжнародного права. Про терміни та поняття міжнародного права.	6	2	4
Тема 6. Джерела міжнародного права (ст.38.1 Статут Міжнародного суду ООН).	2	2	2
Тема 7. Норми міжнародного права.	2	2	2
Модульна контрольна робота 1		2 на семінарі	2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2	14	6	16
Тема 8. Суб'єкти/актори сучасного міжнародного права.	2	1	2
Тема 9. Юридична природа взаємовідносин систем міжнародного та національного права.	2	1	2
Тема 10. Концептуальні підходи до вивчення проблеми прав людини та основних свобод у сучасному міжнародному праві.	2	2	2
Тема 11. Сучасне міжнародне право, глобальне право та право Інтернету або Кіберправа.	2	1	2
Тема 12. Загальні та особливі юридичні характеристики: міжнародне публічне, міжнародне приватне право та право Європейського Союзу (право <i>sui generis</i>).	2	1	2
Тема 13. Механізм міжнародно-правового регулювання системи міжнародних відносин.	2	1	2
Тема 14. Вступ до вивчення проблематики: гібридні війни та міжнародне право.	2	1	2
Тема 15. Організація Об'єднаних Націй (ООН): міжнародно-правові характеристики.	2	1	4
Модульна контрольна робота 2	16	2 на семінарі	
Разом за змістовим модулем 2 усього годин	30	18	42

Загальний обсяг – 90, в тому числі: лекції – 30 год.
 Практичні /Семінари – 18 год. Самостійна робота – 42 год.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. Про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).

Лекція 1. Основи знань про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника) (2 год.).

1. Про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).
2. Професійні характеристики фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).
3. Загальні та спеціальні (фахові) компетентності фахівця з міжнародного права.
4. Юридичний стиль мислення юриста-міжнародника. Основні характеристики.

1. Про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).

Можливість здобути спеціальність «Міжнародне право», а після шукати відповіді, що з цим робити, де працювати, як будувати своє життя, реалізувати благородні, а також амбітні цілі з користю не тільки для себе, а й для суспільства завжди викликає інтерес, незалежно від держави, у якій проживає людина.

В основі вивчення універсального загального міжнародного права є цивілізаційні цінності глобального світу, свободи та права людини, забезпечення миру та безпеки, незалежно від національності, релігії, культури, ідеології та політики.

Такі цивілізаційні критерії міжнародного права формують пріоритети індивідуальних інтересів на користь інтересів держав, що можуть бути забезпечені тільки за умови поваги до цінностей міжнародного правопорядку.

Основною метою підготовки фахівців за освітніми програмами спеціальності «Міжнародне право» є отримання студентами фундаментальних знань та компетенцій, практичних навичок з теорії та практики міжнародного публічного права, міжнародного приватного права, європейського права.

Студенти вивчають іноземні мови, отримують другу спеціальність перекладача з іноземної мови.

Фахівці з міжнародного права здобувають знання та компетенції для того, щоб на практиці фахово готувати аналітичні матеріали, рекомендації, експертні висновки для органів державної влади, приватних юридичних та фізичних осіб з проблематики міжнародного та національного права; представляти інтереси в міжнародних організаціях, міжнародних та національних судових установах; працювати в юридичних інституціях, міжнародних компаніях; досліджувати актуальну проблематику міжнародного та національного права; проводити аналітичну, прогностичну, консультативну роботу у сфері міжнародних відносин; брати участь у дипломатичних переговорах і зустрічах; аналізувати міжнародну інформацію; проводити наукові дослідження; досліджувати світовий ринок та тенденції його розвитку; здійснювати консультативну, експертну діяльність у міністерствах, відомствах та зарубіжних інституціях.

На ринку праці юристи, які готувалися за напрямом підготовки «Міжнародне право» із галузі знань «Міжнародні відносини» отримують можливість працювати в органах державної влади, дипломатичних, консульських, правоохоронних та правозахисних, установах; податковій адміністрації; підрозділах митної служби; наукових, науково-виробничих, виробничих об'єднаннях і підприємствах; банківських та небанківських фінансових установах; організаціях та підприємствах приватних форм власності, а також у вищих навчальних закладах.

Міжнародне право – це міждисциплінарна академічна сфера юридичних знань та компетенцій для студентів, які зацікавлені отримати відповіді на питання, що таке система міжнародного права та міжнародних відносин, право прав людини, міжнародно-правові основи міжнародного бізнесу, міжнародної економіки, міжнародних фінансів.

Таким чином можливості здійснення успішної життєвої кар'єри на основі отриманих знань та компетенцій міжнародного права у вищих навчальних закладах диктують наступний вибір:

а) студенти, зацікавлені в міжнародній політиці, дипломатії, планують обрати державну службу або структури міжурядових організацій, що обумовлює необхідність вивчати міжнародне публічне право, право Європейського Союзу.

б) юристи-міжнародники, зацікавлені практикою у сфері міжнародного бізнесу, приватних та неприбуткових організаціях, обирають міжнародне приватне право. Доступні шляхи кар'єри для міжнародних юристів можуть бути в юридичних фірмах, міжнародних організаціях, комерційних компаніях. Міжнародні організації та неприбуткові організації пропонують широкий спектр можливостей для працевлаштування міжнародних юристів. Не виключені можливості надання юридичних послуг політикам, що мають інтереси в міжнародному бізнесі.

Приватні юридичні фірми віддають перевагу юристу-міжнароднику, що набув компетенцій та навичок в якості корпоративного юриста, володіє іноземними мовами. Корпоративні юристи є найбільш активними міжнародними адвокатами. Корпорації схильні наймати адвоката, який професійно знається на міжнародному праві та національному законодавстві: контрактному, податковому, антимонопольному праві, цінних паперів або в питаннях авторського та патентного права.

Юристи-міжнародники, випускники юридичних факультетів з знаннями іноземних мов, все частіше використовують свою спеціальну підготовку для працевлаштування у відповідних галузях міжнародної економіки.

Запити на міжнародних юристів мають стійку тенденцію бути постійними. Компанії створюють представництва в зарубіжних країнах для врегулювання міжнародних проблем із залученням юристів-міжнародників.

У результаті створені можливості для працевлаштування юристів, які мають ступінь магістра міжнародного права в галузі міжнародних відносин, мовні навички, культурну обізнаність та зарубіжний досвід. Країнам, що розвиваються, потрібні адвокати, які допомагають у правових реформах, і такі міжнародні організації, як Організація Об'єднаних Націй потребують адвокатів для захисту юридичних інтересів із знанням міжнародного права.

Які способи набуття кваліфікацій, необхідних для надання міжнародно-правових послуг?

Важливо, щоб юридичні знання та навички були напрацьовані не тільки в навчальному процесі, але також доповнювалися через стажування та практику. Наприклад, студенти юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ» (спеціальність «міжнародне право») щорічно проходять практику в Міністерстві Закордонних Справ (МЗС) України.

Ступінь магістра з міжнародного права здобувається на другому рівні вищої освіти створює основи поглиблення юридичної освіти, надаючи знання та компетенції про міжнародно-правове регулювання цілісної системи міжнародних відносин на практиці. Додаткові навички, що рекомендуються, включають знання іноземних мов, дослідницькі та письмові практики, досвід роботи за кордоном, діловий інтерес до практики міжнародного права в міжнародному середовищі, а також знання основних юридичних характеристик правових систем світу.

До іноземних мов, знання яких найчастіше вимагається компаніями, організаціями, належать: англійська, французька, німецька, японська, китайська, іспанська та російська мови. Зарубіжний досвід створює умови для сприйняття іноземної культури, звичаїв інших народів та розвивати повагу до інших націй, розуміння і терпіння, необхідні для роботи в міжнародному середовищі.

2. Професійні характеристики фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника)

Фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника) можуть визначити наступні професійні характеристики:

- знання, компетенції, практичні навички у сфері систем міжнародного публічного права, міжнародного приватного права та права Європейського Союзу;

- здатність та навички до юридичного аналізу міжнародних відносин, фактів, обставин;

- здатність ефективно працювати в міжнародному середовищі;

- знання не менше ніж двох офіційних іноземних мов ООН;

- знання історії, теорії та практики міжнародних відносин, дипломатії.

3. Загальні та спеціальні (фахові) компетентності фахівця з міжнародного права

Загальні професійні та спеціальні (фахові) компетентності юриста-міжнародника визначають наступні професійні характеристики:

- знання, компетенції, практика з міжнародного публічного права, міжнародного приватного права та права Європейського Союзу;

- фундаментальні знання основ сучасного міжнародного права, теоретичних підходів до його визначення й обґрунтування юридичної обов'язковості; знання ключових теоретичних проблем і розуміння зв'язку міжнародного права з практикою правозастосування; вміння працювати з нормативними та доктринальними джерелами сучасного міжнародного права;

- глибокі знання загальнотеоретичних питань правової науки; обізнаність з основними теоретичними течіями, школами, підходами до трактування міжнародного права; розуміння місця міжнародного права серед інших феноменів соціуму та наявних зв'язків між ними; володіння юридичним понятійно-категоріальним апаратом;

- знання загальносистемних інститутів міжнародного права: інститут міжнародної правотворчості, інститут правозастосування норм міжнародного права, інститут міжнародно-правової відповідальності, інститут розв'язання міжнародних суперечностей мирними засобами тощо;

— фундаментальне розуміння основних галузей, інститутів, спеціальних питань міжнародного права: право міжнародних договорів; територія та населення в міжнародному праві; міжнародно-правові механізми захисту прав людини; статус за міжнародним правом морських і повітряних просторів, космічного простору; застосування сили в міжнародному праві, гібридні війни та міжнародне право; агресія Російської Федерації проти України, тимчасова окупація українського Криму, тощо;

— сучасні міжнародно-правові знання протидії гібридним загрозам суверенітету держави та уміння їх використовувати для захисту національних інтересів суверенної, незалежної держави України;

— знання основ теорії міжнародних відносин, системи та структурних елементів, підсистеми нормативного врегулювання міжнародних відносин; складові та функціональні процеси системи міжнародних відносин й уміння їх використовувати в міжнародно-правовій діяльності; розуміння базових структурних елементів системи міжнародних відносин і впливу на юридичні характеристики та зміст міжнародного права;

— професійні знання історії європейської інтеграції; основних інституцій Європейського Союзу; розуміння та знання системи джерел права Європейського Союзу; судової практики ЄС.

— професійне розуміння системи й принципів роботи органів зовнішніх зносин України, знання та обізнаність щодо організації зовнішніх зносин іноземних держав; фундаментальні знання законодавства України про зовнішні зносини та міжнародного права зовнішніх зносин; здатність виконувати юридичну роботу в дипломатичних і консульських представництвах;

— здатність до загального аналізу зовнішньої політики; уміння встановлювати зв'язки між поточними подіями, виявляти тенденції розвитку міжнародних відносин; знання історії та поточного стану зовнішньополітичного курсу України, її прикордонних сусідів і найвпливовіших держав світу;

— знання Конституції України, основних інститутів і питань конституційного права; розуміння юридичних зв'язків конституційного права з іншими галузями національного та міжнародного права;

— професійна обізнаність питань історії держави і права, основних політичних і правових вчень; здатність до історичних досліджень у сфері права й правознавства;

— вміння аналізувати юридичний характер та юридичний статус питання, складати проєкти й супровідну документацію українською та іноземними мовами;

— здатність та вміння брати участь у міждержавних, ділових та інших міжнародних переговорах; працювати в рамках міжнародних конференцій, організацій, робочих груп двосторонньої й багатосторонньої дипломатії;

— здатність готувати юридичну позицію в інтересах клієнта, а також контраргументи проти позиції опонентів; вести дискусії та дебати з міжнародно-правових і загальноюридичних питань;

— уміння вести дипломатичне та ділове листування, працювати з міжнародними документами: договорами, актами міжнародних організацій тощо;

— здатність до ділового спілкування у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики та права, уміння встановлювати ділові контакти та працювати в колективі;

— здатність виконувати письмові переклади на іноземну мову документів дипломатичного та неофіційного характеру суспільно-політичної тематики; надавати послуги усного та письмового перекладу;

— здатність до юридичного аналізу приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом (міжнародне приватне право);

— уміння визначати юридичні ризики, пов'язані з особливостями законодавств; уміння самостійно робити загальний аналіз іноземного законодавства на предмет юридичних ризиків;

— уміння формулювати точно питання іноземним юридичним співрозмовникам;

— професійні знання законодавства України про міжнародні договори; уміння встановлювати юридичний статус міжнародного

документа за формальними ознаками; здатність юридично забезпечувати процес укладання міжнародного договору;

— здатності до юридичного супроводу основних видів зовнішньоекономічних операцій і міжнародної економічної взаємодії;

— розуміти необхідність удосконалення особистих і професійних якостей;

— індивідуальна відповідальність за якість виконання юридичної роботи;

— знання в галузі інформатики та сучасних інформаційних технологій;

— навички використання програмних засобів, роботи в комп'ютерних мережах, уміння створювати бази даних і використовувати інтернет-ресурси.

4. Юридичний стиль мислення юриста-міжнародника

У науці та практиці домінує положення, що загальноприйнята наукова дефініція терміна та поняття «мислення» відсутня. В основі – множина підходів до трактування терміна, поняття «мислення» та цивілізаційні мульти- культурологічні та релігійні причини.

Для порівняння, наукова дефініція «мислення», сформульована в словнику Мерріам-Вебстер (Англія), пояснює поняття «мислення» наступним чином: мислення – це вірити, щось є правдою, що існує певна ситуація, щось станеться; мати думку про когось чи щось; формувати чи мати (певну думку) у своєму розумі³

На думку автора, рівень розуміння та сприйняття юридичної природи міжнародного права обумовлений саме наявністю цивілізаційного способу мислення (*formae mentis*), знання іноземних мов, характерного юридичного стилю діяльності, професійних звичаїв, культури мислення, професійних підходів до визначення юридичної кваліфікації фактичних міжнародних процесів, обставин, опрацювання наявних альтернативних варіантів, прийняття нормативних управлінських рішень на основі міжнародного права.

³ See: Thinking Definition of Thinking by Merriam-Webster. Thought. Alternative Titles: thinking, thought process. Written by: D.E. Berlyne, W.Edgar Vinacke, Robert J. Sternberg.

Юридичний стиль мислення юриста-міжнародника обумовлений аксеологічними⁴, гносеологічними⁵ та епістемологічними⁶ основами набутих юридичних знань та компетенцій фахівця з міжнародного права.

У міжнародному праві не прийнято мислити категоричними поняттями та оперувати радикальними оцінками. Причина в тому, що основний актор міжнародних відносин – людина, яка проживає у мультицивілізаційному світі для якого характерна мозаїка цивілізаційних культур, звичаїв, релігій, мовлення. Сьогодні глобальний міжнародний правопорядок формують 193 держави-члени ООН, 1 квазідержава, яка визнана ООН, але не входить до її складу – Ватикан; 1 держава-спостерігач – Палестинська держава, 1 держава, що не входить до ООН, але офіційно визнана переважною більшістю держав світу – у Косово та інших державних утвореннях. У світі нараховується близько 240 мовних сімей, від 2500 до 7000 мов, діалектів. В основі людських комунікацій – взаємна повага та терпимість.

Основні питання – як побудовано знання в цілому та міжнародного права конкретно? У чому полягає цінність міжнародного права (аксеологія права)? Яким чином пізнавати (епістемологічно чи гносеологічно) міжнародне право? У чому полягає практична значимість міжнародного права? Які реальні

⁴ Див.: Аксіологія права – предмет юридичної аксіології на думку вчених стають проблеми розуміння і трактування права як юридичної та соціальної цінності, наприклад, міжнародного права.

⁵ Див.: Гносеологія: розділ філософії, у якому вивчаються проблеми природи пізнання, наприклад, міжнародного права, і його можливостей, відношення знання до реальності з точки зору суб'єкта (людини), досліджуються загальні передумови пізнання, виявляються умови його достовірності та істинності. Два основні напрями в теорії пізнання – матеріалізм та ідеалізм.

⁶ Див.: Епістемологія – філософсько-методологічна дисципліна, у якій досліджується знання як предмет, знання міжнародного права незалежно від його будови, структури, функціонування та розвитку. Термін введений і застосовувався у англо-американській філософії ХХ ст. Класично ототожнюється з теорією пізнання. Епістемологи виходять НЕ з «гносеологічного суб'єкта» (людини), що здійснює пізнання, а з НАЯВНОГО СТАТУСУ (об'єкта), наприклад, міжнародного права.

механізми впровадження/реалізації знань міжнародного права в науковій та практичній діяльності (епістемологія)?

Відповіді можуть бути такі:

а) все залежить від часу та способів / методології вивчення;

б) межі вивчення будь-якого явища чи процесу – не визначені, але світ пізнаваний, у принципі (опитимізм);

в) людині не вдається пізнати сутності міжнародного права. Помилковий вибір – збудувати віртуальні знання на основі сприйняття принципу «мені здається» (агностицизм⁷);

г) думаюча людина вивчає міжнародне право, разом з тим, сумніви у власних силах породжує стан невіри у свої можливості пізнання (скептицизм).

Прагматичною основою формування юридичного стилю мислення юриста –міжнародника є сприйняття та розуміння таких напрямів:

— знання, компетенції, практика з міжнародного публічного права, міжнародного приватного права та права Європейського Союзу (*sui generis*);

— сприйняття системи міжнародного права в якості нормативної основи глобальної інформаційної міжнародної спільноти (Global Information International Community);

— розуміння необхідності впровадження новітніх методологічних технологій вивчення, дослідження міжнародного права.

За умови глибокої віри у можливість досягнення благородної мети, наявні всі підстави сподіватися та прийти до вершини відносно абсолютних професійних знань міжнародного права, міжнародних відносин і не тільки.

Таким чином, у авторському розумінні, сучасний юридичний стиль мислення юриста-міжнародника – це технократичний алгоритм/директорія осмислення юридичних суджень/гіпотез, пов'язаних з процесами міжнародно-правового регулювання відносин

⁷ Див.: Агностицизм (від грец.) А – НЕ, гносис – знання; світ пізнаваний у принципі, людина не пізнає світ, а будує віртуальний світ на основі почуттєвого сприйняття; «корені» агностицизму: складність і суперечливість процесу пізнання.

міжнародного характеру та вироблення юридичного обґрунтування оцінок управлінського рішення проблеми, що може включати наступні процедури:

- а) юридичний аналіз справи/обставин/процесів;
- б) правова кваліфікація створених проблемних питань;
- в) визначення альтернативних критеріїв/ стандартів/ правил вибору нормативного управлінського рішення щодо сформованої проблеми; пошук компромісного узгодження рішення;
- д) управління/менеджмент та правовий контроль за процесом реалізації нормативного управлінського рішення сформованої проблеми (Г. Г.Динис).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).
2. Професійні характеристики фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).
3. Загальні та спеціальні (фахові) компетентності фахівця з міжнародного права.
4. Юридичний стиль мислення юриста-міжнародника. Основні характеристики.

Тема 2. Проблематика застосування класичних та сучасних методологій вивчення та дослідження загального міжнародного права

Лекція 2. (2 год.) Проблематика застосування класичних та сучасних методологій вивчення та дослідження загального міжнародного права

1. Методологічні основи вивчення, дослідження міжнародно-правових явищ та процесів.
2. Про методи вивчення та дослідження міжнародного права: загальнонаукові методи та спеціальні наукові методи .
3. Застосування сучасних методів вивчення, дослідження стосовно міжнародного права: метод аналізу ієрархій (англ. Analytic Hierarchy Process), кібернетичні методи, методи комп'ютерної обробки правової інформації, методології синергетики.

1. Методологічні основи вивчення, дослідження міжнародно-правових явищ та процесів

Більшість читачів ознайомена з різними жанрами художньої літератури, наприклад: лірика, драма, епос, трагедія, комедія, пригодницька, фантастична література, сучасна антиутопія та інші. У кожного сформована індивідуальна метода, підхід до читання художньої літератури.

Разом з тим необхідно звернути увагу на те, що прочитання наукової літератури, вивчення, дослідження міжнародного права, юриспруденції обумовлює пошук відмінних підходів та методологій. Ігнорування цього правила значно ускладнить сприйняття та розуміння науки міжнародного права, юридичної природи міжнародного права. У цьому і знаходимо переваги класичної університетської освіти, що суттєво доповнюються перевагами доступу до знань, бібліотечних фондів, інформаційних документальних ресурсів ООН, Ради Європи, НАТО, вітчизняних урядових, парламенту України, МЗС та інших фондів за допомоги Інтернет/Кібер інформаційних технологій .

На думку автора, практика свідчить, що вивчення та розуміння міжнародного права і міжнародних відносин можливі тільки за умови сприйняття гіпотези І. Канта: «Я називаю всяке пізнання трансцендентальним, яке займається не предметами як нашими поняттями, а ргіогу про предмети взагалі». **Таким чином, пізнання спрямоване не на об'єкти, а на осягнення процесів наукового пізнання навколишнього світу міжнародних відносин, тобто наукові пояснення причин існування об'єктів, появи фактів.** Іншими словами, в епоху вільного доступу до гіперобсягів інформації ключова проблема – навчитися, як вчитися, як мислити, як думати?

Разом з тим, для юриста-міжнародника «діяти» – означає професійно застосовувати отримані знання, творчо оперувати компетенціями, дефініціями, понятійно-категоріальним апаратом міжнародного права, юриспруденції, міжнародних відносин, що стане запорукою успішної діяльності.

Суттєві професійні характеристики юриста – міжнародника це фундаментальні знання та практики сучасного міжнародного права, міжнародного приватного права, права Європейського Союзу, а також володіння офіційними мовами ООН.

Разом з тим, наявні проблеми вивчення міжнародного права полягають в тому, що універсальна дефініція « міжнародне право» в науці та на практиці міжнародного права у порівнянні, наприклад, з аксіомами геометрії, алгебри відсутня. Проф. В. Г. Буткевич стверджує, що існує більше тисячі понять про «міжнародне право»⁸. Постає питання, якому поняттю віддати пріоритет.

На пошуки відповіді спрямований навчальний університетський процес вивчення, дослідження міжнародного права, міжнародних відносин та національного законодавства. Автор вважає, що, можливо, нема сенсу запам'ятовувати тисячі понять. Чому студент, політик з Близького Сходу трактує міжнародне право інакше, ніж його колега з Європи або Японії, Китаю, Африки, Латинської Америки? Можлива

⁸ Див.: Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / за ред. В.Г.Будкевича. Київ:Либідь, 2002. 608 с.

відповідь – інакший спосіб цивілізаційного мислення визначає конкретні підходи до тлумачення міжнародного права.

Тому, без сприйняття глобалізованого змісту термінів, понятійно-категоріального апарату, розуміння юридичної природи міжнародного права неможливе. Подібно, без розуміння і сприйняття дев'яти правил – аксіом геометрії, неможливе сприйняття законів розвитку матеріального світу.

Стосовно міжнародного права, основний аргумент – процес пізнання кожного полягає у цивілізаційній, культурологічній, релігійній належності індивіда до певного суспільства. Міжнародне право – це надбання світової спільноти. Істинний шлях пізнання міжнародного права полягає в сприйнятті універсальності світових цінностей людини – миру та безпеки, прав та свобод людини, здатностей протидіяти викликам та загрозам існуванню міжнародної спільноти народів, націй та держав. (Г. Г. Динис)

2. Про методи вивчення та дослідження міжнародного права: загальнонаукові та спеціальні наукові методи

Успіхи у вивченні та дослідженні міжнародного права визначаються в першу чергу обраними методами для аналізу змісту запропонованої проблеми. Метод (від грецької *metodos*) – «шлях до чогось», шлях дослідження, обраний спосіб досягнення наукової мети.

Наукове пізнання та дослідження – це цілеспрямоване студіювання, результати якого відповідають певним критеріям та показникам. Характеризуючи наукове дослідження, зазвичай, вказують, яким чином проводилися дослідження. У правовій науці прийнятно застосовувати наступні методи:

а) загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування та конкретизація, аналогія та моделювання);

б) спеціальні наукові методи:

- методи дослідження: формально-юридичний, порівняльний, історичний методи, принципи взаємодії загального і часткового, абстрактного і конкретного, суті та явища, форми та змісту. Принципи

об'єктивності та доказовості реалізуються в роботі з позицій причинно-наслідкових зв'язків пізнання міжнародно-правових процесів та явищ, їх кінцевих результатів;

- формально-юридичний метод застосовується для здійснення аналізу юридичного нормативного змісту міжнародних універсальних, регіональних та національних правових актів, звичаєвих норм, а також рішень міжнародних судових інституцій;

- порівняльно-правовий метод – для з'ясування юридичних особливостей імплементації міжнародно-правових норм в українському законодавстві та законодавстві інших держав;

- метод прогнозування та моделювання – для розробки практичних рекомендацій з підвищення ефективної правореалізації на міжнародному і національному рівнях;

- метод системного аналізу – для виявлення структурних взаємозв'язків міжнародного права, а також дослідження різнопланових доктринальних наукових концепцій щодо проблеми механізму міжнародно-правового регулювання;

- історико-правовий метод – для дослідження особливостей функціонування міжнародного права в залежності від історичного часу міжнародних відносин.

3. Застосування сучасних методів вивчення, дослідження стосовно міжнародного права: метод аналізу ієрархій (англ. Analytic Hierarchy Process), кібернетичні методи, методи комп'ютерної обробки правової інформації, методології синергетики

Необхідно звернути увагу, що в загальній науці, у тому числі науці міжнародного права, відсутні універсалізовані правила/процедури щодо методології та методів наукового дослідження. І в цьому, автор вважає, є переваги на користь індивідуальних компетентностей, реалізації права свободи проведення наукових розвідок.

Оксфордські словники про визначення поняття «методологія» вказують на наявність близько 43 понять з визначеннями терміну «метод» та «методологія». Понятійний апарат щодо терміна «методологія»

відзначається різноманітними трактуваннями, наприклад: «методологія» – це – набір, система методів для виконання конкретної діяльності⁹.

У сучасній науці сформувалася багаторівнева концепція методології досліджень, у тому числі міжнародного права, згідно з якою методи наукового пізнання за ступенем загальності і сфери дії можуть бути поділені на основні групи: філософські, загальнонаукові, часткові методи наук (внутрішньо- та міждисциплінарні).

Так, український вчений М.І. Козюбра вказує на багаторівневий характер методології, аналізуючи філософську методологію, методологію вищого рівня, як узагальнення, що становить світоглядну основу всієї наукової діяльності та конкретні, спеціальні рівні методологічного осмислення інформаційних даних науки і практики, яка являє собою систему дослідницьких принципів і методів спеціальних наук, а також вчення про цю систему¹⁰.

Характерним для сучасних наукових досліджень, що можуть бути апліковані до досліджень міжнародного права, є застосування сучасних способів дослідження: кібернетичного, системно-інформаційного, синергетичного/ міждисциплінарного підходів.

В основі названих підходів – використання інформаційно-комунікативної моделі світопорядку, на якій ґрунтується синергетика¹¹ і

⁹ See: Oxford Learner's Dictionaries | Find the meanings, definitions. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>.

¹⁰ Див.: Козюбра Н. И. Понятие и структура методологии юридической науки // Методологические проблемы юридической науки: Сборник научных трудов / АН УССР. Ин-т государства и права; Отв. ред. Н. И. Козюбра. К.: Наукова думка, 1990. С. 7. (136 с.).

¹¹ Див.: Синергетика (англ. Synergetics, від грецького. syn – «спільне» і ергос – «дія») – міждисциплінарна наука, що займається вивченням процесів самоорганізації і виникнення, підтримки стійкості і розпаду структур (систем) різної природи на основі методів математичної фізики «формальних технологій» (**автор терміну: Герман Гакен**). Пріоритетність: про виявлення та використання загальних закономірностей в різних галузях, тому такий підхід передбачає міждисциплінарність. Останнє означає кооперація представників різних наукових дисциплін. Тому термін синергетика

може бути використана для дослідження правової системи міжнародного права.

Про застосування методу аналізу ієрархій (МАІ) до вивчення та дослідження сучасного міжнародного права

Метод аналізу ієрархій (МАІ) – математичний інструмент системного підходу до складних технологічних проблем прийняття управлінських рішень. Чи може така методологія бути застосована до аналізу теорії та практики еволюції сучасного міжнародного права? МАІ не показує яке-небудь «правильне» рішення, а дозволяє в інтерактивному режимі знайти такий варіант (альтернативу), який може бути методологічно використаний для дослідження та розробки креативних рекомендацій щодо правових оцінок, наприклад, наслідків трансформації сучасного міжнародного права.

Метод розроблений американським математиком Томасом Сааті, створені програмні продукти і протягом 20 років проводить симпозиуми ISANP (англ. International Symposium on Analytic Hierarchy Process)¹². МАІ дозволяє зрозумілим і раціональним чином структурувати складну проблему, наприклад, проблему ефективності міжнародного права, прийняття рішень/оцінок у формі ієрархії, провести порівняльний аналіз оцінок альтернативних варіантів рішення.

Застосовуючи експертні оцінки на основі методики МАІ стосовно міжнародно-правових проблем, розкриття юридичної сутності правовідносин досліджуваного об'єкта може бути здійснено через визначення функцій МАІ (автор застосовує визначені методи МАІ) до питання критеріальних оцінок та рівня еволюції (або трансформації) міжнародного права), а саме:

використовується як в природничих науках, так і в гуманітарній сфері See: URL: <https://www.the-free-dictionary.com/Synergetics>.

¹² See: Saaty, Thomas L. (2008-06). «Relative Measurement and its Generalization in Decision Making: Why Pairwise Comparisons are Central in Mathematics for the Measurement of Intangible Factors – The Analytic Hierarchy/Network Process». RACSAM (Review of the Royal Spanish Academy of Sciences, Series A, Mathematics) 102 (2): 251–318. Drake, P.R. (1998). «Using the Analytic Hierarchy Process in Engineering Education» (PDF). International Journal of Engineering Education 14 (3): 191–196 p.

- методологічна функція (формування понятійно-категоріального апарату, методів вивчення та дослідження та закономірностей процесів міжнародного права);
- регулятивна функція (регулювання міжнародних відносин, визначення основних прав та зобов'язань суб'єктів міжнародного права);
- креативна функція (формування юридичних характеристик правового явища);
- координаційна функція (формування балансу інтересів держав та, відповідно, національних законодавств із інтересами міжнародного співтовариства, відповідно, міжнародного права);
- прогностична функція (створення відповідних моделей еволюційного розвитку механізмів міжнародно-правового регулювання).

Аналіз проблеми прийняття рішень при застосуванні МАІ включає створення ієрархічної структури міжнародного права, складовими елементами якої є мета, критерії, альтернативи та інші фактори, що впливають на вибір оптимальної юридичної оцінки ефективності міжнародного права.

Створена структура відображає розуміння проблеми особою, яка приймає рішення. Кожен елемент ієрархії може представляти різні аспекти розв'язуваного завдання, причому до уваги можуть бути прийняті як матеріальні, так і нематеріальні фактори, вимірювані кількісні параметри та якісні характеристики, об'єктивні дані і суб'єктивні експертні оцінки щодо міжнародного права. До цього переліку можливо включити міжнародно-правові норми, принципи, судові рішення міжнародних судових інституцій.

Таким чином, перед студентом відкриваються необмежені можливості для творчого вільного вибору методів та методологій з метою оволодіння знаннями та компетенціями широкого переліку галузей та інститутів міжнародного та національного права. Виникає природне питання: як вчитися?

Автор вважає, що саме вибір системи методів/способів та методологій навчання гарантує успішне вивчення та розуміння юридичної природи сучасного міжнародного права

функціонального призначення міжнародного права, а також створює основи становлення особистості юриста-міжнародника.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Методологічні основи вивчення, дослідження міжнародно-правових явищ та процесів.
2. Про методи вивчення та дослідження міжнародного права: загальнонаукові методи та спеціальні наукові методи.
3. Застосування сучасних методів вивчення, дослідження стосовно міжнародного права:
 - 3.1. метод аналізу ієрархій (англ. Analytic Hierarchy Process);
 - 3.2. кібернетичні методи;
 - 3.3. методи комп'ютерної обробки правової інформації;
 - 3.4. методології синергетики.

Основна література

Рекомендована література

Додаткова література

Тема 3. Сучасна система міжнародних відносин та підсистема міжнародного права

Лекція 3. Сучасна система міжнародних відносин та підсистема міжнародного права (2 год.)

1. Концептуальні підходи до розуміння термінологічного апарату «сучасна система міжнародних відносин» та «підсистема міжнародного права»¹³.
2. Структура понять «сучасна система міжнародних відносин» та «підсистема міжнародного права» .
3. Теоретичні основи взаємозв'язків системи міжнародних відносин та підсистеми міжнародного права.
4. Статус міжнародного права в якості самостійного феномена «система міжнародного права». Висновки Комісії міжнародного права ООН.

Розглядаючи поняття «міжнародні відносини» та «міжнародне право», важливо сприйняти позиції щодо статусу вищеназваних понять. Обидва поняття в якості самостійних окремих категорій «міжнародні відносини» та «міжнародне право», зберігаючи функціональні взаємозв'язки, можуть функціонувати в якості самостійних феноменів – систем.

На початку ХХ ст. міжнародна система розглядалася як ієрархічна пірамідальна структура, яка включала відносно невелику кількість норм, та в рамках якої держави взаємодіяли. «Проте сучасне міжнародне право, на думку прихильників юридичного плюралізму, начебто павутини детальних приписів, сфери яких перетинаються та регулюють різні сфери міжнародних відносин: захист навколишнього середовища, дотримання прав людини, міжнародна торгівля і т.д . Як зауважили Ф. Ост і М. ван де Керхоф, спостерігається криза пірамідальної моделі,

¹³ Див.: Теоретичні основи взаємозв'язків системи міжнародних взаємозв'язків і підсистеми міжнародного права. Науковий вісник УжНУ. Серія: Право. Ужгород, 2011. Вип. № 15. Част.1. С.23–31. URL: www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2541.

на зміну якій приходить модель мережі при збереженні, однак, залишків попередньої моделі. З'являється новий міжнародний правопорядок: повністю не фрагментований і не повністю єдиний. За таких умов складне завдання полягає в знаходженні повноважного органу в системі, яка поєднує як елементи ієрархічної єдності, так і численні структури, властиві моделі мережі», пише українська вчена О.Р. Поєдинок.¹⁴

Разом з тим, на основі концептуальних положень загальної теорії систем – наукової та методологічної концепції дослідження об'єктів¹⁵, наприклад, «міжнародні відносини» та «міжнародне право» можуть самостійно діяти в якості окремих систем.

У той же час, «міжнародне право» є підсистемою загальної системи «міжнародні відносини». Така постановка проблеми створює основи розуміння об'єктивної залежності нормативного міжнародного права від загальної управляючої системи міжнародних відносин.

В якості концептуальної гіпотези автор (Г. Динис) пропонує новітню концептуальну модель сприйняття/розуміння/трактування системи «міжнародні відносини» та підсистеми «міжнародне право» з

¹⁴ Див.: О.Р. Поєдинок Універсалізм і партикуляризм у сучасній науці міжнародного права. ІДП імені В. М. Корецького НАН України. 2009 р. dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/.../APP_38_Poedinok.pdf? Isabelle Buffard, James Crawford, Alain Pellet, Stephan Wittich. International Law between Universalism and Fragmentation: Festschrift in Honour of Gerhard Hafner BRILL, Leiden.Boston. 2008 . 1134 pages;

¹⁵ Див.: Людвиг фон Берталанфи, Общая теория систем – Критический обзор // Исследования по общей теории систем (L. von Bertalanffy, General System Theory – A Critical Review, «General Systems», vol. VII, 1962, p. 1–20). Москва: Прогресс, 1969. С. 23–82; Systems analysis, which was influenced by the Austrian Canadian biologist Ludwig von Bertalanffy and the American sociologist Talcott Parsons (1902–79), is a broad descriptive theory of how the various parts and levels of a political system interact with each other. The central idea of systems analysis is based on an analogy with biology: just as the heart, lungs, and blood function as a whole, so do the components of social and political systems. When one component changes or comes under stress, the other components will adjust to compensate. Systems analysis | political science | Britannica.com URL: <https://www.britannica.com/.../systems-analysis-political-science>.

урахуванням доктринальних положень вченого Г.М. Шахназарова¹⁶ щодо категорії «система міжнародні відносини» в наступній редакції:

Г. Динис: «Міжнародна система – ієрархічна множина цивілізаційних чинників, що можуть формувати наступні структурні групи, які в свою чергу включають відповідні структурні елементи »:

- а) група «актори/суб'єкти міжнародних відносин»** (Г. Динис) – держави, союзи держав, державоподібні утворення, народи, нації-народи, що борються за свою незалежність, міжнародні (міждержавні та недержавні) організації,
- в) група недержавні міжнародні громадські організації (NGO actors)**, партії, групи, рухи, засоби масової інформації, фізичні та юридичні особи, транснаціональні корпорації (ТНК);
- с) група «de-jure регулятори міжнародних відносин»** – загальне міжнародне публічне право (конвенції – загальні та спеціальні, що встановлюють правила, однозначно визнані державами, міжнародні звичаї, принципи *jus cogens*, загальні принципи права, судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів з публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм із застереженням, зазначеним у статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, акти міжнародних органів і організацій);
- б) група de-facto норми «м'якого права»** (англ. *soft law*), релігійні звичаї/норми, культурні традиції на регіональному, партикулярному рівнях виконують роль неформальних регуляторів міжнародних відносин;
- с) група «детермінанти міжнародних відносин»:** міжнародні події та процеси; сила акторів/суб'єктів міжнародних відносин – економічна, технологічна, військова; інтереси акторів/суб'єктів міжнародних відносин – економічні, технологічні, військові; наміри, мета акторів/суб'єктів міжнародних відносин; оцінки подій та процесів – юридичні,

¹⁶Див.:Международный порядок: политико-правовые аспекты. Под общей редакцией Г.Х. Шахназарова. Москва: Изд.-во Наука, 1986. 232с.

політичні, економічні, технологічні, військові, гуманітарні; умови, потреби, суспільна думка;

- d) група «міждержавні організаційно-правові та судові інституційні механізми», що виступають юридичною основою для впровадження політичних домовленостей.

Аргументація щодо практичної значимості створення новітньої концептуальної моделі системи міжнародні відносини» наступна: процеси трансформацій міжнародного права, впровадження Інтернет/кібер засобів, високих технологій в міжнародні відносини призвели до змін контексту глобального світопорядку ХХ ст. – початку ХХІ ст., що диктує науковий вибір – ієрархічне сприйняття/ розуміння/ трактування змісту «система міжнародні відносини»

Контекст групи с) de-jure «регулятори міжнародних відносин» містить не тільки матеріальні нормативні регулятори, але також процесуальні нормативні правила, що забезпечує ефективність міжнародного права» (див.: представники англо-американської доктрини міжнародного права проф. Р. Гігінс (R.Higgins) та інш.).¹⁷

Статус міжнародного права в якості самостійного феномена «система міжнародного права»

Нормативною основою здійснення управління системою міжнародних відносин є міжнародно-правова підсистема. Саме названа підсистема нормативно регулює відносини держави з іншими державами, міжнародними організаціями.

Важливим аргументом на користь утвердження наукової гіпотези, що міжнародне право – це система, свідчить висновок Комісії міжнародного права ООН (2006р.) «The conclusions reached in the work of the Study Group are as follows:1. **General (1) International law as a legal system.** Its rules and principles (i.e. its norms) act in relation to and should be interpreted against the background of other rules and principles. As

¹⁷ Див.: Г. Динис Сучасний статус та перспективи відносин між Україною та Вишеградською четвіркою: механізм міжнародно-правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2010. № 4. С. 328–337. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chkup/2010_4/328.pdf.

a legal system, international law is not a random collection of such norms. There are meaningful relationships between them. Norms may thus exist at higher and lower hierarchical levels, their formulation may involve greater or lesser generality and specificity and their validity may date back to earlier or later moments in time.¹⁸

Разом з тим, з точки зору системного аналізу явищ самотійний статус міжнародного права «by itself» кваліфікується в якості системи міжнародного права.

Таким чином, система міжнародного права – ієрархічний порядок принципів і норм міжнародного права, що формують нормативний феномен у складі структурних елементів: норми, інститути, галузі міжнародного права.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Концептуальні підходи до розуміння термінологічного апарату «сучасна система міжнародних відносин» та «підсистема міжнародне право».
2. Структура понять «сучасна система міжнародних відносин» та «підсистема міжнародне право».
3. Теоретичні основи взаємозв'язків системи міжнародних відносин та підсистеми міжнародного права.
4. Статус міжнародного права в якості самотійного феномена «система міжнародного права».

Основна література

Рекомендована література

Додаткова література

¹⁸ See: International Law Commission United Nations. Fifty-eighth session Geneva, 1 May-9 June and 3 July-11 August 2006 Fragmentation of International Law: Difficulties arising from the Diversification and Expansion of International Law. Report of the Study Group of the International Law Commission. A/CN.4/L.702 page.

Тема 4. Система міжнародного права та система навчальної дисципліни «Міжнародне право»

Лекція 4. Система міжнародного права та система навчальної дисципліни «Міжнародне право» (2 год.)

1. Система міжнародного права та порівняльна система учбових курсів міжнародного права (на прикладах: Україна – Росія – США – Великобританія – Франція – Нідерланди – Німеччина).¹⁹
2. Головні елементи структури міжнародного права.
3. Поняття, структура та класифікація інститутів міжнародного права.
4. Поняття, структура та види галузей міжнародного права.

В основі формування системи міжнародного права знаходиться ієрархічна структура, що складається з наступних елементів: норма міжнародного права – інститут – галузь (підгалузь).

Система міжнародного права (надалі – МП) та система навчальних курсів міжнародного права незалежно від держави в цілому не співпадають. Наприклад, система викладання міжнародного права київської школи при підготовці фахівців з міжнародного права в рамках освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» та «магістр» репрезентована обширним переліком підручників, виданих вищими навчальними закладами в різних регіонах України.

Наприклад, підручник «Міжнародне право. Основи теорії» та «Міжнародне право: Основні галузі» за редакцією В.Г. Буткевича включають дві частини: перша частина «Основи теорії», предмет якої становлять питання історії становлення та розвитку системи міжнародного права, основи теорії міжнародного права, правові особливості сучасного міжнародного права і його галузей, системи та

¹⁹ Див.: Динис Г.Г. Концептуальні підходи до викладання міжнародного права у вищих навчальних закладах України. Український часопис міжнародного права. Науково-практичний журнал. ISSN 1814-3385. Спецвипуск: Проблеми викладання міжнародного права. 2013. С.29-34. URL: http://jusintergentes.com.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=149:проблеми-викладання-міжнародного-права-2013&Itemid=183&lang=uk

структури, джерела та суб'єкти, основні принципи. Аналізуються питання співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права, проблем визнання і правонаступництва, механізму реалізації норм, міжнародної відповідальності та міжнародно-правових санкцій, понятійний апарат і становлення міжнародних юстиції, законності і правопорядку.

Предметом другої частини підручника «Основні галузі та інститути» є питання основних галузей та інститутів сучасного міжнародного права: понятійний апарат, джерела, принципи, суб'єкти, міжнародна судова практика права міжнародних договорів, зовнішніх зносин, міжнародних організації, правове становище фізичних та юридичних осіб у міжнародному праві, міжнародне право захисту прав людини та основних свобод, право міжнародної безпеки, вирішення міжнародних суперечок, міжнародного гуманітарного і кримінального права, статусу територій в міжнародному праві, міжнародне морське, повітряне, космічне, навколишнього середовища, економічне, митне, трудове, кримінальне, право Європейського Союзу.²⁰

Посібник з міжнародного права за ред. М.В. Буроменського має свої особливості. Так, у ньому викладено основні теми з курсу навчальної дисципліни «Міжнародне право» для студентів, які навчаються за спеціальністю «Правознавство».²¹

На особливу увагу заслуговує підручник з міжнародного права для юридичних вузів Росії, автор проф. І.І. Лукашук²². Структура підручника є класичною для пострадянських держав, включаючи загальну теоретичну та спеціальну частини, предметом яких є відповідні

²⁰ Див.: Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії /за ред. В.Г. Буткевича. К.: Либідь, 2002. 608 с.; Міжнародне право. Основні галузі: підручник /за ред. В.Г. Буткевича. К.: Либідь, 2004. 816 с.

²¹ Див.: Міжнародне право: навч. посібник / за ред. М.В. Буроменського. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.

²² Див.: Лукашук Ігор Іванович – професор, доктор юридичних наук, заслужений діяч науки Російської Федерації, керівник Центру міжнародних правових досліджень Інституту держави і права РАН, член Комісії міжнародного права ООН(1995-2002 рр.), завідувач кафедри міжнародного права КДУ імені Т.Г.Шевченка (1963-1985 рр.).

галузі міжнародного права. На думку автора, враховуючи високий академічний рівень підручників, а також фундаментальний внесок проф. І.І. Лукашука у розвиток української школи міжнародного права, вказаний підручник, може бути рекомендований в якості обов'язкового джерела вивчення міжнародного права для студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів України.²³

Свою притаманну для соціалістичної доктрини права логіку зберігає підготовлений у 80-х рр. ХХ ст. фундаментальний курс міжнародного права в семи томах, автори якого радянські вчені, юристи-міжнародники В.С. Верещетін, Г.І. Тункін, А.Н. Йойриш, І.І. Лукашук, О.П. Мовчан, Р.О. Мюллерсон, Ю.М. Рібаков, Є.Т. Усенко, Н.О. Ушаков, Н.Б. Крилов.²⁴

У порівняльному плані викладання міжнародного права на основі підручників таких європейських вчених, як Пітер Маланчук (Malanczuk Peter), Жан Тускоз, представники англо-американської доктрини права Ян Броунлі, Льюїс Генкін займають визначне місце у формуванні західної доктрини викладання міжнародного права загалом.

Наприклад, структура викладання міжнародного права «Міжнародне право. Справи і матеріали, третє видання». Автори: Льюїс Генкін, Річард Кроуфорд, Оскар Шахтер, Ганс Сміт»²⁵ контекстуально відрізняється у викладі міжнародного права, що має місце в класичних радянських, пострадянських, європейських підручниках. У першу чергу відсутній поділ поданих у підручнику матеріалів на загальну

²³ Див.: Лукашук И.И. Международное право: учебник. М.: Изд-во ВЕК, 1997. 371 с.; Международное право. Особенная часть: учебник. М.: Изд-во ВЕК, 1997. 410 с.

²⁴ Див.: Курс международного права: в семи томах. Ред. коллегия: В.Н. Кудрявцев (глав. ред.), В.С. Верещетин, Г.И. Тункин (зам. глав. ред.), А.Н. Йойриш, И.И. Лукашук, О.П. Мовчан, Р.О. Мюллерсон, Ю.М. Рібаков, Є.Т. Усенко, Н.О. Ушаков, Н.Б. Крилов. М.: Наука, 1989. Також див.: Курс международного права: в шести томах. М.: Наука, 1967, глав.ред. Ф.И. Кожевников, В.М. Корецкий, Д.Б. Левин, Г.И. Тункин, Н.А. Ушаков, В.М. Чхиквадзе, В.М. Шуршалов. М.: Наука, 1967.

²⁵ See: International Law. Cases and materials. Third edition by Louis Henkin, Columbia University, School of law, Richard Crawford Pugh, Schachter, Hans Smit, Columbia University, School of law; American Casebook Series; West Publishing Co, St. Paul, Mnn., 1993. P.1595.

(теоретичну) та особливу (галузі права) частини. Кожна теоретична тема супроводжується численними прикладами із практики міжнародних судів. Це значно ускладнює методологічний процес вивчення, але міжнародно-правова проблематика стає більш цікавою та доступною для аудиторії.²⁶

Структура сучасного МПП складається із ієрархічного складу елементів: структура норм – структури інститутів – структура галузі міжнародного права.

Система правових норм, галузей, інститутів міжнародного права формує ієрархію структури системи загального міжнародного права:

- 1) основні принципи, норми міжнародного права;
- 2) загальносистемні інститути міжнародного права – це юридичні та звичасві норми, що структурно не входять до жодної галузі міжнародного права. Наприклад, інститути: інститут міжнародно-правової відповідальності; інститут відновлення порушених праввідносин; інститут міжнародної правосуб'єктності; інститут міжнародної правотворчості; інститут правозастосування норм міжнародного права;
- 3) наявність галузевої диференціації (поділ на галузі міжнародного права) свідчить про функціональну децентралізацію структури права. Галузь міжнародного права – система однорідних норм певного функціонального спрямування є особливою підсистемою міжнародного права.

Таким чином, вищевикладене створює підстави сформулювати гіпотезу, що **система міжнародного права – це принципи та норми міжнародного права, що формують самостійні структури права: норми – інститути – галузі (підгалузі) міжнародного права.**

²⁶ Див. : Тускоз Жан. Міжнародне право: підручник. Пер. з франц., К.: АртЕк, 1998. 449с.; Див.: Броунли Ян. Международное право: книга первая (пер. С.Н. Андрианова, ред. и вступ. статья Г.И. Тункина). М., 1977 (first published: Brownlie J. Principles of Public International Law. Second Edition. Oxford, 1973); Броунли Ян. Международное право: книга вторая / под ред. Г.И. Тункина. М.: Прогресс, 1977. 507 с.; International Law. Cases and materials. Third edition by Louis Henkin, Columbia University, School of law, Richard Crawford Pugh, Schachter, Hans Smit, Columbia University, School of law; American Casebook Series; West Publishing Co, St. Paul, Mnn., 1993. P.1596.

У міжнародному праві існує загальновизнана система поділу на галузі. Загальне визнання офіційного переліку таких галузей відсутнє. Існує доктринальний умовний перелік галузей міжнародного права (київська школа міжнародного права), наприклад:

- Право міжнародних договорів
- Міжнародне право прав людини
- Міжнародне гуманітарне право
- Міжнародне кримінальне право
- Право міжнародних організацій
- Права зовнішніх зносин
- Дипломатичне та консульське право
- Право міжнародної безпеки
- Міжнародне трудове право
- Міжнародне право навколишнього середовища
- Міжнародне економічне право
- Міжнародне морське право
- Міжнародне енергетичне право
- Міжнародне атомне право
- Міжнародне повітряне право.
- Міжнародне космічне право
- Міжнародне інформаційне право
- У процесі формування галузі знаходяться Інтернет /Кіберправо.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Концептуальні підходи до розуміння термінологічного апарату «сучасна система міжнародних відносин» та «підсистема міжнародне право».
2. Основні елементи структури міжнародного права.
4. Поняття, структура та види галузей міжнародного права.
5. Поняття, структура та класифікація інститутів міжнародного права.

Основна література

Рекомендована література

Додаткова література

Тема 5. Понятійно-категоріальний апарат міжнародного права. Про термін та поняття «міжнародне право»

Лекція 5. Понятійно-категоріальний апарат міжнародного права. Про термін та поняття «міжнародне право» (6 год.)

1. Політика і міжнародне право.
2. Походження терміна «міжнародне право».
3. Значення та зміст англо- та іншомовних термінів «International law». «Foreign relations law». «Foreign law». «Transnational law». «Global law».
4. Визначення поняття «міжнародне публічне право».
5. Основні функції сучасного міжнародного права.
6. Юридичні характеристики сучасного міжнародного права.
7. Природа юридично обов'язкової сили міжнародного права.
8. Особливості міжнародного права, як системи права у порівнянні з національними системами права.

Вивчення міжнародного права концентрує увагу на зміст функціонування цього юридичного феномена. Практично і радянська/пострадянська, і зарубіжна доктрини міжнародного права потужно декларували/декларують певні ілюзорні постулати стосовно взаємозв'язків та залежності міжнародного права від політики.

Разом з тим нічого нового не відкрито.²⁷ Еволюція/історія цивілізаційного мислення свідчить про повторюваність цієї думки тільки в іншій версії/редакції: «Що було, воно й буде, і що робилося, буде робитись, і немає нічого нового під сонцем», а також «Буває таке, про що говорять: «Дивись, це нове», але це вже було у віках, що були

²⁷ See: "What was, it will be; And what has been done will be done, and there is nothing new under the sun.", But" There is something about which they say: "Look, this is new," but it was already in the centuries that were before us. There is no memory of the former, and of what will be, there will be no memory for those who will be after."- Ecclesiastes

See: Martyn Egle. 2501 Edison Ave, apt # 1, Sacramento, CA, 95821. USA.
e-mail: martyn.egle@worldnet.att.net

перед нами. Нема згадки про перше, а також про наступне, що буде, не буде між тими, що будуть потому» – думки Екклесіаста, що дійшли до нас, не втратили мудрості і сьогодні.

У зв'язку з цим, привертають увагу думки таких зарубіжних учених-міжнародників, як Оскар Шахтер (Oscar Schachter), Люїс Генкін (Louis Henkin) та інші.

Наприклад, професор **Оскар Шахтер** «The function of politics. It is clear that there can never be a complete separation between law and policy. No matter what theory of law or political philosophy is professed, the inextricable bonds linking law and politics must be recognised.»²⁸ (See: **Oscar Schachter**. The nature and development of international law P.8 cambridge.org/us/download_file/187682/

Професор **Люїс Генкін** «**First, law is politics. Students of law, as well as students of politics are taught to distinguish law from politics. Law is normative and failure to abide by legal obligations invites legal remedies and brings other legal responses; politics suggest freedom of choice, diplomasy, bargaining, accommodation.** In fact, however the distinction between law and politics is only a part-true. In a large deeper sense, law is politics. Law is made by political actors (not by lawyers) through political procedures, for political ends. The law that emerges is the resultant of political forces; the influences of law on State behaviour are also determined by political forces.»²⁹

Важливими є доктринальні погляди стосовно проблеми співвідношення міжнародного права та політики відомого фінського юриста-міжнародника професора **Марті Коскенніємі** (Martti Koskenniemi) який пише: «Політика міжнародного права. Політ з політики. Боротьба за міжнародне верховенство права – це боротьба з політикою, що розуміється як питання просування суб'єктивних бажань і приведення до міжнародної анархії. Хоча певна міра політики

²⁸ See: Oscar Schachter. The nature and development of international law P.8 cambridge.org/us/download_file/187682/

²⁹ See: International Law. Cases and materials. Third edition by Louis Henkin, Columbia University, School of law, Richard Crawford Pugh, Schachter, Hans Smit, Columbia University, School of law; American Casebook Series; West Publishing Co, St. Paul, Mnn., 1993. P 7.

неминуча, її слід обмежувати неполітичними правилами: «... здоров'я політичної реальності підтримується запереченням сумління проти політики».³⁰

Разом з тим, час повертатися до історії питання про походження терміну «міжнародне право». Термін « міжнародне право» має латинське походження: Право Стародавнього Риму включало **Jus publicum, Jus civile, Jus gentium**.

Jus publicum – це право, яке регулювало відносини людини з державою. До цього права відносимо конституційне право, кримінальне право, адміністративне право.

Jus civile – це право, яке регулювало відносини між громадянами Риму в їх повсякденному побуті. Сьогодні це цивільне право, шлюбно-сімейне право.

Jus gentium – право народів. Це право, що визначало та регулювало права та обов'язки іноземців у Стародавньому Римі.

У часи Середньовіччя замість терміна **Jus gentium (право народів)** був запроваджений термін **Jus inter gentium** – право між народами. Цей термін був сприйнятий в законодавствах багатьох європейських державах світу: *Völkerrecht* (Німеччина), *international law* (Британія), *droit international* (Франція), *derecho internacional* (Іспанія).

Українські вчені В.Г. Буткевич, Л.Д. Тимченко звертали увагу на іспанську школу міжнародного права. Так, знане прізвище Франсіско де Вітторія. Л. Д. Тимченко пише: «Саме **Франсіско де Вітторія**, радник короля Карла V, вперше ввів термін «право між народами» (**jus inter gentes**) (іспанська школа міжнародного права в XVI ст. (Ф. де Вітторія, Ф. Суарес). У 1651 р. англієць **Річард Зьоч** теж висунув пропозицію про заміну терміна «право народів» (**Jus gentium**) поняттям «право між народами» (**Jus inter gentes**)». Інший британський філософ і

³⁰ See: Martti Koskenniemi. The Politics of International Law. I. The Flight from Politics. The fight for an international Rule of Law is a fight against politics, understood as a matter of furthering subjective desires and leading into an international anarchy. Though some measure of politics is inevitable, it should be constrained by non-political rules: "...the health of the political realm is maintained by conscientious objection to the politics European Journal of International URL: <http://ejil.org/pdfs/1/1/1144.pdf>

політеконом І. Бентам у праці «Принципи міжнародного права» (1843 р.) назвав цю наукову галузь «міжнародним правом»³¹.

Таким чином, термін та поняття «міжнародне право» практично набуло універсального визнання. Застосовується у правовій, дипломатичній, зовнішньополітичній практиці держав, міжнародних організацій.

Основні юридичні характеристики міжнародного права, яке також називають міжнародним публічним правом або правом націй включають систему правових норм, та стандартів, що застосовуються між суверенними державами та іншими суб'єктами, які юридично визнані міжнародними акторами/суб'єктами.

Основні юридичні функції сучасного міжнародного права

Юридичні функції міжнародного права – це основні директорії регулювання міжнародних відносин, наприклад:

- 1) юридичні функції (визначення прав та обов'язків суб'єктів міжнародного права, встановлення статусу суб'єктів, та їх правосуб'єктності;
- 2) стабілізація, забезпечення формування міжнародно-правових відносин між суб'єктами міжнародного права;
- 3) інформаційні функції з метою поширення знання про міжнародне право, зміст міжнародно-правових актів, вплив на формування міжнародно-правової свідомості та ін.

Юридичні характеристики сучасного міжнародного права:

- 1) заборона застосування сили і загрози силою;
- 2) мирне вирішення міжнародних конфліктів;
- 3) відмова від концепції «міжнародне право – право цивілізованих народів»;
- 4) трансформація та диференціація міжнародного права;
- 5) формування глобального права, Інтернет та Кібер права;

³¹ Див.: Тимченко Л.Д., Кононенко В.П. Міжнародне право: підручник. Київ: Знання, 2012. 631 с.

6) формування міжнародних інституційних та судових механізмів (з 1945р. пріоритети ООН та структури, що були створені у складі цієї організації.);

7) кодифікації міжнародного права; поєднання універсального, загального, регіонального, локального і партикулярного регулювання міжнародних відносин;

8) пріоритети розвитку галузі права прав та свобод людини;

9) трансформація державного суверенітету, наслідками яких є перерозподіл класичних функцій і повноважень держав на користь відповідних міждержавних організацій (наприклад, ЄС, НАТО);

10) гуманізація міжнародного права;

11) формування процесуальних, процедурних складових міжнародного права;

12) розширення сфери міжнародно-правового регулювання.

Природа юридично обов'язкової сили міжнародного права³²

Ключове питання існування міжнародного співтовариства – яким чином забезпечити стабільний міжнародний мирний правовий порядок (a more stable and peaceful international order)?

Стаття 2 (4) Статуту ООН однозначно юридично забороняє використання сили: «Усі члени повинні утримуватися у своїх міжнародних відносинах від загрози або застосування сили проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, або будь-яким способом, що не відповідає цілі Об'єднаної Нації.».

Відповідно до тексту, **стаття 2(4) не стосується використання сили в межах конкретної держави, наприклад, революцій.** У відповідній конструкції терміни «порушення миру», «агресія» та «загроза для миру», як це було використано в статті 39 Статуту ООН,

³² See: Delbruck, Jost (1993) "A More Effective International Law or A New "World Law"?: Some Aspects of the Development of International Law in a Changing International System," Indiana Law Journal: Vol. 68: Iss. 3, Article 8. Available at: URL:<http://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol68/iss3/8>

тлумачилися так, що стосуються міжнародного використання або загрози застосування військової сили.

У теорії міжнародного права поширені теоретичні доктрини вітчизняних та західних вчених, згідно з якими міжнародне право отримує свою юридичну обов'язкову силу, завдяки волі або згоді держав. Таким чином, відбувається процес формування міжнародного права.

Поряд з цим, у міжнародному праві існують норми **erga omnes** (лат. «відносно всіх»). Юридичний характер зобов'язань erga omnes регулює правовідносини, пов'язані, наприклад, із заборонаю актів агресії та геноциду, а також принципів та норм, що стосуються основоположних прав та свобод людини, включно із захистом від рабства та расової нерівності, охорони навколишнього середовища, нерозповсюдження ядерної зброї. У міжнародному співтоваристві такі норми вважаються необхідними і, тому набули характеру обов'язкових для всіх держав, незалежно від їхньої індивідуальної згоди.

У цьому випадку у міжнародному праві наявні протиріччя. Концепція норм **erga omnes** несумісна з класичною доктриною, що ґрунтується на обов'язковій силі державної волі чи згоді держави. Наприклад: без згоди Ради Безпеки ООН війна США та його союзників НАТО проти Саддама Хусейна (Ірак). Агресія Російської Федерації проти Грузії (2008р.). Агресія Російської Федерації проти України (2014 р. і до нинішнього часу)³³.

³³ Див.: Динис Георгій. Агресія Російської Федерації проти України та міжнародно-правові зобов'язання ERGA OMNES Росії перед іншими державами та міжнародним співтовариством. № 4/2014. Український часопис міжнародного права. Науково-практичний журнал. ISSN 1814–3385. Спецвипуск: Міжнародна науково-практична конференція. «Інтереси країни: міжнародно-правовий захист». Київ, 06 лютого 2015 року С. 61–77. URL: http://jusintergentes.com.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=216:

Особливості міжнародного права як системи права у порівнянні з національними системами права (Динис Г.)

	Міжнародне право International law		Національне право (внутрішньодержавне) Domestic law
1	суб'єкти права/актори права	держави, міждержавні організації, народи і нації, що борються за незалежність (або держави у стані утворення), державоподібні утворення, а також в суттєво обмеженому обсязі – фізичні особи	фізичні та юридичні особи
2	об'єкти права	міжнародні відносини, які складаються з приводу певних матеріальних і нематеріальних благ (проф. І.І. Лукашук)	відносини між суб'єктами національної системи права, які перебувають у межах юрисдикції конкретної держави
3	предмет правового регулювання	відносини між суб'єктами міжнародного права – міждержавні відносини (міжнародні відносини)	відносини між суб'єктами національної системи права, які перебувають у межах юрисдикції конкретної держави
4	джерела права	міжнародна конвенція/ договір, міжнародні звичаї, рішення міжнародних міждержавних організацій та міжнародних судів і деякі інші (Ст.38 Статута Міжнародного Суду ООН)	Конституції, закони та підзаконні акти
5	спосіб створення норм	самими суб'єктами міжнародного права, окрім фізичних осіб	законодавчими, виконавчими, судовими органами (наприклад: англо-американська система прецедентного права)

6	соціальна сутність міжн.права	норми та принципи міжнародного права мають загальнодемократичний характер	норми національного права відтворюють природу та сутність держави
7	юридичний характер створення системи права	координаційна система права вказана формула має універсальний характер (київська школа МП, моск., харківська, львівська, ужгородська школи; амер., брит., європ. доктрини the same position)	субординаційна система права
8	юридичний порядок застосування примусу для дотримання норм права	примус здійснюється самими суб'єктами права на індивідуальній чи колективній основі, у відповідності до діючих принципів і норм, зазначених чинними міжнародними договорами і звичаями	примус здійснюється тільки державними органами в межах юрисдикції, окреслених національним правом
9	вища законодавча влада (парламент)	відсутня	парламент
10	судова влада	Міжнародний Суд ООН, Міжнародний Кримінальний суд, міжнародні арбітражні суди	Верховний Суд, обласні, районні суди
11	виконавча влада	відсутня	Президент Прем'єр міністр Кабінет міністрів
12	збройні сили	збройні сили ООН особливий статус	кожна держава має право створювати збройні сили
13	прокуратура	відсутня	наявна

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Походження терміна «міжнародне право».
2. Значення та зміст англо– та іншомовних термінів « International law». «Foreign relations law». «Foreign law». «Transnational law». «Global law».
3. Визначення поняття «міжнародне публічне право».
4. Основні функції сучасного міжнародного права.
5. Юридичні характеристики сучасного міжнародного права.
6. Природа юридичнообов’язкової сили міжнародного права.
7. Політика та міжнародне право.
8. Особливості міжнародного права, як системи права у порівнянні з національними системами права.

Основна література

Рекомендована література

Додаткова література

Тема 6. Джерела міжнародного права. (ст. 38.1 Статут Міжнародного суду ООН)

Лекція 6. Джерела міжнародного права. (Стаття 38 Статуту Міжнародного суду ООН) (2 год.)

1. Стаття 38. Статуту Міжнародного суду ООН про джерела міжнародного права які Міжнародний суд має застосовувати при вирішенні суперечок:

1.1. міжнародні конвенції як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, безперечно визнані державами, що сперечаються;

1.2. міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної в якості правової норми;

1.3. загальні принципи права, визнані цивілізованими націями;

1.4. із застереженням, зазначеним у статті 59, судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм.

Ця постанова не обмежує право суду вирішувати справу *ex aequo et bono* (автор: за справедливістю і доброю волею), якщо сторони з цим згодні.

Стаття 38 (1) статуту МС визначає три джерела міжнародного права: договори, звичаї та загальні принципи. Оскільки система міжнародного права горизонтальна та децентралізована, створення міжнародних законів – процес неминуче складніший, ніж створення законів у національних правових системах.

Міжнародний договір є універсальним джерелом міжнародного права тому, що юридична сила його впливає із загального міжнародного права, а не з конкретного, спеціального джерела, яким є, наприклад, статут ООН.

Термін «договір» застосовується також до інших назв/термінів: конвенція угода, пакт, загальні акти, хартія – всі названі терміни означають документи у письмовій формі, у яких учасники (не завжди

держави) погоджуються бути пов'язаними умовами переговорів, бути наділеними певними правами та зобов'язаннями (Стаття 2. Вживання термінів. Віденська конвенція про право міжнародних договорів (23 травня 1969 р.)³⁴

Договори можуть бути двосторонніми або багатосторонніми. Наприклад, договори, що випливають із переговорів про обмеження стратегічної зброї були двосторонніми. Женевські конвенції (1949 р.), Конвенція ООН про Морське право (1982 р., учасники понад 150 держав), Конвенція про запобігання і покарання злочину геноциду (1948 р.), Віденська конвенція про дипломатичні відносини (1961 р.), Договір про Антарктику (1959 р.). Римський статут про створення Міжнародного кримінального суду (1998 р.).

Договір заснований на згоді сторін є обов'язковим і повинен бути виконаний добросовісно. Концепція, відома під латинською формулою **pacta sunt servanda** – «угоди повинні дотримуватися», без сумніву, найдавніший принцип міжнародного права. Без вказаної звичаєвої формули жодна міжнародна угода не була б обов'язковою до виконання. Pacta sunt servanda безпосередньо згадується у багатьох міжнародних угодах, що регулюють договори, включаючи Віденську конвенцію про право договорів (1969 р.), яка стосується договорів між державами, та Віденську конвенцію про право договорів між державами та міжнародними організаціями.

Форма чи порядок укладення договорів не встановлена. Договори можуть бути укладені між главами держав або між урядовими відомствами. Найважливішим елементом договору є повідомлення про згоду держави, що може бути зроблено шляхом підписання, обміну повідомленнями, ратифікації чи приєднання. **Ратифікація** є звичайним методом декларації згоди держави. Процедури ратифікації залежать від конституції конкретної країни.

Договори можуть дозволити сторонам, які підписали відмову від певного нормативного положення держави, приймають основні принципи договору, стають його стороною. Сторони можуть зробити застереження до договору, якщо воно не суперечить його меті та

³⁴ Віденська конвенція про право міжнародних договорів (23 травня 1969 р. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_118

предмету. Інші держави можуть прийняти або заперечити такі застереження. У першому випадку договір, змінений умовами застережень, набуває чинності між відповідними державами.

В останньому випадку договір набуває чинності між зацікавленими державами, за винятком положень, до яких стосуються застереження, та в обсязі застережень. Очевидним недоліком цієї системи є те, що кожен уряд визначає, чи є застереження допустимими, тому може виникнути розбіжність щодо правових наслідків, якщо застереження буде визнано недопустимим.

У міжнародному праві сформувався певний формальний набір правил тлумачення договорів. Очікується, що договір буде трактуватися добросовісно та відповідно до звичних норм його умов, враховуючи контекст, предмет та мету договору.

Загальні принципи міжнародного права, визнані цивілізованими націями (п.3, ст.38 Статуту Міжнародного Суду ООН), включають взаємність, рівність, добросовісність (принцип есторель/good faith/bona fides), відповідальність, справедливість, рівність перед законом, законність, *pacata sunt servanda*).

Загальновизнані принципи і норми міжнародного права закріплені в Статуті ООН і Статуті Міжнародного суду ООН від 26.06.1945 р. [24], у Віденській конвенції про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. [3], у Віденській конвенції про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21.03.1986 р. [2], у Декларації про принципи міжнародного права від 24.10.1970 р.

Приклади загальних принципів права, що застосовують у міжнародному праві:

- 1) **“заслухаймо й іншу сторону”** ("audituret altera pars", or "audi alteram partem");
- 2) **“питання вирішене судом, а тому не може бути розглянуте цим же судом або судом паралельної юрисдикції”** ("res iudicata");
- 3) **“речі говорять за себе”** ("res ipsa loquitur");
- 4) **“або видай, або суди”** ("aut dedere aut iudicare");
- 5) **“ніхто не може передати іншому більше прав, ніж він сам має”** ("nemo plus juris transferre potest quam ipse habet");

6) “**тягар доказів покладається на сторону, яка висунула позов**” ("actore non probante reus absolvitur");

7) “**порушення права не створює права**”. Право або обов’язки не можуть виникнути із несправедливості. Існування фактів створює право ("lex injuria non oritur jus", or ex injuria non oritur action") та ін.

8) “**спеціальний закон відмінняє загальний**” (лат. "lex specialis derogat generalis").

Статут Міжнародного Суду називає «міжнародний звичай, як доказ загальної практики, прийнятий як закон», як друге джерело міжнародного права. Звичай, значення якого відображає децентралізований характер міжнародної системи, включає два основні елементи: фактичну практику держав та прийняття державами цієї практики як закону. Фактична практика держав названа («матеріальним фактом») охоплює різні елементи, включаючи тривалість, послідовність, повторність та загальність певного виду поведінки держав. Названі елементи мають суттєве значення при оцінці того, чи може практика лежати в основі обов’язкового міжнародного звичаю.

Міжнародний Суд вимагає, щоб практики становили «постійне та рівномірне використання» або були «обширними та практично рівномірними», щоб вважатись обов’язковими.

Наприклад, протягом 1960-х років Сполучені Штати та Радянський Союз, а пізніше Китай, відігравали набагато важливішу роль у розвитку звичаїв, що стосуються космічного права, ніж інші держави в цій галузі.

Після того, як практикою було встановлено, другий елемент перетворює звичаєве використання у загальнообов’язковий звичай – практику, слід сприймати, як **judicio juris sive requitatis** (лат. «думка, що дія закону необхідна»). У справі континентального шельфу Північного моря Міжнародний Суд зазначав, що відповідна практика повинна «відбуватися таким чином, щоб показати загальне визнання, що стосується законності чи юридичного зобов’язання».(See: International law Custom Britannica.com <https://www.britannica.com/topic/international-law/Custom>).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Юридичний аналіз статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН про джерела міжнародного права.
2. Поняття міжнародного договору як універсального джерела міжнародного права.
3. Поняття міжнародного звичаю (загальновизнана державна практика визнана як право) як універсального джерела міжнародного права.
4. Практика держав як елемент формування міжнародного звичаю.
5. Поняття основних принципів міжнародного права.
6. Природа загальних принципів міжнародного права.
7. Класифікація загальних принципів міжнародного права.

Основна література.

Рекомендована література.

Додаткова література.

Тема 7. Норми міжнародного права

Лекція 7. Поняття та юридичні характеристики норм міжнародного права (2 год.)

1. Загальні положення про ієрархію/співвідношення загальних принципів, звичаєвих норм, імперативних норм (*jus cogens*), норм зобов'язань *erga omnes*.
2. Види міжнародно-правових норм та їх класифікація: ієрархічне місце у системі права; сфера дії.
3. Юридична ефективність/дієвість; нормативний характер, форми та способи утворення; терміни дії.
4. Концепція «м'якого права» (*soft law*) у доктрині міжнародного права.

У теорії та на практиці міжнародного права вважається загальноприйнятним положення про те, що загальні принципи доповнюють договірне право та звичай. Джерела більш пізнього походження прийнято вважати більш авторитетними, а конкретні правила мають перевагу над загальними правилами. Норма «**jus cogens**» (лат. «примусовий закон» (англ. *coercive law*) – це імперативні норми (*peremptory norms*), безперечні норми, від яких держава не може відхилитися; вони мають вищий статус, ніж «**jus dispositivum**» (лат. «закон, що підлягає відстороненню сторін»), або звичайні міжнародні правила, і можуть бути змінені лише наступними нормами того ж статусу.

Найбільш доказованими прикладами юридичного змісту норм **jus cogens** є заборона агресії, рабства, піратства, та торгівлі людьми, геноциду, расової дискримінації апартеїду та тортур, а також основні норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються у збройних конфліктах, та право на самовизначення.

Інші приклади правил **jus cogens** є Віденська конвенція про право договорів, передбачає (стаття 53), що договір буде недійсним, якщо на момент його укладення він суперечить безперечній нормі загального міжнародного права.

Крім того, неправомірність дії держави виключається, якщо діяння обумовлюється загальною нормою міжнародного права. Для того, щоб утвердити норму *jus cogens*, спочатку принцип повинен бути сформульований в якості норми міжнародного права, а потім визнаний міжнародним співтовариством як безперервна норма права, від якої не допускається жодна дерогація.

Міжнародне право також встановило категорію зобов'язань *erga omnes* (латинське: «відносно до всіх» або « відносно кожного»), що стосуються всіх держав.

Концептуальні положення міжнародного права щодо нормативних зобов'язань *erga omnes* декларують, що кожна суверенна держава як учасник міжнародних правовідносин наділена зобов'язаннями універсального характеру перед всією світовою спільнотою в цілому.

Аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених щодо юридичного змісту зобов'язань *erga omnes* свідчить про складну юридичну природу та правові наслідки впровадження цієї правової категорії міжнародних зобов'язань у практику міжнародного співтовариства для кваліфікації актів агресії, заборони агресії та геноциду, захисту від рабства та расової дискримінації; впливу *erga omnes* на самооборону (ст.51 Статута ООН)

У цьому зв'язку, прикладом порушення міжнародно-правових зобов'язань *erga omnes* Російської Федерації перед іншими державами та міжнародним співтовариством слугують дії пов'язані з актом агресії Російської Федерації проти суверенної держави України, що відповідно створюють підстави міжнародно-правової відповідальності держави – порушника.³⁵

³⁵ Simma B. Does the UN Chapter Provide an Adequate Legal Basis for Individual or Collective Responses to Violation of Obligations *erga omnes*? // Delbrück J. The Future of International Law Enforcement. New Scenarios – New Law? – Berlin: Duncker&Humblot, 1992. – P. 127.; A/RES/3314(XXIX) 14 December 1974. General Assembly—Twenty-ninth Session. Definition of Aggression. URL: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/>; Dynys Heorhiy. Aggression of the Russian Federation against Ukraine and International Legal Obligations ERGA OMNES to Other States and the International Community. Ukrainian Journal of International Law. Scientific Journal. Special Issue: International scientific-practical conference "Ukraine's interests: international legal protection" – Kyiv, 28-29 August –. 2014

Київська школа міжнародного права (В.Г. Буткевич, О.В. Задорожній, В.В. Мицик) притримується доктрини про те, що: «Норма міжнародного права – це юридично обов'язкове правило поведінки держав та інших суб'єктів міжнародного права в міжнародних відносинах».

Міжнародно-правові норми є універсальною основою існування міжнародного права. Без правової норми немає права.

Міжнародно-правові норми мають особливий предмет та метод регулювання. «Предметом міжнародного права є особливий різновид суспільних відносин – (міждержавні/ міжнародні: автор) відносини між суб'єктами міжнародного права, перш за все суверенними державами і міждержавними організаціями. Ці відносини, у свою чергу, визначають специфіку методу міжнародно-правового врегулювання» Від предмету міжнародного права слід вирізнити об'єкт міжнародного права. **Об'єктом міжнародного права є відносини з приводу певних матеріальних і нематеріальних благ** (І.І. Лукашук, Л.А. Моджорян, В. Задорожній, В.Г. Буткевич, В.В. Мицик).

Міжнародно-правові відносини складаються з приводу таких благ, як природні ресурси, континентальний шельф, об'єкти, що запускаються в космос тощо. Правом подіяти на ресурси, шельф та космічні апарати не можна, але врегулювати відносини, що виникають з приводу цих об'єктів, можна».³⁶

Для міжнародно-правової норми характерна наявність специфічної внутрішньої структури: найчастіше вони містять лише диспозицію (правило належної поведінки), рідше – гіпотезу (містить умови та обставини за яких суб'єкти здійснюють свої права й обов'язки) і диспозицію, а санкція, тобто межі відповідальності за порушення диспозиції як структурний елемент норми – відсутня.

Санкції визначаються самостійним інститутом міжнародного права – інститутом міжнародно-правових санкцій, і застосовуються примусово потерпілими державами індивідуально або колективно стосовно держав правопорушників, що визначаються з встановлених фактів порушених конкретних договорів.

³⁶ Див.: Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / за ред. В.Г. Буткевича. Київ:Либідь, 2002. 608 с.

Види міжнародно-правових норм та їх класифікація

Норми міжнародного права не однорідні за змістом і формою. Різноманітність і зростання кількості норм у сучасній системі міжнародного права породжують потребу їх класифікації. Класифікувати міжнародно-правові норми можливо за місцем в системі (принципи; норми); за сферою дії (універсальні; регіональні; локальні і партикулярні); за юридичною силою (імперативні; диспозитивні; рекомендаційні), за характером нормативного припису (зобов'язуючі; забороняючі; уповноважуючі; відсильні). За функціями в системі: матеріальні; процесуальні. За формою і способом утворення: звичаєві; договірні; рішення міжнародних організацій. За строком дії: строкові; безстрокові.³⁷

Основними ознаками універсальних норм є глобальна дія, загальнообов'язковість, утворення та скасування міжнародним співтовариством в цілому. Основна форма існування – звичай.

Визначення імперативної норми (*jus cogens*) декларується в ст. 53 Віденської конвенції про право міжнародних договорів: «...імперативна норма загального міжнародного права є нормою, що приймається і визнається міжнародним співтовариством держав в цілому як норма, відхилення від якої неприпустиме, і яка може бути змінена лише наступною нормою загального міжнародного права, яка має такий же характер».³⁸

Основна функція процесуальних норм встановлювати суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників міжнародного юридичного процесу.

³⁷ Там само, с. 20-23.

³⁸ Article 53 VCLT: A treaty is void if, at the time of its conclusion, it conflicts with a peremptory norm of general international law. For the purposes of the present Convention, a peremptory norm of general international law is a norm accepted and recognized by the international community of States as a whole as a norm from which no derogation is permitted and which can be modified only by a subsequent norm of general international law having the same character. A/CN.4/L.702 page 20

Час дії строкових норм визначається у заключній частині договору або завершується з припиненням існування об'єкту договору, після виконання певних умов або незалежно від волі сторін.

Договірні і звичаєві норми одного рівня мають однакову юридичну силу. У разі колізії між ними і відсутності взаємного рішення суб'єктів щодо вибору норми, доктрина припускає можливість використання загального принципу права «Lex posterior derogat priori» (лат. «Lex posterior derogat legi priori» – «пізнішим законом скасовується більш ранній») так звана «темпоральна колізія» застосовуються норми пізнішого закону, навіть якщо в ньому немає явних положень про скасування дії раннього закону.

Концепція «м'якого права» (soft law) у доктрині міжнародного права

Доктринальні підходи до трактування терміна «м'яке законодавство» засновані на науковій гіпотезі про звичаєві норми, які не мають de-ure обов'язкового характеру або повністю не мають юридичного змісту. У контексті міжнародного права «м'яке право» сфокусоване на декларативні норми про політику чи кодекси поведінки, що встановлюють моральні стандарти поведінки. Разом з тим, такі політико-моральні норми не підлягають прямому виконанню.

Термін «жорсткий закон (hard law)»³⁹ у західній доктрині міжнародного права відноситься до обов'язкових законів. У контексті міжнародного права «жорстке право» включає договори або міжнародні угоди, а також звичаєві закони. Ці документи створюють виконавчі зобов'язання та права для держав та інших міжнародних структур.

³⁹ Hard law refers to binding laws. In the context of international law, hard law includes treaties or international agreements, as well as customary laws. These documents create enforceable obligations and rights for countries (states) and other international entities. See: Soft Law Law and Legal Definition | US.Legal, URL:Inc.<https://definitions.uslegal.com/s/soft-law/>

Прикладами «м'якого закону» можуть бути декларації міжнародних організацій, що розглядаються як своєрідний «м'який закон» намірів/прагнень.⁴⁰

Подібний «м'який закон» може бути важливим механізмом дипломатії, що дозволяє державам демонструвати політичні інтереси, не беручи на себе юридичних зобов'язань. Не часто такий м'який закон є дуже ефективним, гнучким, відкритим для широкої підтримки.⁴¹

В якості попереднього висновку стосовно статусу «м'якого права» та перспектив, автор вважає за доцільне процитувати правову позицію юриста Фабіян Аугусто Карденас Кастаньєда (Колумбія): «From that perspective, it turns out to be that broadening the spectrum of the sources of international law **«soft law»** is not an artificial invention of scholars; rather it is something which recognition is required in accordance with the evident changes that have already happened in reality. International law has already grown; however there is still a lack of enough recognition among international subjects. This is an era where traditional sources still continue to exist although its contents have evolved, where new sources are emerging.

⁴⁰ Soft Law Law and Legal Definition. Soft law refers to rules that are neither strictly binding in nature nor completely lacking legal significance. In the context of international law, soft law refers to guidelines, policy declarations or codes of conduct which set standards of conduct. However, they are not directly enforceable. Hard law refers to binding laws. In the context of international law, hard law includes treaties or international agreements, as well as customary laws. These documents create enforceable obligations and rights for countries (states) and other international entities. Often, declarations of an international organization are regarded as a kind of aspirational soft law. *Lantz v. Coleman*, 2010 Conn. Super. LEXIS 621 (Conn. Super. Ct. Mar. 9, 2010). URL:<https://definitions.uslegal.com/s/soft-law/>

⁴¹ Автор на практиці приймав участь у складі Робочої Групи Ради Європи (Working Party on Mountainous Regions and Rural Areas (GT-RMER) of the Council of Europe / Strasbourg) у підготовці проектів європейських конвенцій захисту сільськогосподарських та гірських регіонів. Практично названі проекти конвенцій, які були ратифіковані державами та набули обов'язкового характеру, мають характер «soft law». (1996-1998 Legal Expert on behalf of Ukraine in the Working Party on Mountainous Regions and Rural Areas (GT-RMER) of the Council of Europe (Strasbourg) responsible for working out the projects of the European Convention on Mountainous Regions.

Altogether, it is undeniable to accept that there is still much to see apart from the traditional list of sources of international law, as there is another side of the coin in which novel ways of making law are still to be explained. Soft law, not being the only candidate, is definitely a promising one, however as the practice continues to increase, **what we call «soft» today will be called «hard» tomorrow**.⁴²

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Види міжнародно-правових норм та їх класифікація: ієрархічне місце у системі права; сфера дії.
2. Юридична ефективність/дієвість; нормативний характер, форми та способи утворення; терміни дії.
3. Поняття імперативних норм (*jus cogens*) та їх юридичний зміст.
4. Поняття норм (*erga omnes*) та їх юридичний зміст.
5. Концепція «м'якого права» (*soft law*) у доктрині міжнародного права.

Рекомендована література.

Основна література.

Додаткова до всіх тем.

⁴² Fabián Augusto Cárdenas Castañeda. A call for rethinking the sources of international law: soft law and the other side of the coin Pages 355–403. *Anuario Mexicano de Derecho Internacional* Volume 13, 2013, P.355–403. URL:<https://www.sciencedirect.com/journal/anuario-mexicano-de-derecho-internacional/vol/13/suppl/>; URL: [https://doi.org/10.1016/S1870-4654\(13\)71045-6](https://doi.org/10.1016/S1870-4654(13)71045-6); Fabián Augusto Cárdenas (lawyer (honor diploma) and specialist from Universidad Nacional de Colombia)

СЕМІНАРСЬКІ ТА САМОСТІЙНІ ЗАВДАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

Семінар I. Основи знань про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника) (2 год.).

Питання для обговорення:

1. Визначити професійні характеристики фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).
2. Ознайомитися з загальними та спеціальними (фаховими) компетенціями фахівця з міжнародного права.
3. Сформулювати основні тези про юридичний стиль мислення юриста-міжнародника.

Самостійна робота (4 год.)

I. Визначити та пояснити (письмово):

- 1.1. Професійні характеристики фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника).
- 1.2. Загальні та спеціальні (фахові) компетенції фахівця з міжнародного права.

II. Проаналізувати у письмовій формі наведені есе про поняття та коментарі:

- а) об'єкт вивчення навчальної дисципліни «Міжнародне право. Вступ до спеціальності»;
- б) об'єкт вивчення міжнародного права;
- в) загальні компетентності;
- г) юридичний стиль мислення юриста-міжнародника.

1.1. Фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника) визначають наступні професійні характеристики:

- знання, компетенції, практика з міжнародного публічного права, міжнародного приватного права та європейського права;
- здатність до юридичного аналізу міжнародних відносин;

- здатність ефективно працювати в міжнародному середовищі;
- знання не менше двох іноземних мов;
- знання історії, теорії та практики міжнародних відносин, дипломатії.

1.2. Об'єкт вивчення навчальної дисципліни «Міжнародне право. Вступ до спеціальності» – основи міжнародно-правових знань про професію юриста-міжнародника; отримання інформації/знань про нормативний зміст міжнародного права та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста – міжнародника).

1.3. Об'єкт вивчення міжнародного права – міжнародно-правові відносини, що виникають у процесі здійснення зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також правові відносини з іноземним елементом між органами державної влади та місцевого самоврядування різних держав, фізичними та юридичними особами різних громадянств та юрисдикцій, що передбачає знання міжнародного, національного та іноземного права, а також не менше двох іноземних мов.

1.4. Інтегральна компетентність узагальнений опис кваліфікаційних вимог: знання, здатності та навички формування міжнародно-правових оцінок/підходів для розв'язання спеціалізованих юридичних завдань та практичних проблем, пов'язаних з міжнародними відносинами засобами міжнародного права; здійснювання юридичного аналізу питань юридичного характеру у сфері міжнародних відносин та відносин з іноземним елементом, що обумовлює застосування відповідних механізмів міжнародно-правового регулювання.

1.4.1. Загальні компетентності:

- знання і розуміння міжнародного права;
- застосування спеціальних знань та розуміння міжнародного права;
- формування гіпотез, суджень стосовно оцінок міжнародно-правової
- проблематики;
- комунікації з приводу міжнародно-правових оцінок міжнародних подій та процесів;

— здатність до подальшого навчання, розвитку знань міжнародного права.

Цікавим для читача може бути порівняльний аналіз понятійного апарату «компетентність» визначеного у Законі України «Про вищу освіту», Британській енциклопедії, Оксфордському юридичному словнику, юридичних словниках США.

1.5. Компетентність – система знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних та громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту»).

Competence: Competence and jurisdiction, in law, the authority of a court to deal with specific matters. Competence refers to the legal «ability» of a court to exert jurisdiction over a person or a «thing» (property) that is the subject of a suit. Competence and jurisdiction Law written by: The Editors of Encyclopaedia Britannica. See Article History Electronic access mode. URL: <https://www.britannica.com/topic/competence-and-jurisdiction>.

In United States law, competence concerns the mental capacity of an individual to participate in legal proceedings or transactions, and the mental condition a person must have to be responsible for his or her decisions or acts. Competence is an attribute that is decision specific. Depending on various factors which typically revolve around mental function integrity, an individual may or may not be competent to make a particular medical decision, a particular contractual agreement, to execute an effective deed to real property, or to execute a will having certain terms. Depending on the state, a guardian or conservator may be appointed by a court for a person who satisfies the state's tests for general incompetence, and the guardian or conservator exercises the incompetent's rights for the incompetent. Defendants who do not possess sufficient «competence» are usually excluded

from criminal prosecution, while witnesses found not to possess **requisite competence** cannot testify. The English equivalent is fitness to plead. Electronic access mode. URL: <https://www.omnilexica.com/?q=competence>; The legal authority of a court or other body to deal with a particular matter «**the court's competence** has been accepted to cover these matters» English Oxford Living Dictionaries. Electronic access mode. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/competence>.

1.6. Юридичний стиль мислення юриста-міжнародника: юридичний стиль мислення юриста-міжнародника – це технократичний алгоритм/директорія осмислення юридичних суджень/гіпотез, пов'язаних з процесами міжнародно-правового регулювання відносин міжнародного характеру та вироблення юридичного обґрунтування управлінського рішення, що може включати наступні процедури:

Прохання самостійно додати структурні елементи юридичного стилю мислення юриста-міжнародника: а; б; в; г. (Г. Динис)

Рекомендована література.

Основна література.

Додаткова до всіх тем.

Семінар 2. Проблематика застосування класичних та сучасних методологій вивчення та дослідження загального міжнародного права (4 год.)

Питання для обговорення:

1. Методологічні основи розвитку знань, компетенцій, навичок культури навчання, аналізу, дослідження міжнародно-правових явищ та процесів.

2. Структура методології пізнання міжнародного права.

3. Методи, методики та технології вивчення та дослідження міжнародного права:

3.1. Загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, методи міжнародного публічного і міжнародного приватного права

- (структурно-системний, аналітичний, формально–юридичний, історичний, диспозитивний, колізійний, матеріально-правовий тощо)
- 3.2. Методи компаративного/порівняльного правознавства, професійні методики і технології, застосування яких створює умови вирішення практичних міжнародно-правових завдань.
 4. Використання сучасних методів вивчення, дослідження міжнародного права:
 - 4.1. Метод аналізу ієрархій (англ. Analytic Hierarchy Process);
 - 4.2. Кібернетичні методи, методи комп'ютерної обробки правової інформації;
 - 4.3. Цифрові компетенції та пошук, оцінки, редагування цифрового контенту міжнародно-правової інформації;
 - 4.4. Методології синергетики стосовно дослідження міжнародного права.

Самостійна робота (10 год.)

1. Законспектувати: визначення поняття «методологія», «метод», наприклад: понятійний апарат щодо терміна «методологія» відзначається різноманітними трактуваннями, наприклад: «методологія» це – набір, система/методів для виконання конкретної діяльності (автор: дослідження) Oxford Learner's Dictionaries | Find the meanings, definitions. URL: oxfordlearnersdictionaries.com.
 - Опрацювати посібник «Основи методології та організації наукових досліджень». Навчальний посібник. для студентів, курсантів, аспірантів, ад'юнктів. За редакцією члена-кореспондента НАН України, доктора філософських наук, професора А. Є. Конверського. Київ: Центр учбової літератури. 2010. URL: <http://ebookti.me.net/book>.
2. Підготувати у письмовій формі пояснення та коментарі:
 - 2.1. **Структура методології пізнання міжнародного права.**
 - 2.2. **Методи, методики та технології вивчення та дослідження міжнародного права:** загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, методи міжнародного публічного і міжнародного приватного права (структурно-системний, аналітичний, формально-

юридичний, історичний, диспозитивний, колізійний, матеріально-правовий тощо), методи компаративного/ порівняльного правознавства, професійні методики і технології, застосування яких створює умови вирішення практичних завдань.

2.3. Використання сучасних методів вивчення, дослідження міжнародного права: метод аналізу ієрархій (англ. Analytic Hierarchy Process), кібернетичні методи, методи комп'ютерної обробки правової інформації, методології синергетики.

3. Пояснити: афоризм лауреата Нобелівської премії російського академіка Петра Капіци про те, що наука – це те, що не може бути, а те, що може бути – це технічний прогрес. Звідси тільки пошук на основі відповідних методологій новітніх інформаційних технологій створить основи/можливості прочитання глобалізаційних процесів в системі міжнародних відносин та системі міжнародного права, а також проводити наукові дослідження міжнародного права.

Рекомендована література.

Основна література.

Додаткова до всіх тем.

Семінар 3. Сучасний глобальний правопорядок. Сучасна система міжнародних відносин та підсистема міжнародного права (4 год.)

Питання для обговорення:

1. Концептуальні поняття/визначення термінологічного апарату – «сучасна система міжнародних відносин» та «підсистема міжнародного права», «структура системи міжнародні відносини» (Г. Динис).

2. Теоретичні основи взаємозв'язків системи міжнародних відносин та підсистеми міжнародного права.

Самостійна робота (10 год.)

I. Підготувати коментар до визначення поняття «система міжнародних відносин», структура системи «міжнародні відносини»

та підсистеми «міжнародне право», структура підсистеми «міжнародне право» (Г. Динис).

У якості концептуальної гіпотези автор пропонує новітню концептуальну модель сприйняття, розуміння, трактування системи «міжнародні відносини» та підсистеми «міжнародне право» з врахуванням доктринальних положень вченого Г. М. Шахназарова щодо системи «міжнародні відносини»⁴³ в наступній редакції:

Г. Динис. «міжнародна система – ієрархічна множина цивілізаційних факторів, що можуть включати наступні структури:

а) структура – «актори/суб'єкти міжнародних відносин» – держави, союзи держав, державоподібні утворення, народи, нації-народи, що борються за свою незалежність, міжнародні (міждержавні та недержавні) організації, недержавні міжнародні громадські організації, партії, групи, рухи, засоби масової інформації, фізичні та юридичні особи, транснаціональні корпорації (ТНК);

б) структура – «de-jure регулятори міжнародних відносин» – загальне міжнародне публічне право (конвенції – загальні та спеціальні, що встановлюють правила, однозначно визнані державами, міжнародні звичаї, принципи *jus cogens*, загальні принципи права, судові рішення і доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів з публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм з застереженням, зазначеним у статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, акти міжнародних органів і організацій.

⁴³ Див.: Г.Х. Шахназаров: «міжнародна система – множина міжнародних факторів, які функціонально можливо структурувати в такі підгрупи»: **а) підгрупа «суб'єкти міжнародних відносин»** – держави, союзи держав, державоподібні утворення, народи, нації-народи, що борються за свою незалежність, міжнародні організації, класи, партії, групи, рухи, засоби масової інформації; **б) підгрупа «регулятори міжнародних відносин»** – принципи, норми, традиції, звичаї, правила, конвенції, договори, угоди, пакти, статути, декларації, міжнародно-правова система, міжнародна мораль; **в) підгрупа «детермінанти міжнародних відносин»** події; оцінка подій, умови, потреби, інтереси, наміри, мета, суспільна думка». В коллективной монографии: *Международный порядок: политико-правовые аспекты*. Под общей редакцией Г.Х. Шахназарова. Москва:Изд.-во: Наука, 1986. 211 с.

в) структура – de-facto роль неформальних регуляторів міжнародних відносин виконують норми «м'якого права» (англ. soft law), релігійні звичаї/норми, культурні традиції на регіональному, партикулярному рівнях.

г) структура – «детермінанти міжнародних відносин»: міжнародні події та процеси; сила акторів/суб'єктів міжнародних відносин – економічна, технологічна, військова; інтереси акторів/суб'єктів міжнародних відносин – економічні, технологічні, військові; наміри, мета акторів/суб'єктів міжнародних відносин; оцінки подій та процесів – юридичні, політичні, економічні, технологічні, військові, гуманітарні; умови, потреби, суспільна думка.

е) структура – міждержавні організаційно-правові та судові інституційні механізми, що виступають юридичною основою для впровадження політичних домовленостей.

Аргументація причин створення новітньої концептуальної моделі системи «міжнародні відносини» така: процеси трансформацій міжнародної спільноти, впровадження Інтернет/Кібер засобів, високих технологій в міжнародні відносини призвели до змін контексту глобального світопорядку ХХ ст. – початку ХХІ ст., що диктує **ієрархічне сприйняття/розуміння/ трактування контексту «система міжнародні відносини».**

Контекст структури групи б) «регулятори міжнародних відносин» містить не тільки матеріальні нормативні регулятори, але також процесуальні нормативні правила, що забезпечує ефективність міжнародного (див.: представники англо-американської доктрини міжнародного права (проф. Р. Гігінс (R. Higgins та інш.) Див.: Динис Георгій. Сучасний статус та перспективи відносин між Україною та Вишеградською четвіркою: механізм міжнародно-правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2010 № 4. С.328–337 URL: www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chkup/2010_4/328.pdf).

Рекомендована література.

Основна.

Додаткова до всіх тем.

Семінар 4. Система міжнародного права та система навчальної дисципліни «Міжнародне право» (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Система міжнародного права та порівняльна система навчальних курсів міжнародного права на прикладах: Україна – Росія – США – Великобританія – Франція – Нідерланди.
2. Поняття та юридичний зміст системи міжнародного права.
3. Головні елементи структури міжнародного права.
4. Поняття, структура та види галузей міжнародного права.
5. Поняття, структура та класифікація інститутів міжнародного права.
6. Зміст та юридична сутність проблеми фрагментації та диференціації міжнародного права.

Самостійна робота (8 год.)

I. Підготувати у письмовій формі правову схему: «Система міжнародного права» у формі основних елементів системи та їх взаємозв'язків для дискусії на семінарському занятті.

II. Законспектувати міжнародно-правові поняття: види галузей міжнародного права та їх структура; галузі, підгалузі, інститути міжнародного права; норми міжнародного права; структура інститутів міжнародного права; класифікація інститутів міжнародного права; загальносистемні, міжгалузеві, внутрішньогалузеві, інститути міжнародного права (навести приклади).

III. Прокоментувати висновок Групи Дослідження Комісії міжнародного права ООН стосовно міжнародного права як юридичної системи. Доповідь «Фрагментація міжнародного права: складності, що виникають в результаті диверсифікації та поширення міжнародного права, а саме: «Міжнародне право є правовою системою. Його правила і принципи (тобто його норми) взаємодіють з іншими нормами і принципами і повинні тлумачитися на їх тлі. Як правова система міжнародне право не є випадковим набором таких норм. Між ними існують значимі відносини» (висновки Дослідницької групи Комісії міжнародного права ООН з теми: «Фрагментація міжнародного

права: труднощі, обумовлені диверсифікацією та розширенням сфери охоплення міжнародного права»).

The conclusions reached in the work of the Study Group are as follows:1. **General (1) International law as a legal system. International law is a legal system. Its rules and principles (i.e. its norms) act in relation to and should be interpreted against the background of other rules and principles. As a legal system, international law is not a random collection of such norms. There are meaningful relationships between them. Norms may thus exist at higher and lower hierarchical levels, their formulation may involve greater or lesser generality and specificity and their validity may date back to earlier or later moments in time.** INTERNATIONAL LAW COMMISSION UN. Fifty-eighth session Geneva, 1 May–9 June and 3 July-11 August 2006 FRAGMENTATION OF INTERNATIONAL LAW: DIFFICULTIES ARISING FROM THE DIVERSIFICATION AND EXPANSION OF INTERNATIONAL LAW Report of the Study Group of the International Law Commission. A/CN.4/L.702 page 7

Рекомендована література.

Основна.

Додаткова до всіх тем.

Семінар 5. Понятійно-категоріальний апарат міжнародного права (4 год.)

Питання для обговорення:

1. Визначення понятійно-категоріального апарата міжнародного права/ юриспруденції.
2. Походження терміна «міжнародне право».
3. Визначення поняття «міжнародне публічне право». «International law». «Foreign relations law». «Foreign law». «Transnational law». «Global law».
4. Основні наукові правові школи про визначення міжнародного права:
 - 4.1. позитивістська;
 - 4.2. природно-правова;
 - 4.3. соціологічна;
 - 4.4. реалістів.

Самостійна робота (6 год.)

I. Законспектувати визначення міжнародного права та підготувати коментар до кожного з них; бути готовим до аргументованого захисту індивідуальних підходів у процесі діалогу.

II. Проаналізувати подані визначення «міжнародне право» і пояснити (письмово):

1. **Ієремія Бентам.** Міжнародне право – сукупність правових правил, норм і стандартів, що застосовуються між суверенними державами та іншими юридичними особами, які юридично визнані в якості міжнародних акторів. Дж. Бентам (15 лютого 1748 р. – 6 червня 1832 р.) – англійський філософ, юрист та соціальний реформатор, провідний теоретик англо-американської філософії права.⁴⁴

2. **В.Г. Буткевич.** «Міжнародне право – це система юридичних норм, які регулюють міжнародні відносини з метою забезпечення миру, прав людини і співробітництва, це рішення і правові засоби їх застосування, прийняті повноважними суб'єктами задля реалізації спільних інтересів».⁴⁵

3. **М.В. Буроменський.** «Міжнародне право – це особлива система юридичних норм і принципів, що регулюють міжвладні міжнародні відносини та висловлюють узгоджену позицію учасників цих відносин на певному етапі розвитку цивілізації, шляхом встановлення взаємних прав і обов'язків».⁴⁶

⁴⁴ Jeremy Bentham (1748–1832). International law -the body of legal rules, norms, and standards that apply between sovereign states and other entities that are legally recognized as international actors. Bentham (15 February 1748 – 6 June 1832) was an English philosopher, jurist, and social reformer, a leading theorist in Anglo-American philosophy of law.

⁴⁵ Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник для студ. вищ. навч. закладів за спец. "Міжнародне право", "Міжнародні відносини" / В.Г.Буткевич (ред.). – К.: Либідь, 2002. – 608 с.

⁴⁶ Міжнародне право: навч. посібник / За ред. М.В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.

4. **И.И. Лукашук.** «Международное право – это система юридических норм, регулирующих межгосударственные отношения в целях обеспечения мира, прав человека и сотрудничества». ⁴⁷

5. **Г.И. Тункин.** «Международное право представляет собой совокупность юридических норм, регулирующих отношения между государствами, в том числе разнородных по своей классовой природе, а также другими субъектами международного права, создаваемых путем согласования воли участников этих отношений и обеспечиваются в случае необходимости принуждением, которое осуществляется самими государствами индивидуально или коллективно». ⁴⁸

6. У шеститомному «Курсі міжнародного права» (соціалітична доктрина міжнародного права) міжнародне право визначається наступним чином: «Советскими учеными выработаны определения международного права, основанные на марксистско-ленинском учении; они получили признание и в других социалистических странах. Опираясь на эти определения, мы можем охарактеризовать современное международное право, как систему созданную и развивающуюся на основе согласования воли государств, систему юридических норм, призванных регулировать международные отношения в целях обеспечения мирного сосуществования государств, равноправия и самоопределения народов...». ⁴⁹

⁴⁷ Лукашук И.И. Международное право. Общая часть : учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / И.И. Лукашук; Рос. акад. наук, Ин'т государства и права, Академ. правовой ун'т. — Изд. 3'е, перераб. и доп. — М. : Волтерс Клувер, 2005. — 432 с.

⁴⁸ Г.И. Тункин. Вопросы теории международного права. М., Госюриздат, 1962, стр. 211.

⁴⁹ Курс международного права: в шести томах. Т.1. А.С. Бахов, Д.И. Бараташвили, Ф.И. Кожевников, Д.Б. Левин, И.Лукашук, И.И. Лукин, Г.И. Тункин, И.А. Ушаков. Понятие и сущность современного международного права. Гл. ред. Ф.И. Кожевников, В.М. Корецкий, Д.Б. Левин, Г.И. Тункин и др. Москва: Наука, 1967-1993. Т.1; 38 с.

7. У семитомному «Курсі міжнародного права» міжнародне право визначається як: «Современное международное право, можно определить, как систему юридических норм, регулирующих отношения между государствами и другими субъектами международного права, создаваемых путем согласования воли участниками этих отношений и обеспечиваемых в случае необходимости, принуждением, которое осуществляется государствами, а также международными организациями».⁵⁰

8. Г. Кельзен. Міжнародне право або право націй – це сукупність норм, які регулюють поведінку країн ... їх взаємних відносин.⁵¹

9. С. Гарт Міжнародне право стосується права націй діяти так, як це визначено прецедентами, договорами та правознавчими працями, що не пов'язане з тим, чи є така поведінка справедливою чи морально справедливою.⁵²

10. Л. Генкін. Крім того, міжнародне право може розглядати лише добровільно і в іншому випадку не підлягає виконанню; більшість націй дотримуються норм міжнародного права, визнаючи, що це в їх інтересах, і намагаються уникнути небажаних наслідків. Міжнародне право впливає на поведінку і відображає міжнародний порядок, і воно відповідає змінним потребам міжнародного суспільства. Політика, яку обслуговує міжнародне право, - це: порядок, стабільність, боротьба, незалежність, справедливість та добробут. В усьому страх перед

⁵⁰ Курс международного права: в семи томах. Т.1. Понятие, предмет и система международного права /Ю.А. Баскин, Н.В. Крылов, Д.Б. Левин и др., гл. ред. В.Н. Кудрявцев. М.: Наука, 1989-1993. Т. 1. С.29.

⁵¹ Н. Kelsen. International law or the law of nations is the set of rules that govern the behavior of countries ... to their mutual relations"/ Міжнародним правом або правом народів називається сукупність норм, які... регулюють поведінку держав в їх взаємовідносинах» /Kelsen H. Principles of International Law. N.Y., 1966. P.3.

⁵² (С. Hart). International law is concerned with the rights of nations to act as determined by precedents, treaties, and juristic writings, which is unconnected to whether such conduct is fair or morally just./. Hart, HLA (1994), The Concept of Law, 2nd edition, Oxford: OUP

екстраправовими наслідками, що заохочує до покори; міжнародне право просто покладається на такі наслідки (в першу чергу економічні та дипломатичні санкції) найбільше⁵³

11. **М. Шоу** Міжнародне право: Альтернативні заголовки: право націй, міжнародне публічне право, яке також називають міжнародним публічним правом або правом націй, сукупність юридичних правил, норм та стандартів, що застосовуються між суверенними державами та іншими суб'єктами, які юридично визнані міжнародними акторами/суб'єктами.⁵⁴

12. **Р. Гігінс (R. Higgins)**. International law is not a rules of law... rules of law only accumulate the tendencies of past decisions. They have nothing to do with today's changing conditions. The view of law as a norm should be rejected on the basis of understanding of law as a process of legal decision-making, which does not aim to be neutral or devoid of value, but requires validity. Higgins R. Policy Considerations and the International Judicial Process) //International and Comparative Law Quarterly. 1968.Vol.17. p. 58-59.

⁵³ See: «First, law is politics. Students of law, as well as students of politics are taught to distinguish law from politics. Law is normative and failure to abide by legal obligations invites legal remedies and brings other legal responses; politics suggest freedom of choice, diplomacy, bargaining, accommodation. In fact, however the distinction between law and politics is only a part-true. In a large deeper sense, law is politics. Law is made by political actors (not by lawyers) through political procedures, for political ends. The law that emerges is the resultant of political forces; the influences of law on State behaviour are also determined by political forces.» International Law. Cases and materials. Third edition by Louis Henkin, Columbia University, School of law, Richard Crawford Pugh, Schachter, Hans Smit, Columbia University, School of law; American Casebook Series; West Publishing Co, St. Paul, Mnn., 1993. P 7.

⁵⁴ M. Shaw. International law: Alternative Titles: law of nations, public international law, also called public international law or law of nations, the body of legal rules, norms, and standards that apply between sovereign states and other entities that are legally recognized as international actors. The term was coined by the English philosopher Jeremy Bentham (1748–1832). Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/international-law>.

«Міжнародне право не є нормами права...норми права лише накопичують тенденції минулих рішень. Вони не мають зв'язку з умовами сьогоденних проблем, що змінюються. Погляд на право, як на норми слід відкинути, виходячи з розуміння права як процесу прийняття правових рішень, який не ставить за мету бути нейтральними або позбавленими ціннісних орієнтирів, а вимагає владності».

13. Теза праці **В. Дженкса** полягає в тому, що міжвоєнні міжнародні відносини представляють вперше в історії сучасної державної системи справжню основу світового загального права. «Сучасне міжнародне право, – стверджує автор, – вже не може бути розумно представлене в рамках класичного викладу міжнародного права як закону, що регулює відносини між державами, але повинно розглядатися як загальне право людства на ранній стадії розвитку».⁵⁵

14. **Маттіас Гердеген**: «...можна визначити міжнародне право як сукупність правових положень щодо (суверенних) взаємовідносин держав, міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права між собою разом з актуальними для спільноти народів (чи для її частин) права чи обов'язками індивідів».⁵⁶

15. **О.О. Мережко** «Міжнародне право – це система норм, які визнаються міжнародним співтовариством (суспільством), як правові і які регулюють відносини в рамках цього співтовариства».⁵⁷

16. **Г.Г. Динис**: «Міжнародне право – це система нормативних міжнародних прав та зобов'язань акторів/суб'єктів міжнародних відносин, сформована на основі загальних та основних *jus cogens*

⁵⁵ The Common Law of Mankind. C. Wilfred Jenks. New York: Frederick A. Praeger, 1958.; The development of International Law by the International Court by Sir Hersch Lauterpacht. New York: Frederick A. Praeger, 1958. page 633.

⁵⁶ М. Гердеген: Міжнародне право/ пер. з німецької. Київ: «К.І.С.», 2011. С. 516.

⁵⁷ А. Мережко. Київ: Таксон, 2006. 492 с. Юридическая энциклопедия. URL: <http://www.right777.ru/enc/3237.html>.

принципів міжнародного права, міжнародних звичаїв, судових рішень міжнародних судових інституцій з метою врегулювання проблем миру та безпеки, забезпечення основних прав та свобод людини, а також створення міжнародно-правових умов для співробітництва членів міжнародного співтовариства».⁵⁸

III. Прокоментувати визначення «об'єкти міжнародного права»:

1. Л.А. Моджорян. «Об'єктами міжнародного права є все те, з приводу чого суб'єкти міжнародного права вступають у правовідносини між собою. Це можуть бути матеріальні та нематеріальні блага, дія та утримання від дій»⁵⁹

2. О.В. Задорожній, В.Г. Буткевич, В.В. Мицик. «Об'єктом міжнародного права є відносини з приводу певних матеріальних і нематеріальних благ»⁶⁰

3. И.И. Лукашук «Об'єктом міжнародного права є міжнародні (міждержавні) відносини»⁶¹

Рекомендована література.

Основна література.

Додаткова до всіх тем.

⁵⁸ Динис Г. Міжнародне право. Вступ до спеціальності: навчально-методичний посібник. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. 200 с

⁵⁹ Моджорян Л.А. Международное право /отв. ред. Л.А. Моджорян. Москва, 1979. С. 4.

⁶⁰ Задорожній О.В., Буткевич В.Г., Мицик В.В. Конспект лекцій з основ теорії міжнародного права. Київ: 2001. С. 7.

⁶¹ Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. М., 2008. С.39.

Семінар 6. Джерела міжнародного права (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Юридичний аналіз статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН про джерела міжнародного права.
2. Поняття міжнародного договору як універсального джерела міжнародного права.
3. Поняття міжнародного звичаю (загальновизнана державна практика визнана як право) як універсального джерела міжнародного права.
4. Практика держав як елемент формування міжнародного звичаю.
5. Формування та способи встановлення існування *opinio juris*.
6. Поняття основних принципів міжнародного права.
7. Природа загальних принципів міжнародного права.
8. Класифікація загальних принципів міжнародного права.

Ознайомитися з англ. версією статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН про джерела міжнародного права та прокоментувати

Article 38(1) of the Statute of the International Court of Justice is widely recognised as the most authoritative and complete statement as to the sources of international law.

- a) International conventions;
- b) International custom, as evidence of a general practice accepted as law;
- c) The general principle of law recognised by civilised nations;
- d) Judicial decisions;
- e) Teachings of the most highly qualified publicists of the various nations

I. Подати перелік основних принципів міжнародного права, які закріплені в Статуті ООН (преамбула, ст. 1 і 2) (письмово).

Основні принципи міжнародного права закріплені в Статуті ООН (преамбула, статті 1 і 2). Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, прийнятого на XXV сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1970 році. У Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ) Гельсінкі 01.08. 1975 р.

II. Проаналізувати міжнародні договори, у яких закріплені основні принципи міжнародного права:

Статут ООН та Декларація встановили сім основних принципів міжнародного права:

- 1) незастосування сили або загрози застосування сили;
- 2) мирне вирішення міжнародних суперечок;
- 3) невторчання;
- 4) співробітництво;
- 5) рівноправність і самовизначення народів;
- 6) суверенна рівність держав;
- 7) добросовісне виконання зобов'язань відповідно до міжнародного права.

Заключний акт Гельсінкі 1975 р. додатково назвав ще три принципи:

- 8) територіальна цілісність;
- 9) повага прав людини;
- 10) непорушність кордонів.

III. Проаналізувати поняття «міжнародний звичай» як універсальне джерело міжнародного права. Розглянути кейс:

Статут Міжнародного суду називає «міжнародний звичай, як доказ загальної практики, прийнятої як закон, як друге джерело міжнародного права. Звичай, значення якого відображає децентралізований характер міжнародної системи, включає два основні елементи: фактичну практику держав та прийняття державами цієї практики як закону. Фактична практика держав названа («матеріальним фактом»), охоплює різні елементи, включаючи тривалість, послідовність, повторюваність та загальність певного виду поведінки держав. Усі такі елементи мають значення при визначенні того, чи може практика лежати в основі обов'язкового міжнародного звичаю. МС вимагає, щоб практики становили «постійне та рівномірне використання» або були «обширними та практично рівномірними», щоб вважатись обов'язковими. Наприклад, протягом 1960-х років Сполучені Штати та Радянський Союз відігравали набагато важливішу роль у розвитку звичаїв, що стосуються космічного права, ніж держави, які мали

практику в цій галузі. Після того, як практика була встановлена, другий елемент перетворює звичайне використання у загальнообов'язковий звичай, практику слід сприймати як: *judicio juris sive requiritatis* (лат. «думка, що дія закону необхідна»). У справах континентального шельфу Північного моря МС зазначав, що відповідна практика повинна «відбуватися таким чином, щоб показати загальне визнання, що стосується законності чи юридичного зобов'язання». *International law – Custom | Britannica. com URL: <https://www.britannica.com/topic/international-law/Custom>.*

IV. Пояснити правову природу загальних принципів міжнародного права

1. Юридичні характеристики загальних принципів міжнародного права

До загальних принципів міжнародного права, визнаних цивілізованими націями (п.3, ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН) належать принципи: взаємності, рівності, добросовісності (принцип есторель /*good faith/bona fides*), відповідальності, справедливості, рівності перед законом, законності, *pacata sunt servanda*.

Загальноновизнані принципи і норми міжнародного права закріплені в Статуті ООН і Статуті Міжнародного суду ООН від 26.06.1945 р. [24], у Віденській конвенції про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. [3], у Віденській конвенції про право договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21.03.1986 р. [2], у Декларації про принципи міжнародного права від 24.10.1970 р.

Рекомендована література:

Основна література

Додаткова література до всіх тем

Самостійна робота (4 год.)

I. Сформулювати в письмовій формі визначення латинських висловів і термінів:

Pacta sunt servanda;

Lex posterior derogat priori;

Lex specialis derogat generale;

Lex prospicit non-respicit;

Consensus facit jus;

Antiqua custuma;

Comitas gentium;

Opinio juris;

Opinio juris gentium;

Bona fidei;

De lege ferenda;

De lege lata;

Ipsa facto.

Рекомендована література:

Основна.

Додаткова до всіх тем.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1

1. Визначити та обґрунтувати професійні характеристики фахівця з міжнародного права (юриста-міжнародника) та сфери професійної діяльності фахівця з міжнародного права.
2. Визначити та охарактеризувати методи вивчення та дослідження міжнародного права: порівняльний, структурно-системний, нормативний, аналітичний, формально-юридичний, історичний методи.
3. Визначити та охарактеризувати використання сучасних методів вивчення, дослідження міжнародного права: метод аналізу ієрархій (англ. Analytic Hierarchy Process), кібернетичні методи, методи комп'ютерної обробки правової інформації, методології синергетики.
4. Визначити характерні особливості юридичного стилю мислення юриста-міжнародника.
5. Сформулювати поняття «система міжнародних відносин» та структура системи «міжнародні відносини».
6. Визначити поняття «міжнародне публічне право» та кваліфікувати основні функції сучасного міжнародного права.
7. Обґрунтувати походження терміна «міжнародне право».
8. Сформулювати юридичні характеристики міжнародного права.
9. Пояснити юридичні особливості предмета та об'єкта міжн. права.
10. Визначити види галузей міжнародного права та їх структуру.
11. Охарактеризувати юридичні особливості норми міжнародного права.
12. У чому полягає структура інститутів міжнародного права?
13. Природа юридично обов'язкової сили міжнародного права.
14. Поняття юридичної категорії «джерела міжнародного права» (ст.38 Статуту Міжнародного Суду ООН).
15. Поняття міжнародного договору та його особливості як універсального джерела міжнародного права.

16. Поняття міжнародного звичаю та його особливості як універсального джерела міжнародного права.
17. Поняття загальних принципів права, визначення їх юридичного змісту, приклади (ст. 38, п. с. Статуту МС ООН).
18. Структура міжнародного права, галузі міжнародного права (визначення, приклади).
19. Поняття та характерні риси юридичних норм міжнародного права.
20. Поняття імперативних норм (*jus cogens*) та особливості їх створення (приклади).
21. Концепція «м'якого права» (*soft law*) в доктрині міжнародного права (приклади).
22. Поняття та юридична природа основних принципів міжнародного права.
23. Визначити та обґрунтувати: чи можуть бути резолюції Генеральної Асамблеї ООН джерелом міжнародного права?
24. Які акти міжнародних організацій є джерелами МП?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Тема 8. Суб'єкти/актори сучасного міжнародного права

Лекція 8. Суб'єкти/актори сучасного міжнародного права (4 год.)

1. Поняття актора/суб'єкта міжнародного права. Юридична природа суб'єкта міжнародного права.
2. Юридичні характеристики міжнародної правосуб'єктності.
3. Інститут міжнародної правосуб'єктності.
4. Основні права держав. Основні обов'язки держав.
5. Міжнародна правосуб'єктність народу, який бореться за створення незалежної держави.
6. Міжнародні організації, фізичні особи та міжнародне право.

Переважає більшість іноземних та вітчизняних вчених вважають, що держава(и) у міжнародному праві є первинним суб'єктом міжнародного права. Основний юридичний аргумент – це наявність суверенітету у державі: верховенство публічної влади в межах країни та незалежність діяльності у міжнародних відносинах. Наступні юридичні характеристики держави пов'язані з правами та обов'язками.

На відміну від держав, які генетично отримують належні їм права та обов'язки, міжнародні організації, фізичні особи та інші отримують свої права та обов'язки в міжнародному праві на підставі міжнародних договорів, угод. Наприклад, фізичні особи можуть заявляти про свої права відповідно до міжнародного права згідно з Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, обидва вони набули чинності в 1976 році.

Створення держав. Процес створення нових держав – це результат певних обставин/фактів і закону (міжнародного та національного), що передбачає встановлення конкретних фактичних правовідносин у відповідності до встановлених правил та процедур. Прийняті критерії міжнародно-правової державності були закладені в Конвенції Монтевідео (1933 р.). Конвенція задекларувала, що держава повинна

мати: а) постійне населення; б) певну територію; в) публічну владу, уряд; г) спроможність здійснювати міжнародні відносини.

Необхідність постійного населення та визначеної території очевидна, хоча прикордонні конфлікти, наприклад, які стосувалися Албанії після Першої світової війни та Ізраїлю у 1948 році, Косово у 2008 році не виключають державності. Міжнародна спільнота, ООН, визнали деякі держави, коли відбувалася громадянська війна наприклад, Конго у 1960 році та Ангола у 1975 році, тим самим підірвавши критерій ефективного уряду. Хорватія й Боснія та Герцеговина також були визнані новими державами в більшій частині міжнародної спільноти (1992 р.), хоча в той час жоден не міг здійснювати ефективного контролю над значними частинами своєї території. Так, незалежність потрібна, але вона не повинна бути більшою, ніж формальна конституційна незалежність.

Держави можуть припинити своє існування через об'єднання: (Північний та Південний Ємен (1990 р.), (приєднання земель Німецької Демократичної Республіки до ФРН (1990 р.). Розпад та відновлення нових держав: (створення окремих держав Чехії та Словаччини з Чехословаччини у 1993 році). Може бути об'єднання держави з територіально меншою державою, що продовжує ідентичність більшої держави. Наприклад, Радянський Союз у 1991 р. або, історично, анексія фашистською Німеччиною у формі аншлюса Австрії (1938 р.).

Таким чином, актори/суб'єкти міжнародного права – це учасники міжнародних відносин, які володіють міжнародними правами і обов'язками та несуть міжнародно-правову відповідальність у відповідності до загальних та основних принципів міжнародного права.

Юридичні характеристики міжнародної правосуб'єктності

Джерелами міжнародної правосуб'єктності є міжнародні договори і звичаї, які є основою регулювання міжнародного співробітництва учасників міжнародних правовідносин відносин.

В основі юридичної природи суб'єктів міжнародного права є:

- a) здатність набувати права і обов'язки на основі норм міжнародного права;
- b) статус бути стороною у міжнародних відносинах;
- c) компетенції створювати норми міжнародного права.

На думку українських вчених О. Задорожній, В. Буткевич, В. Мицик, «Інститут міжнародної правосуб'єктності є центральним в системі сучасного міжнародного права. Він об'єднує групу правових норм, у яких визначається юридичний зміст суб'єкта міжнародного права, режим правового статусу учасника міжнародних правовідносин, загальні юридичні права і загальні юридичні обов'язки суб'єкта міжнародного права, умови, вимоги до суб'єктів міжнародного права, функції, структура, види правосуб'єктності і види суб'єктів права тощо».⁶²

Кожна держава в якості суб'єкта міжнародного права володіє основними правами і здатна нести відповідні обов'язки. **До основних прав держав входять:**

1. Суверенне право на вільне здійснення всіх своїх законних прав стосовно відношень до інших держав.
2. Здійснення всіх видів юрисдикції на своїй території, включаючи населення, природні та матеріальні ресурси, що знаходяться в межах територій.
3. Індивідуальна і колективна самооборона проти збройного нападу.
4. Участь в міжнародних договорах.
5. Право вимагати вирішення конфліктів мирними засобами та ін.

Основними обов'язками держав є:

1. Мирне вирішення міжнародних суперечок/конфліктів.
2. Утримання від втручання у внутрішні і зовнішні справи інших держав.

⁶² Див.: Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / за ред. В. Г.Будкевича. Київ: Либідь, 2002. 608 с.

3. Утримання від надання допомоги іншій державі, яка вчинила дії, несумісні з міжнародним правом чи проти якої ООН застосовує заходи попередження чи примусу.

4. Повага прав та основних свобод людини.

5. Утримання від визнання територіальних захватів іншої держави.

6. Добросовісне (*pacta sunt servanda*) (*agreements must be*) дотримання міжнародних зобов'язань.

Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій

Правосуб'єктність міжнародних організацій базована на міжнародних договорах (НАТО, СНД), конвенціях (Ради Європи, Європейський Союз), статутах (ООН).

Міжнародні організації наділені загальними правами та обов'язками, беруть участь в міжнародних правовідносинах в межах, встановлених установчими договорами цих організацій. Правосуб'єктність міжнародних організацій визначається їх функціями та носить спеціальний характер, обумовлений в статутах (ООН) або засновницьких угодах (ЄС).

У цьому зв'язку, фокус уваги спрямований на міжнародно-правову кваліфікацію міжнародних організацій. Основне питання: правова природа, що являє собою конкретна міждержавна чи недержавна міжнародна організація?

Для читача цікавим може бути кейс створення регіональної квазі міжнародної організації «Карпатський Єврорегіон», а також інших єврорегіональних об'єднань по всьому периметру спільних кордонів України (гіпотетично станом на сьогодні включаючи Російську Федерацію: державу – агресора) з метою налагодження прикордонного співробітництва між місцевими та регіональними органами влади держав Карпатського регіону (Україна, Румунія, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина)⁶³.

⁶³ Динис Г.Г. Международно-правовая основа приграничных отношений СССР с европейскими странами-членами СЭВ. Дис. ... канд. юрид. наук. 1988 г., Киев, 187 с.

Справа в тому, що в суспільстві панує підхід «мені здається». Мета автора протиставити професійну міжнародно-правову оцінку конкретно реальним явищам сучасного європейського транскордонного співробітництва.

Міжнародно-правовий статус сучасного транскордонного та міжтери-торіального співробітництва України з сусідніми прикордонними державами Словаччини, Угорщини, Румунії, Польщі визначається на основі практично сформованих міжнародно-правових механізмів в рамках Європейської Рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Madrid, May 1, 1980 р.), Додаткового Протоколу (ETS No 159, Strasbourg, November, 1995) та Другого Протоколу № 2 (ETS No 169, Strasbourg, May, 1998 р. Також в основі транскордонного співробітництва є ратифіковані двосторонні договори про державні кордони з Угорщиною, Польщею, Румунією та Словаччиною, двосторонні міжнародні договори у сферах економічних, екологічних, гуманітарних спільних проєктів, які є реальними юридичними механізмами в процесі європейської інтеграції⁶⁴.

Разом з тим, юридичний аналіз міжнародно-правових основ транскордонного співробітництва держав Карпатського регіону обумовлює необхідність враховувати реальні соціально-політичні

⁶⁴ See: European Outline Convention Transfrontier co-operation between Communities or Authorities. Madrid, 21.05.1980. available at: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/treaties/html/106.htm>; Additional Protocol to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities. ETS No. 159; available at: URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/159>; Transfrontier Co-operation (Protocol No.2) ETS 169, 05.05.1998. available at: <https://rm.coe.int/168007f2cb>; Draft Protocol No. 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning euroregional co-operation groupings (ECGs). Doc. 11951.15 June 2009 Report Committee on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs. – available at: <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc09/EDOC11951.pdf>. (accessed on October 20,2017); Закон про місцеве самоврядування в Україні № 280/97-ВР від 21 травня 1997 р. URL: zakon.rada.gov.ua/go/280/97-вр .

наслідки трансформації загального контексту впливів інтеграційних процесів на регіональне транскордонне співробітництво в Європі.

Контекст впливу інтеграційних процесів у рамках європейського права співтовариства включає трансформацію організаційно – правових структур та знаходить своє впровадження у таких формах:

а) децентралізація, перерозподіл обсягу повноважень (прав та зобов'язань) між центральними владними структурами на користь органів місцевих влад;

б) розширення переліку суб'єктів/акторів — включення органів місцевого самоврядування, неурядових організацій, представників місцевих ділових спільнот, профспілок та інших соціальних, бізнес - структур у реалізацію транскордонного співробітництва.

Цікавим є доктринальні підходи до кваліфікації названих процесів на прикордонних територіях сусідських держав. Професор Маркус Перкманн оперує терміном «міжкордонні регіони» – cross-border region in Europe»⁶⁵.

Відмінності доктринального прочитання названих термінів відображають, в основному, диференційовані юридичної техніки та лінгвістичні причини стосовно формулювання юридичних понять. Тому автор цього дослідження аргументовано вважає доцільним використання нормативних термінів, що офіційно вживаються в національному законодавстві та міжнародному договірному праві.

Нормативне поняття у національному законодавстві України ст. 1 п.1 Закону України «Про транскордонне співробітництво» сформульовано у такий спосіб: «Транскордонне співробітництво це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших

⁶⁵ See: Markus Perkmann. Cross-Border Regions in Europe Significance and Drivers of Regional Cross-Border Co-Operation. available at: URL:<http://eur.sagepub.com/content/10/2/153.abstract> – (accessed on October 20, 2017).

держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством»⁶⁶.

Важливе місце у створенні міжнародно-правових основ регулювання євроінтеграційних відносин займає міжтериторіальне співробітництво. Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між міжтериторіальними общинами або владами, стосується міжтериторіального співробітництва (Страсбург, 5 травня 1998 р.).⁶⁷

Вищезгаданий Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво (м.Страсбург, 5 травня 1998 р.) між територіальними общинами або владами містить нормативне визначення поняття міжтериторіального співробітництва, а саме: «міжтериторіальне співробітництво означає будь-яку взаємоузгоджену діяльність, спрямовану на започаткування відносин між територіальними общинами та властями двох або більше договірних сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми органами влади, включаючи укладання між територіальними общинами та органами влади інших держав угод про співробітництво».⁶⁸

Особливе місце у створенні міжнародно-правових основ транскордонного співробітництва займає ратифікований Україною Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС)⁶⁹

⁶⁶ Стаття 4 Закону України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р. № 1861-IV Відомості Верховної Ради (ВВР) 2004, № 45, ст.499 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 45, ст.499) із змінами, внесеними згідно із Законами № 1833-VI (1833-17) від 21.01.2010, ВВР, 2010, № 12, ст.116 № 5463-VI.

⁶⁷ Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або владами стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС) ратифіковано Законом № 4704-VI (4704-17) від 16.05.2012 URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_947

⁶⁸ Там само.

⁶⁹ Протокол N 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між тери-торіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС) { ратифіковано Законом

Правові засади створення та діяльності міжнародного Карпатського єврорегіону (quazi міжнародна організація)

Політико-правовою основою міжнародних прикордонних територіальних утворень, асоціацій єврорегіонів є низка багатосторонніх міжнародних договорів, конвенцій та інших джерел міжнародного права, що сформували юридичні підстави створення, функціонування організаційно-правових форм співробітництва органів місцевого самоврядування сусідніх держав на прикордонних територіях⁷⁰.

Стосовно юридичних аспектів статутних документів Карпатського єврорегіону необхідно підкреслити, що у наукових публікаціях, офіційних довідниках повторюється недостовірна інформація/кваліфікація так званих установчих документів про те, що Карпатський єврорегіон створено на підставі договору, який підписали в угорському місті Дебрецен міністри закордонних справ Анатолій Зленко (Україна), Кшиштоф Скубішевський (Польща) та Гейза Єсенський (Угорщина).⁷¹

В дійсності була підписана суто політична Декларація міністрів закордонних справ про співробітництво народів, які проживають у Карпатському єврорегіоні (здійснено в м. Дебрецен, 14 лютого 1993 р.).

Названа Декларація не створювала ніяких міжнародно-правових зобов'язань. У зв'язку з відсутністю повноважень, голови адміністративно-територіальних одиниць Польщі, Угорщини, України підписали тільки Статут, який теж не створював будь-яких цивільно-правових чи міжнародно-правових зобов'язань.

№ 4704-VI (4704-17) від 16.05.2012 } http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_947;

⁷⁰ Див.: Г. Динис, В. Дербак. ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ.

⁷¹ Георгій Динис, юридичний експерт МЗС України у складі делегації Закарпат. обл.(Україна) взяв участь в міжнародній Робочій групі експертів з питань підготовки проектних документів створення Карпатського єврорегіону учасники Робочої групи – експерти, представники МЗС Польщі, Словаччини, Угорщини, а також органів місцевих влад прикордонних територій Польщі, Словаччини, Угорщини, України. Член Ради Карпатського єврорегіону (1993-1997рр).

По суті, міжнародно-правова кваліфікація установчих документів Карпатського єврорегіону свідчить, що це є *quazi* міжнародне утворення/ організація (ніби схожа на міжнародну організацію), немає ніяких юридичних прав та зобов'язань. Приклад, якби *quazi* декларативних норм «м'якого права» (*soft law*).

Справа в тому, що суб'єкти/актори правових відносин транскордонного співробітництва між територіальними та місцевими органами влади наділяються владними повноваженнями тільки відповідно до національного законодавства (див.: Віденська конвенція про право міжнародних договорів (1969 р.); Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво. Виняток – кантони федеративної Швейцарії та землі ФРГ, що наділені правами здійснювати міжнародне міжрегіональне співробітництво.⁷²

Таким чином, учасники Статуту міжнародного Карпатського єврорегіону не були наділені повноваженнями для підписання установчого Статуту у відповідності до національного законодавства держав-учасників. В якості юридичних наслідків для підписантів відсутні будь-які міжнародно - правові основи притягнення до відповідальності за невиконання взятих на себе зобов'язань Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво за додатковими Протоколами № 1, № 2 та №3 до Конвенції .

Міжнародна правосуб'єктність народу, нації, які борються за створення незалежної держави

Основою юридичної кваліфікації міжнародної правосуб'єктності народу, нації, які борються за створення незалежної держави, є принцип самовизначення **народів і націй**.

В резолюції Генеральної Асамблеї «Право народів і націй на самовизначення» від 16 грудня 1952р.(A/RES / 637) зазначається, що «люди, виходячи з поваги до принципу рівних прав та справедливої рівності можливостей, мають право вільно обирати свій суверенітет та

⁷² Георгій Динис. Концептуальні основи транскордонного співробітництва України з сусідніми Європейськими державами : міжнародно-правовий аспект. URL:

[irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64 > Nznuoap_2010_...](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64/Nznuoap_2010_...)

міжнародний політичний статус без втручання».⁷³ Право народу на самовизначення *jus cogens* є принципом у міжнародному праві⁷⁴

Концепція права вільно обирати свій суверенітет та міжнародний політичний статус без втручання вперше була задекларована у 1860-х рр. Президентом США Вудро Вільсоном. Оголосивши свої 14 пунктів 08.01. 1918 року, В. Вільсон заявив: «Національні прагнення потрібно поважати, люди тепер можуть домінувати і управляти лише за їх власною згодою. «Самовизначення» – це не проста фраза, це імперативний принцип дії»⁷⁵.

В період Другої світової війни названий принцип був включений до Атлантичної хартії, підписаної 14 серпня 1941 року Президентом Сполучених Штатів Франкліном Рузвельтом та Прем'єр-міністром Сполученого Королівства Вінстоном Черчиллем, які зобов'язалися імплементувати вісім основних пунктів Хартії.⁷⁶ З прийняттям Статуту ООН принцип був визнаний міжнародно-правовим.

Зміст принципа не визначає, яким чином має бути прийняте рішення, в якій формі повинна бути проголошена незалежність: у формі федерації, (форма самостійності) або повна асиміляція.⁷⁷ Не вказується також, яким має бути розмежування між народами, а також те, що складається з народу. Існують суперечливі визначення та правові

⁷³ Also see: Whereas the right of peoples and nations to self-determination is a prerequisite to the full enjoyment of all fundamental human rights,... The States Members of the United Nations shall uphold the principle of self-determination of all peoples and nations; UN General Assembly, The right of peoples and nations to self-determination, 16 December 1952, A/RES/637, available at: URL: <http://www.worldlii.org/int/other/UNGARsn/1952/148.pdf>

⁷⁴ Chapter I - Purposes and Principles of Charter of the United Nations.

⁷⁵ "President Wilson's Address to Congress, Analyzing German and Austrian Peace Utterances (Delivered to Congress in Joint Session on February 11, 1918)". gwpda.org. February 11, 1918. Retrieved September 05, 2014.

⁷⁶ See: Clause 3 of the Atlantic Charter reads: "Third, they respect the right of all people to choose the form of government under which they will live; and they wish to see sovereign rights and self government restored to those who have been forcibly deprived of them" then became one of the eight cardinal principal points of the Charter all people had a right to self-determination.

⁷⁷ United Nations Trust Territories that have achieved self-determination. Un.org. 1960-12-14. Archived from the original on 2009-10-31. Retrieved 2012-03-04.

критерії визначення того, які групи народності можуть законно вимагати права на самовизначення.

Згодом термін «самовизначення» став означати вільний вибір власних дій без зовнішнього примусу.⁷⁸

На основі цього принципу сформульовані Декларація про принципи міжнародного права (1970), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 1), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (ст. 1), Заключний акт Наради в Гельсінкі (1975) та інші джерела, які свідчать, що міжнародно-правовою суб'єктністю володіє не тільки нація (народ), яка бореться за незалежну державу, а кожна, навіть та, яка вже завоювала незалежність.

Особливої ваги міжнародно-правовий принцип права народу на самовизначення набув для вирішення подальшої долі 15 радянських республік після припинення існування СРСР (формально підставою може трактуватися Біловезька угода – документ, підписаний 7-8 грудня 1991 року Президентом України Л. Кравчуком, Президентом Росії Б. Єльциним та Головою Верховної Ради Республіки Білорусь С. Шушкевичем 1991 р.)

Політики ніяк не хотіли визнати історичну de-jure приреченість СРСР з дати створення 1917 р., шукали способи збереження комуністичної держави. І тому, була створена міжнародна організація Співдружності Незалежних Держав (СНД). Перспектива СНД досить сумна: за умови збереження домінування «великої держави» в минулому, також еволюційно і політично приречена на неуспіх.⁷⁹

Разом з тим, міжнародно-правовий принцип права народу на самовизначення отримав декларативне юридичне визнання. В Угоді про створення Співдружності Незалежних Держав задекларовано важливість **невід'ємного права на самовизначення**, а саме: «Високі Договірні Сторони, прагнучи побудувати демократичні правові

⁷⁸ «Merriam-Webster online dictionary». Merriam-webster.com. Retrieved 2012-03-04.

⁷⁹ Угода про створення Співдружності Незалежних Держав (укр/рос) Статус Угоди див. (997_747) (Угоду із застереженнями ратифіковано Постановою ВР (1958-12) від(10.12.91) Дата підписання Україною: 8 грудня 1991 р. Набуття чинності для України: 10 грудня 1991 року.

держави, маючи намір розвивати свої відносини на основі взаємного визнання та поваги до державного суверенітету, **невід'ємного права насамовизначення**, принципів рівноправності та невтручання у внутрішні справи, відмови від застосування сили, економічних або будь-яких інших методів тиску, врегулювання суперечливих проблем погоджувальними засобами, інших загально визнаних принципів і норм міжнародного права.⁸⁰

Таким чином, міжнародна правосуб'єктність народу, націй, які борються за створення незалежної держави як міжнародно-правовий принцип *ius cogens* продовжує стверджуватися в практиці міжнародних відносин.

Міжнародна правосуб'єктність фізичної особи

Міжнародні права і обов'язки фізичної особи безпосередньо формулюються в таких міжнародно-правових документах, як Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенція про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього та інші. Фізичні особи можуть виступати стороною в суді проти держави, подібно тому, як і держава проти громадянина. У рішеннях Європейського суду з прав людини зазначається: «Співтовариство закріплює новий правовий порядок в міжнародному праві, за яким переваги держав в частині їх суверенних прав обмежуються і **суб'єктами визнаються не лише держави, а й громадяни**».

Разом з тим, необхідно брати до уваги, що фізичні особи нікого не представляють, окрім особисто себе, не є учасниками правотворчих процесів наприклад, створення міжнародних угод. Виникає питання?

Відповідь може бути знайдена, якщо застосувати методи створення ієрархічної структури міжнародного права застосовуючи метод аналізу ієрархій (MAI) – математичний інструмент системного підходу до складних технологічних проблем, прийняття управлінських нормативних рішень.

⁸⁰ Там само, преамбула.

Чи може така методологія бути застосована до аналізу теорії та практики еволюції сучасного міжнародного права включаючи статус людини і громадянина утверджуватися в якості актора/суб'єкта міжнародного права ? МАІ не показує «правильне» рішення. Але створює основи в інтерактивному режимі знайти такий варіант (альтернативу), який може бути методологічно використаний для дослідження та розробки креативних рекомендацій щодо правових оцінок, наприклад, наслідків трансформації сучасного міжнародного права та **розширення правової основи визнання фізичної особи в якості статусу актора/ суб'єкта міжнародного права .**

Рекомендована література:

Основна література

Додаткова до всіх тем

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Поняття актора/суб'єкта міжнародного права.
2. Юридичні характеристики міжнародної правосуб'єктності.
3. Інститут міжнародної правосуб'єктності.
4. Основні елементи держави-суб'єкта міжнародного права.
5. Основні права держав. Основні обов'язки держав.
6. Міжнародна правосуб'єктність народу, який бореться за створення незалежної держави.
7. Міжнародні організації, фізичні особи та міжнародне право.

Тема 9. Юридична природа правових взаємовідносин систем міжнародного та національного права

Лекція 9. Юридична природа взаємовідносин систем міжнародного та національного права (2 год.)

1. Теорії співвідношення міжнародного та національного права (дуалістична теорія, теорія примату національного права над міжнародним; теорія примату міжнародного над національним правом; теорія координації).

2. Концептуальні підходи у міжнародному праві стосовно форм трансформації та узгодження норм двох систем права.

3. Юридичні техніки імплементації/впровадження норм міжнародного права у національне право (трансформація, відсилка, інкорпорація, перетворення, легітимація, рецепція, уніфікація, паралельна правотворчість тощо).

Актуальність проблеми співвідношення міжнародного права (МП) та національного права (НП) пояснюється практикою прийняття/вибору юридичних рішень щодо питання пріоритетності норм міжнародного права у випадку колізій з нормами національного права.

Проблема приречена бути «вічною». Юридична сутність міжнародного права, взаємозв'язки, взаємодія норм міжнародного та національного права, питання, яким чином забезпечити їх узгодження та реалізацію норм національного права в рішеннях міжнародних судів і арбітражів, можливість застосування національними судами міжнародно-правових норм – це далеко не повній перелік актуальних проблем, що потребують постійних вирішень.

У міжнародному праві (МП) наявні дві теорії співвідношення МП і НП: дуалістична і моністична, у межах яких розрізняють такі концепції співвідношення правових систем, а саме:

- верховенство однієї системи над іншою (дуалістична);
- примата НП над міжнародним правом (моністична);
- примата МП над НП (моністична);
- верховенство кожної із двох систем у своїй сфері з урахуванням складності взаємовідносин між ними (теорія координації);

• існування двох самостійних, рівноправних, взаємозалежних міжнародної і НП правових систем (радянська дуалістична); юридичні техніки/форми впровадження норм міжнародного права у національне законодавство (трансформація, відсилка, інкорпорація, перетворення, легітимація, рецепція, уніфікація тощо).

Цікавою є практика Великобританії та США стосовно міжнародного та муніципального права (International law and municipal law/domestic law).

У принципі, міжнародне право діє лише в системі міжнародних відносин, але не у внутрішніх правових системах – перспектива, що відповідає позитивізму, яка визнає міжнародне право та муніципальне право як окремі та незалежні системи. І навпаки, прихильники природного права стверджують, що муніципальне та міжнародне право утворюють єдину правову систему, такий підхід **називають монізмом**. Ця система, на думку моністів, може виникати у випадку визнання уніфікованого підходу, що окреслює загальні права людини, або на основі нормативного, ієрархічного підходу, що обумовлює існування однієї основної норми міжнародного права та муніципального права.

Наприклад, ст. 27 Віденської конвенції про право договорів (1969 р.) констатує, що жодне муніципальне правило не може посилається на виправдання порушення міжнародного права.

Для нас важливим є питання про юридичну природу правових взаємовідносин систем міжнародного та національного права України.

Конституція України (ст.9) декларує: "Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України".

Відповіді на питання стосовно співвідношення МП і НП сформульовані в національному законодавстві України:

- 1) Конституція України від 28 червня 1996 р.,
- 2) Декларація про державний суверенітет від 16 липня 1990 р.,
- 3) Закон «Про правонаступництво України» від 10 липня 1991 р.,
- 4) Закон України «Про міжнародні договори України» від 05.06.2014 р.

Конституційні положення статей 9 та 18 гарантують виконання Україною своїх міжнародно-правових зобов'язань і поваги до загально визнаних принципів і норм МП як на міжнародному, так і національному рівнях, що цілком відповідає принципу *pacta sunt servanda* сумлінного дотримання міжнародних зобов'язань, зафіксованих в Статуті ООН, Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 і 1986 років, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. тощо.

Таким чином, відповідь на питання про визнання пріоритетів співвідношення ВП і МП Україна дотримується положень моністичної теорії.

Окремий випадок стосовно законодавства федеративної держави США. Конституція Сполучених Штатів передбачає (ст. 6, розділ 2), що договори (міжнародні – автор) «є найвищим Законом». Договори укладаються президентом, але вони можуть бути ратифіковані лише за схваленням двох третин Сенату (ст. 2), за винятком виконавчих угод, які укладаються президентом на його власні повноваження. Крім того, договір може бути як самостійним, так і невиконаним, залежно від того, чи має бути прийняте національне законодавство, щоб договір набув чинності. Наприклад, у справі Сей Фуджі проти шт. Каліфорнія (1952 р.) Верховний суд Каліфорнії постановив, що Статут ООН не виконує статут, оскільки в його відповідних принципах щодо прав людини бракує обов'язкової якості та визначеності, необхідних, щоб створити справедливі права для приватних осіб після його ратифікації; з цього часу постанова послідовно застосовується іншими судами США.

Навпаки, звичаєве міжнародне право трактувалося як частина федерального закону у справі Пакетт Хабана (1900 р.), у якій Верховний Суд США постановив, що міжнародне право забороняє ВМС США продавати в якості призів війни кубинські рибальські судна, які він вилучив. У законодавстві США існує презумпція, що Конгрес США не буде приймати законодавчих норм всупереч міжнародним зобов'язанням країни.

Сполучене Королівство підтримує інкорпораціоністські підходи , рахуючи, що звичайне міжнародне право є частиною загального права. Британське законодавство, однак, розглядає договори як *pure* виконавчі,

а не законодавчі. Таким чином, договір стає частиною національного законодавства лише за умови прийняття відповідного закону.

Різниця між муніципальним та міжнародним правом полягає в тому, що статус міжнародного договору у внутрішньому законодавстві визначається конституційними положеннями країни.

У державах федерального устрою, федеральних системах застосування норм міжнародного права, як правило, трактується частиною федерального закону. Наприклад, міжнародний договір, як правило, набуває чинності лише тоді, коли його ратифікує національний законодавчий орган. Держави ЄС погодилися з тим, що положення та рішення, що впливають з інститутів ЄС, безпосередньо застосовуються та підлягають виконанню без необхідності прийняття законодавства, за винятком законодавства, яке дозволяє цю форму законотворчості, який приймається після вступу країни до союзу (наприклад, Британія прийняла Акт про європейські співтовариства у 1972 р.). See: International law and municipal law: URL: <https://www.britannica.com/topic/international-law/International-law-and-municipal-law>.

Рекомендована література:

Основна література

Додаткова література

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Теорії співвідношення міжнародного та національного права:
 - а) дуалістична теорія;
 - в) теорія примату національного права над міжнародним;
 - с) теорія примату міжнародного над національним правом;
 - д) теорія координації.
2. Концептуальні підходи у міжнародному праві про форми трансформації та узгодження норм двох систем права.
3. Юридичні форми/техніки імплементації/впровадження норм міжнародного права у національне право:
 - а) трансформація; в) відсилка; с) інкорпорація; д) перетворення;
 - е) рецепція; і) уніфікація.

Тема 10. Концептуальні підходи до проблеми прав людини та основоположних свобод у сучасному міжнародному праві

Лекція 10. Концептуальні підходи до проблеми прав людини та основоположних свобод у сучасному міжнародному праві (2 год.)

1. Концепція невід'ємності та неподільності прав.
2. Джерела міжнародного права захисту прав людини та основоположних свобод.
3. Наукова доктрина трьох поколінь прав людини (Карел Васак ЧССР, 1979 р.), Міжнародний інститут прав людини, (Страсбург).
4. Концепція четвертого покоління прав людини.

У якості преамбули до лекційної проблематики «Концептуальні підходи до проблеми прав людини та основоположних свобод у сучасному міжнародному праві», аналізу обширних доктринальних підходів зарубіжних та вітчизняних авторів, нормативних матеріалів міжнародних конвенцій, договорів, створені основи презентації сформульованих авторських інтерпретацій⁸¹.

«Для розкриття змісту прав людини важливе значення має визначення прав людини, на основі якого встановлюються його межі. Однак це не так просто, оскільки в літературі і в законодавстві спостерігається надлишок термінів. Поряд з поняттям «права людини» у науці та у правових актах використовуються «права людини і громадянина», «права кожного», «права особистості», «права індивіда», «природні та позитивні права» тощо, пише М. О. Фокіна в своїй дисертаційній праці «Права і свободи людини як об'єкт конституційно-правового регулювання»⁸².

⁸¹ Український часопис міжнародного права. 2013р. Спецвипуск Права людини. 2013. С. 322.

⁸² Див.: М.О. Фокіна «Права і свободи людини як об'єкт конституційного правового регулювання». Дисертація на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук. Харків 2016, стор. 95. URL: nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Fokina/d_Fokina.pdf; Буткевич В.Г. Класифікація прав людини; Міжнародне

Стосовно спостережень автора про « надлишок термінів» в літературі та науці . Цікава і помилкова оцінка. Взагалі, наука не знає оціночних суджень про надлишок будь-яких термінів, не тільки в суспільних науках. Це вибір на користь гносеологічного пізнання суспільних процесів, включаючи міжнародне право прав людини. Єдина альтернатива – це провести дослідження, опитування представників не тільки європейської цивілізації. Це вже епістемологія, що створить підстави сформулювати припущення – причина в культурологічних, релігійних і, як результат – світських, загальносуспільних причинах формування, становлення індивідуальних позицій авторів щодо оціночних суджень статусу феномена прав людини конкретно в кожній державі.

На підставі визначень категорії прав людини, аналізу практики, очевидно, права людини, що містяться в застосуванні конституційних чинних законах, у ратифікованих державами міжнародних угодах хоча і бажаних, на практиці створені проблеми виконання державою своїх зобов'язань перед громадянами. Можливо, існують певні об'єктивні причини невиконання закону через певні обставини. Разом з тим, сформовані правові примусові механізми виконання рішень судових інституцій стосовно прав людини, унеможливають повноцінний захист основоположних прав та свобод людини, які визнані та закріплені в конституціях майже всіх держав.

У преамбулі Статуту ООН проголошується: «Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості позбавити майбутні покоління від бід війни, що двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе і знов затвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи, в рівноправність чоловіків і жінок та в рівність прав великих і малих націй...»

право. Основні галузі / В.Г. Буткевич, В.В. Мицик, О.В. Задорожній та ін. Київ: Либідь, 2004.С. 206–208; С. Головатий Верховенство права: Ідея. Доктрина. Принцип: автореф. дис. д-ра юрид. наук. Київ, 2008. 23 с.; С. Головатий // Право України. 2015. № 1. С.13–92; 46; С. Головатий Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини як основа українського конституційного ладу // Право України. 2011. № 5. С. 159–174.

В основі названого нормативного положення задекларована юридична позиція міжнародного співтовариства з метою забезпечити права та свободи людини.

Подальший розвиток статутної міжнародно-правової норми ООН зафіксовано в преамбулі **Загальної декларації прав людини 1948 р.**, де сказано, що «визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, їх рівних і невід'ємних прав є основою свободи, справедливості і загального миру».

Після прийняття Загальної декларації прав людини у 1948 р. виникає проблема. Декларація вимагає від держав захисту «загальних» та «невідчужуваних» прав усіх людей, тоді як сучасний інститут держави ґрунтується на принципі національного та територіального суверенітету. Чи є гарантії прав людини з боку держави?

Концепція невід'ємності і неподільності прав, властивих людям, побудована на повазі до людської гідності, визнана у світі.

Виникає питання про юридичну природу концепції прав людини в міжнародному праві. У теорії та на практиці міжнародного права існують різні юридичні підходи. Одні вчені розуміють право людини як норму поведінки, що підлягає негайному виконанню. Інші вважають, що це лише можливий еталон поведінки, рекомендований державам.

Актуальною проблемою права людини є імплементація міжнародно-правових норм прав людини у національне законодавство держав та відповідно вироблення санкцій за невиконання або неналежне виконання таких норм.

Проте, враховуючи обговорення, що продовжуються з тих або інших юридичних аспектів проблеми прав та основних свобод людини, тривають процеси формування окремої галузі міжнародного права – міжнародне право прав людини, об'єкт якої – міжнародні відносини у сфері прав людини і основних свобод.

Джерела міжнародного права захисту прав людини та основоположних свобод.

В основі галузі міжнародного права, прав людини сформувалася нормативна складова для вирішення справ у міжнародних судових інституціях. Розвиваючи споконвічні ідеї про права та свободи людини, міжнародною спільнотою було прийнято цілу низку міжнародних

договорів, конвенцій, пактів, протоколів, що лягли в основу судових механізмів захисту прав та свобод людини.

У Статуті ООН (Преамбулі) зафіксовано: «утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і жінок та в рівність прав більших і малих націй...»⁸³.

Також в пункті 3 статті 1 Статуту ООН задекларовано мету ООН – «здійснювати міжнародне співробітництво у сфері вирішення міжнародних проблем економічного, соціального, культурного й гуманітарного характеру та в заохоченні й розвитку поваги до прав людини та основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови й релігії»⁸⁴.

Задекларовані міжнародно-правові норми стосовно захисту прав та свобод людини не обмежується тільки статутним документом ООН.

Цей список продовжують формувати такі основні міжнародно-правові документи, як Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948 р.,⁸⁵ європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.)⁸⁶, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.),⁸⁷ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.)⁸⁸, Факультативний протокол до міжнародного пакту про громадянські і політичні права

⁸³ Див.: Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року. URL : http://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/U%20Charter_Ukrainian.pdf.

⁸⁴ Див.: Там само, пункт 3 статті 1 Статуту ООН;

⁸⁵ Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015

⁸⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // Урядовий кур'єр. 1997. № 215. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

⁸⁷ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 ратифіковано Указом Президії Верхов. Ради Укр. РСР № 2148-VIII від 19.10.1973. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043

⁸⁸ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_042

(1966 р.), Заключний акт Гельсінської наради (1975р.)⁸⁹, Підсумковий документ Віденської зустрічі представників держав-учасниць Наради з безпеки і співробітництва в Європі (1989 р.), Заключна декларація Всесвітньої конференції з прав людини у Відні (1993 р.) та інші ⁹⁰

Наукова доктрина трьох поколінь прав людини (Карел Васак ЧССР, 1979 р.), Міжнародний інститут прав людини, (Страсбург)

У науковій доктрині міжнародного права, прав людини погоджено диференціювати права та свободи людини на три покоління (пропозицію зробив чеський правознавець Карел Васак): 1-е покоління – громадянські і політичні права (*liberte*); 2-е – соціально-економічні (*egalite*); 3-є – права колективні або солідарні (*fraternite*).⁹¹

Концептуальні ідеї вироблені зарубіжними та вітчизняними вченими «покоління прав людини, спочатку трьох, потім чотирьох – п'яти» в достатній мірі наближений підхід до класифікації прав людини, обумовлений цивілізаційним розвитком міжнародного суспільства.

У XVII – XVIII стст. у працях Т. Гоббса, Дж. Локка, Ш.Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Т. Джефферсона, Дж. Ст. Мілля, І. Бентама було закладено основи сучасного розуміння прав людини (право на життя, свободу, власність, недоторканість тощо) як імперативні норми взаємовідносин особи та держави/влади, про те, що людина спирається на природні закони.

До першого поколінням прав і свобод людини і громадянина відносять; а) право на свободу думки, совісті і релігії; в) на рівність перед законом; с) на участь в управлінні державою; д) на недоторканність особи.

⁸⁹ Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінкі 01.08. 1975 року) URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055;

⁹⁰ Заключна декларація Всесвітньої конференції з прав людини у Відні (1993 р.) проголосила, що «всі права людини є універсальними, неподільними, взаємозалежними і взаємопов'язаними».

⁹¹ United Nations Educational, scientific and culturel organization. International Dimensions of Humanitarian Law, Henry Dunant Institute. Tom1. Geneva-UNESCO-Paris. Martinus Nijhoff Publishers. Dordrecht/ Boston/ London. Published in 1988 by UNESCO URL: <https://books.google.com.ua/books?isbn>.

До законодавчих актів **першого покоління прав і свобод людини** і громадянина, в яких формується принцип юридичної рівності, включають акти Англії, Франції, США, що закріплюють права людини, наприклад: Петиція про права (1628), Habeas Corpus Act (1679) і Білль про права (1689) Англія); Декларація прав Вірджинії (1776), Декларація незалежності США (1776), Конституція США (1787), Білль про права (1791) США; Декларація прав людини і громадянина (1789) Франція та ін. Деякі вчені відносять до першого покоління прав людини Велику хартію вольностей (1215) (Англія), у якій задекларовано «Жодна вільна людина не буде заарештована, або ув'язнена, або позбавлена володіння, або у будь-який (інший) спосіб знедолена, як за законним вироком рівних їй та за законом країни».

Після I-ої та II-ої світових війн формується **друге покоління прав людини**. Перелік природних та громадянських прав і свобод людини поповнився міжнародним блоком соціально-економічними і соціально-культурними правами та свободами, наприклад такими як: Загальна декларація прав людини (1948р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.).

Міжнародні відносини після Другої світової війни, інтернаціоналізація світової економіки, розпад колоніальної системи, поява нових постколоніальних держав в результаті національно-визвольної боротьби сформували основи для **становлення третього покоління прав людини**. Міжнародне визнання прав людини стало орієнтиром для розвитку всього людства в напрямі створення співтовариства правових держав. **Права третього покоління включають:** а) право на політичне, економічне, соціальне і культурне самовизначення; в) право на економічний та соціальний розвиток; с) право на користування спільним спадком людства (the common heritage of mankind); д) навколишнє середовище; е) право на мир, на здоров'я та безпечне довкілля, на гуманітарну допомогу.

Концепція четвертого покоління прав людини та деякі інші

У XXI ст. стало можливим стверджувати про становлення четвертого покоління прав людини, яке пов'язане з технологічними

науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики тощо.

Мова йде про втручання у індивідуальну психофізіологічну сферу життя людини (наприклад, право людини на штучну смерть (евтаназію); право жінки на штучне запліднення і виношування дитини для іншої сім'ї, вирощування органів людини з її стовбурових клітин, заборона клонування людини та ін.).

В юридичному плані універсальні загальноприйнятні підходи відсутні, включаючи нормативне забезпечення. На юридичній мові це означає невідворотність кримінального покарання. До переліку прав четвертого покоління прав людини можливо включити: зміну статі; трансплантацію органів; клонування; застосування віртуальної реальності; одностатеві шлюби; штучне запліднення; евтаназію; вільну від дитини сім'ю; незалежне від державного втручання життя за релігійними, моральними поглядами; на доступ до Інтернету.

Таким чином, у міжнародно-правовому плані право прав людини, юридична природа, претендує на статус однієї з найбільш актуальних проблем в історії людської цивілізації. Їх формування та еволюція нерозривно пов'язані з історією виникнення і розвитком теоретичних знань про державу, право, законодавство.

Рекомендована література.

Основна література.

Додаткова література.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Концепція невід'ємності та неподільності прав.
2. Джерела міжнародного права захисту прав людини та основоположних свобод.
3. Наукова доктрина трьох поколінь прав людини (Карел Васак ЧССР, 1979 р.), Міжнародний інститут прав людини, (Страсбург).
4. Концепція четвертого покоління прав людини.

Тема 11. Сучасне міжнародне право, глобальне право та кіберправо/ Інтернет право.

Лекція 11. (2 год.) Сучасне міжнародне право, глобальне право та кіберправо/ Інтернет право.

1. Міжнародно-правові концепції глобального права, право Інтернету або кіберправа.⁹²
2. Дослідники глобального права Теренс С. Голідей, Павел Осінський (США) про формулювання «глобалізація права».
3. Професор І. І. Лукашук та його дослідження «Глобалізація, государство, право. ХХІ век».
4. Дослідження вченого Пола Шиффа Бермана (Paul Schiff Berman США) «Від міжнародного права до права глобалізації».
5. Контекст «Декларації незалежності кіберпростору» поширений в Інтернеті (8 лютого 1996р.).

Проблема тлумачення у науковій доктрині та на практиці нових феноменів, пов'язаних з міжнародним правом, вражає мозаїкою різних поглядів та коментарів по суті правових явищ: «глобальне право», «право Інтернету», «кіберправо», «міжнародне право», «світове право».

У чому полягає різниця між «глобалізацією права» та «глобалізацією правових систем»?

Що є спільного та відмінного між «глобальним правом» та «світовим правом»?

Сутність і прагматика розуміння цих феноменів, пов'язаних з міжнародним правом, обумовлена пошуком принципово нових методів дослідження можливостей правового регулювання процесів глобалістики початку ХХІ ст. та одного із сегментів системи управління міжнародними відносинами – регуляторної правової підсистеми міжнародного права.

⁹² Див.: Динис Георгій. Міжнародно-правові концепції глобального права, права інтернету або кіберправа та трансформації міжнародного права. Часопис Київського університету права. 2011. №2. С. 279–285. URL: kul-lib.narod.ru/bibl.files/chas-2011-2/279.pdf.

Глобалізація у буквальному розумінні означає трансформацію економічних, технологічних, гуманітарних процесів в єдине світове суспільство з універсальними уніфікованими правилами для міжнародного руху: а) капіталу; в) іноземних інвестицій; с) людських ресурсів, технологій, міграції населення. У західній доктрині права вказують на різницю між глобалізацією права та глобалізацією правових систем.

Аналіз наукових доктрин та підходів до правової кваліфікації названих процесів створює можливості для певних висновків. Наприклад, Герман Е. Делі, США (Herman E. Daly) стверджує, що деколи терміни «інтернаціоналізація» та «глобалізація» взаємозамінюються, але з певною формалізованою різницею.

Термін «інтернаціоналізація» відноситься до міжнародної ввічливості, відносин, договорів і т.д. «Глобалізація» означає стирання (erasure) національних кордонів в економічних цілях; міжнародна торгівля стає міжрегіональною торгівлею і набуває рис абсолютної переваги, вказує Герман Делі.⁹³

Учені Теренс Голлідей та Павло Осінський (США) здійснили систематизацію різних напрямів наукових підходів щодо глобалізації права і сформулювали п'ять запитань, які потребують пошуку відповідей:

1. У який спосіб глобальні гравці створюють право?
2. Яким чином здійснюється влада глобальними акторами (суб'єктами)?
3. Де розроблені глобальні закони і яким чином вони передані?
4. У яких сферах життя діє глобалізоване право?
5. Чи здійснюється глобалізація?⁹⁴

⁹³ See.:Herman E. Daly. Globalization versus Internationalization some Implications. School of Public Affairs University of Maryland College Park, MD 20742-1821. P. 447-470; From International Law to Law and Globalization. Paul Schiff Berman Sandra Day O'Connor College of Law; Princeton University - Fellow in the Program on Law and Public Affairs, 2006-2007.Columbia Journal of Transnational Law, Vol. 43, p. 485, 2005; URL:http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=700668;

⁹⁴ See: Terence C. Halliday, American Bar Foundation. Pavel Osinsky, Department of Sociology, Northwestern University. Annual Review of Sociology. Vol. Том.32: 447-470 (Volume publication date August 2006) 32: 447-470.

Аналіз правових аспектів процесів глобалізації, свідчить про зміни юридично-правових характеристик державного суверенітету; на прикладі держав-членів Економічного Союзу можливо спостерігати правові наслідки стосовно процесів, пов'язаних з передачею компетенцій держав наднаціональному утворенню Європейському Союзу наприклад, (формування *sui generis* міжнародного права Європейського Союзу) та інших акторів міжнародного права. Практично має місце перерозподіл обсягу повноважень центральних національних органів влади (судових, виконавчих, законодавчих) на користь наднаціональному утворенню Європейському Союзу.

Поряд з концепціями глобалізації світового порядку західних міжнародників, у науковій доктрині міжнародного права значне місце посідають праці вчених-міжнародників радянського періоду та пострадянського часу. Особливе місце займає монографічне дослідження «Глобализация, государство, право. XXI век» видатного юриста-міжнародника сучасності, професора І. І. Лукашука. Предметом монографії є дослідження умов та способів регулювання міжнародних відносин в процесах глобалізації держави.⁹⁵

Представляють інтерес наукові погляди американського вченого Пола Шиффа Бермана (Paul Schiff Berman).⁹⁶ У своїх дослідженнях «Бачення за межами міжнародного права (огляд праць Джека Л. Голдсміт та Еріка А. Познера) у рамках міжнародного права»; «До космополітичного бачення колізії законів: переосмислення інтересів держави в епоху глобалізації»;⁹⁷ «Від міжнародного права до права глобалізації»; «Глобалізація юрисдикції» вчений розглядає сучасні проблеми міжнародного права на міждисциплінарному рівні: колізії правових норм; кіберпростір закону, писаного закону і гуманітарного

⁹⁵ Див.: Лукашук И.И. Международное право XXI века. под ред. доктора юр. наук, проф. В.Г. Буткевича. Киев. Издательский дом «Промени», 2006. 640 с.

⁹⁶ From International Law to Law and Globalization .Paul Schiff Berman, Sandra Day O'Connor College of Law; Princeton University - Fellow in the Program on Law and Public Affairs, 2006-2007.Columbia Journal of Transnational Law, Vol.43, p. 485, 2005; URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=700668

⁹⁷ Див.: Там само, с. 421.

аналізу законів. Його останні роботи пов'язані з наслідками глобалізації для правових систем, міжнародного права.

Загалом є підстави погодитися з підходами вченого Гарольда Бермана, який зазначає: «термін «світове право», я вірю, стане все більше і більше вживаним, у міру того, як людство вступає в нове століття і нове тисячоліття. Воно охопить, але не замінить термін «міжнародне право», який Ієремій Бентам запропонував у 1789 р. і термін «транснаціональне право», запропоноване Ф. Джессепом у 1956 р.

Евентуальне (можливе) значення терміну «світове право» буде сприйняте тоді, коли воно буде відображати такі глибокі концептуальні зміни, подібні тим, коли терміну «міжнародне право» прийшов на заміну термін «право націй» (*jus gentium*)»⁹⁸.

Інтернет часто розглядається як комунікування без кордонів завдяки технологічним перевагам, Інтернет комунікаціям, незалежно від місця розташування споживача. Комунікації без кордонів швидко поширюються, створюючи правові колізійні ситуації для визначення юрисдикції одночасно як у відношенні до предмету правового регулювання публічного права, так і по відношенню до приватного права⁹⁹.

⁹⁸ See.: Paul Schiff Berman Towards a Cosmopolitan Vision of Conflict of Laws: Redefining Governmental Interests in a Global Era, 153 U. PA Cosmopolitan Vision. 153 U. PA. L. REV. L. REV. 1819 (2005).

⁹⁹ Інтернет – у правовому *stricto sensu* цього виразу не має організаційно-правових характеристик, комп'ютерна мережа SWIFT, яка надає послуги лише акціонерам Суспільства Всесвітнього міжбанківського телекомунікаційного зв'язку, має характеристики юридичної особи з відповідними правовими наслідками. В якості технічного терміну Інтернет це є глобальна інтернаціональна комп'ютерна мережа Інтернет – від англ. *Interconnected networks* – взаємодіючі мережі; або відкрита світова комунікаційна інфраструктура, що складається з взаємопов'язаних комп'ютерних мереж, які забезпечують доступ до відділеної інформації та обмін інформацією через комп'ютерний зв'язок. Офіційною датою появи мережі Інтернет вважають 2 січня 1969р. URL: <http://orbk.net/2010/11/shho-take-wiki-leaks>).

У зв'язку з цим, у правовому відношенні викликають увагу міжнародні документи, прийняті на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства (WSIS) (грудень, 2003, Женева):

а) декларація принципів побудови інформаційного суспільства, де закріплені концепція, основні принципи, зобов'язання держав, яким вони повинні слідувати з метою розвитку усього світового співтовариства;

б) план дій, де визначені основні напрями і підходи до здійснення цієї задачі, дата реалізації світовим товариством до 2015 року [28].

Співпадіння популяризації використання Інтернету та поглиблення глобалізаційних процесів на початку 90-х років стало основою для уваги інтерпретацій юридичних можливостей міжнародно-правового регулювання Інтернет технологій.

На практиці, держави визнали функціонування комп'ютерних глобальних мереж. У 1980 р. на підставі резолюції ЮНЕСКО №4/21 була запроваджена Міжнародна програма розвитку комунікацій. Про значення Міжнародної програми свідчить підтримка з боку Генеральної Асамблеї ООН¹⁰⁰.

В Інтернеті набула поширення фраза «everywhere and nowhere» (скрізь і ніде), яка потім стала звучати «everywhere and anywhere» (скрізь/всюди і де завгодно). Фраза, навіть не фраза, а вислів «всюди і ніде» став крилатим і вперше з'явився у «Декларації незалежності кіберпростору» поширеній у Інтернеті (8 лютого 1996 р.) Декларації Незалежності Об'єднаних Держав, що складається із шістнадцяти коротких абзаців, заснувавши золоте правило. Інтернет робить це мовою прапорів держав. Ми створимо цивілізацію Розуму у кіберпросторі¹⁰¹. Сполучені Штати не мають згоди застосовувати закони до Інтернету і, що Інтернет знаходиться поза межами будь-якої країни. Інтернет розробляє власні соціальні контракти, щоб визначити, як вирішувати свої проблеми, заснувавши золоте правило «everywhere and anywhere».

¹⁰⁰ Резолюції ГА ООН – №A/RES/44/50 від 8.12.1989 р., №A/RES/48/44 від 10.12.1993 р., №A/RES/49/38 від 30.01.1995 р.

¹⁰¹ URL: <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final>

Стосовно перспектив розвитку правового регулювання Інтернет-правових відносин можна прогнозувати у першу чергу створення рамочних міжнародно-правових нормативних конвенційних положень, які виникають в результаті конфлікту локального (внутрідержавного) права з міжнародним, що охоплює глобальне співтовариство, створюючи виклики у системі міжнародного права; по-друге, створення процесуальних та процедурних положень у контексті пошуку підходів для визначення нових правових колізій, що виникають в результаті застосування Інтернет технологій міжнародним, що охоплює і глобальне співтовариство, створюючи виклики у системі міжнародного права; по-третє, створення процесуальних та процедурних положень у контексті пошуку підходів для визначення нових правових колізій, що виникають в результаті застосування Інтернет технологій.

Отже, дослідження міжнародно-правових концепцій глобального права, Інтернет права або Кіберправа свідчить про початковий етап формування міжнародно-правових відносин і відповідних механізмів правового регулювання названих феноменів.

Проблеми міжнародної юрисдикції мережі Інтернет і відповідальності інформаційних провайдерів; механізмів правового регулювання поширення масової інформації, включаючи закрити (конфіденційну або таємну,) та спаму у світовій мережі згідно з національним законодавством та міжнародним правом або глобальним правом.

Таким чином, дослідження деяких аспектів проблеми формування міжнародно-правових концепцій глобального права, права Інтернету або кіберправа та еволюція відповідних трансформацій у міжнародному праві свідчить про необхідність пошуку. створення ефективних міжнародно-правових стратегій для урегулювання критично важливих глобальних проблем побудови постконфліктного світоустрою.

Рекомендована література:

Основна література

Додаткова література

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Основні характеристики сучасного міжнародного права.
2. Міжнародно-правові концепції глобального права, права Інтернету або кіберправа.
3. Дослідники глобального права Теренс С. Голідей та Пол Осінський (США) про формулювання «глобалізація права».
4. Професор І. І. Лукашук та його дослідження «Глобалізація, государство, право. XX1 век.»
5. Дослідження вченого Пола Шиффа Бермана (Paul Schiff Berman) (США) «Від міжнародного права до права глобалізації».
6. Контекст «Декларації незалежності кіберпростору» поширені в Інтернеті (8 лютого 1996р.).

Тема 12. Загальні та особливі юридичні характеристики: міжнародне публічне, міжнародне приватне право та право Європейського Союзу (право sui generis)

Лекція 12. Загальні та особливі юридичні характеристики: міжнародне публічне, міжнародне приватне право та право Європейського Союзу (2 год.)

- 1. Методологічні основи порівняльного аналізу відмінностей та взаємозв'язків між міжнародним публічним правом (МПП), міжнародним приватним правом (МПП) та правом ЄС**
- 2. Відмінності та взаємозв'язки між міжнародним публічним правом (МПП) та міжнародним приватним правом**
- 3. Міжнародне публічне право та право Європейського Союзу.**

Традиційно розгляд проблематики спільних та особливих юридичних характеристик міжнародного публічного, міжнародного приватного права та права Європейського Союзу обумовлює пріоритетний розгляд статусу міжнародного публічного права, з тим, приватного та права ЄС. Практично, основи міжнародного публічного права було предметом розгляду на попередніх лекціях. Разом з тим, тільки академічний підхід не гарантує досягнення успіху у визначеній меті пізнання юридичних характеристик сформульованої проблематики.

У цьому зв'язку, виникає питання: яким чином побудувати методу пошуку відповідей на сформульовані питання? Ознайомлення з лекційною тематикою, викладеною на протязі навчального курсу створює методологічні основи побудови певної схеми параметрів вивчення, дослідження з властивими *differentia specifica* (лат. відмінна ознака; характерна особливість) порівняльних юридичних характеристик міжнародного публічного, міжнародного приватного права та права Європейського Союзу, а саме:

- суб'єкти права/актори;
- об'єкти права;

- предмет правового регулювання;
- джерела права;
- спосіб створення норм;
- юридичний порядок застосування примусу для дотримання норм права;
- судова влада та деякі інші.

Українська доктрина міжнародного приватного права представлена видатними особистостями-вченими: В. М. Корецький, Г. К. Матвеев, Ю. Г. Матвеев, А. Г. Хачатурян, В. І. Кисіль, В. М. Коссак, А. С. Довгерт, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, М. М. Сибільова, В. Л. Мусіяка та інші.

Питання про статус міжнародного приватного права (колізійного права) (надалі: МПрП) представлене чисельними доктринальними поглядами зарубіжних та вітчизняних вчених. Разом з тим, автор відзначає праці видатного юриста-міжнародника України, представника київської школи міжнародного приватного права проф. В. І. Кисіля¹⁰².

Проф. В. І. Кисіль пише «...МПрП пов'язане з міжнародним життям і має аспект приватності, по суті предмет регулювання МПрП становлять міжнародні відносини.» Але міжнародні відносини є різними і за суб'єктним характером, і за змістом (культурні, економічні, політичні; міждержавні і між іншими суб'єктами МП). Сферою регулювання МПрП є правові питання відносин між громадянами і організаціями, які виникають в сфері міжнародного життя, міждержавні відносини МПрП не регулює.

Надалі викладений лекційний матеріал про співвідношення МПП та МПрП у редакції проф. В. І. Кисіля.

Існує три групи правовідносин, врегульованих нормами МПрП:

¹⁰² Див.: Кисіль В. І. Механізми колізійного регулювання в сучасному міжнародному приватному праві: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2001. 39 с.; Міжнародне приватне право. Загальна частина: підручник. За ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля. Київ: Алерта, 2012. 376 с.

1. Цивільні правовідносини (МПрП – цивільне право в м/н аспекті), але ті, що: виникають в сфері міжнародних відносин; виходять за межі однієї країни; суб'єктами цих відносин мають бути іноземні фізичні або юридичні особи.

2. Шлюбно-сімейні відносини з м/н елементом;

3. Трудові відносини за участю іноземців. Трудове право має елементи публічного і приватного права. Приватні (контракти), публічні (вихідні дні) і т.д.

МПрП є сферою відносин цивільно-правового характеру в широкому їх розумінні, які виникають в умовах міжнародного життя.

Щодо юридичної природи МПрП, то існує кілька доктринальних концепцій.

Представники цивілістичної концепції стверджують, що МПрП є частиною національного права конкретної держави.

Інші вважають МПрП галуззю міжнародного публічного права.

Прибічники полісистемної концепції розглядають МПрП як результат поєднання перших двох підходів. Йдеться про подвійний характер норм МПрП: національний, і міжнародний.

Важливою складовою для МПрП є поняття іноземного елемента. Під цим терміном розуміють правовий феномен, що належить до іншої національної правової системи.

Цивільними правовідносинами, ускладненими іноземним елементом, є такі де іноземним є суб'єкт; де іноземним є об'єкт правовідносин; де ускладнення здійснюється на рівні юридичного факту (громадянин України помер за кордоном).

Під конфліктом в МПрП розуміється зіткнення двох правових систем, що призводить до необхідності вибрати, норми якої з них будуть застосовуватись.

Колізійна норма – це норма, яка визначає, право якої країни необхідно застосовувати при вирішенні питання прав і обов'язків сторін у правовідносинах, ускладнених іноземним елементом. Сукупність колізійних норм є колізійним правом конкретної країни. Колізійні норми є найскладнішою і найоб'ємнішою частиною МПрП.

МПрП належить до умовних термінів. По своїй суті це внутрішнє право і носить національний характер. У німецькій правовій системі

воно спочатку називалось прикордонне право, потім – зовнішнє приватне право, опісля отримало назву «міждержавне приватне право». Вчені Франції спочатку визначили МПрП як міжнародне цивільне право, але з 1834 року закріпився термін, який використовується і сьогодні, – міжнародне приватне право.

Відмінності та взаємозв'язки між міжнародним публічним правом (МПП) та міжнародним приватним правом (в редакції проф. В.І. Кисіль):

1. Головне місце в регулюванні МПП займають відносини політичного характеру (безпека, мир, невтручання). МПрП регулює майнові цивільно-правові відносини, які мають міжнародний характер, але не на рівні держав, а на рівні фізичних і юридичних осіб.

2. Для МПП основними суб'єктами виступають держави, міжнародні організації, нації, що борються за власну незалежність. Для МПрП основними суб'єктами є фізичні і юридичні особи, і лише іноді держави.

3. Основним джерелом для МПП є міжнародний договір (міждержавний). Для МПрП під основним джерелом розуміється внутрішній (національний) закон. Зв'язок:

МПП і МПрП регулюють єдиний комплекс відносин – міжнародні відносини, але на різних ієрархічних (автор) рівнях. МПрП складається:

- a) колізійних норм;
- b) уніфікованих матеріальних правових норм;
- c) процесуальних норм.

Колізійні норми складають історичну основу МПрП. Вони поділяються на дві групи: внутрішні колізійні норми, викладені у внутрішньому законодавстві країни (ст.8 ЦКУ); договірні колізійні норми, записані в м/н договорах, але направлені на регламентацію майнових відносин, які викли на рівні фізичних або юридичних осіб (п'ять Гаазьких конвенцій про шлюб та сім'ю). Ст. 561(1) ЦКУ наводить наступний приклад колізійної норми: «цивільна дієздатність іноземного громадянина визначається законом тієї країни, громадянином якої він є (проф. В.І. Кисіль).

Право Європейського Союзу

В енциклопедичній літературі «Право Європейського Союзу» часто характеризують терміном «SUI GENERIS» (лат. фраза, що означає «власного роду» і, отже, «унікальна за своїми характеристиками». «Sui generis is a Latin phrase, meaning of its own kind/genus and hence unique in its characteristics».¹⁰³

Термін «право Європейського Союзу» набув поширення на початку 1990-х років з появою Європейського Союзу. Спочатку формувалося «право Європейських співтовариств, після отримало назву «Право Європейського Союзу».

Право Європейського Союзу (ЄС) активно досліджується іноземними та вітчизняними вченими. Право Європейського Союзу (EU lex; European Union law) – правовий sui generis феномен, що сформувався в процесі тривалого розвитку європейської інтеграції в рамках Європейських співтовариств та Європейського Союзу.

Юридичні характеристики права Європейського Союзу (ЄС)

1. Наявність наднаціональної компетенції інститутів Європейського Союзу.
2. Створений специфічний правопорядок, правова система, що склалася на стику міжнародного права та національного права держав-членів Європейського Союзу.
3. Володіння самостійними джерелами і принципами.
4. Обмеження суверенних прав держав-членів на користь органів ЄС.
5. Європейський Союз не є класичною міждержавною організацією, поєднує в собі риси міжнародної організації, конфедерації та федерації.

¹⁰³ Див.: для тих, хто вивчає англ. мову, sui generis визначають як приклад, серед великих істориків, Леонардо да Вінчі часто вважається як особисть sui generis – людиною такого величезного генія, що світ може ніколи не побачити подібного знову (**sui generis defined for English-language learners Examples of sui generis in a Sentence among history's greats Leonardo da Vinci is often considered sui generis – a man of such stupendous genius that the world may never see his like again.** URL:<https://www.merriam-webster.com/dictionary/sui%20generis>.

6. Право ЄС поєднує в собі риси романо-германської та англо-саксонської правових систем.

7. Діє як прецедентне право на території ЄС.

8. Право Європейського Союзу має пряму дію (ознаку, і принцип – принцип прямої дії). Тобто, норми права ЄС встановлюють права і обов'язки для фізичних та юридичних осіб на територіях всіх членів ЄС;

9. Діє верховенство права ЄС по відношенню до національного права держав-членів ЄС.

10. Юридичний наслідок – джерела права ЄС мають пріоритетну юридичну силу порівняно з джерелами національного права, що приймаються в межах окремих держав-членів.

Таким чином право Європейського Союзу займає особливий «SUI GENERIS» статус між національним (внутрішньодержавним) правом та міжнародним правом

Автор звертає увагу, що наступна частина лекційного матеріалу підготовлена на основі фундаментального монографічного дослідження ученого Петрова Р. А. «Транспозиція «acquis» Європейського Союзу в правові системи третіх стран», а також на основі вивчення інших зарубіжних енциклопедичних матеріалів.

Проф. Петров Р. А. пише: «Право Європейського Союзу». На початку 90-х років минулого століття було створено Європейський Союз (ЄС) – унікальну форму міжурядового співробітництва країн європейського континенту та наднаціонального економічного і правового регулювання. Процес європейської інтеграції став причиною багатьох новел політичного, економічного і правового характеру, які зумовили привабливість європейської моделі регіональної інтеграції для країн всього світу, у тому числі для України.

В юридичній сфері ЄС – поки що єдиний приклад наднаціональної правової системи, що успішно функціонує в межах окремої регіональної міжнародної організації.

Правова система ЄС унікальна завдяки верховенству і прямій дії її норм в державах – членах ЄС, а також наявності правових досягнень – «acquis communautaire», які повинні поділяти та застосовувати як держави- члени ЄС, так і держави, що претендують на членство в ЄС.

Поняття «acquis communautaire» в договорах між ЄС та іншими країнами. Основна юридична проблема держави України для вирішення питання вступу до ЄС – перенесення – впровадження «acquis communautaire», стандартів, правил ЄС в національну правову систему.

Поняття «acquis communautaire» означає сукупність правових досягнень держав - членів ЄС. Також, поняття «acquis communautaire» застосовується у багатосторонніх та двосторонніх відносинах між ЄС та іншими країнами. В обох випадках обсяг та зміст поняття «acquis communautaire» неоднакові.

Відмінності в обсязі та змісті «acquis communautaire» спричинені різною метою його застосування:

а) у внутрішній сфері метою застосування «acquis communautaire» є охорона всієї правової спадщини ЄС, яку було накопичено за шістдесят років європейської інтеграції;

б) у зовнішній сфері мета застосування «acquis communautaire» – це перенесення демократичних цінностей і сучасних політичних, економічних та правових стандартів у правові та політичні системи третіх країн. У даному випадку – це Україна». ¹⁰⁴

Також, понятійний апарат стосовно права ЄС викладено на основі вивчення енциклопедичних матеріалів, виданих у країнах ЄС. Наприклад: **Acquis communautaire («that which has been acquired or obtained»)** + **communautaire («of the community»)** is French term for what has been achieved, originally by the European Communities, now the European Union, in terms of treaties and legislation (regulations, directives, and decisions), as well as decisions» Laursen Finn. Historical dictionary of the European Union/ Finn Laursen. – 2016 Edition pages' cm (Historical dictionary of international organizations).

The Council of Europe's **acquis** in standard setting activities in the fields of democracy, the rule of law and fundamental human rights and freedoms should be considered as milestones towards the European political project, and the European Court of Human Rights should be recognised as the pre-eminent judicial pillar of any future architecture.

¹⁰⁴ Петров Р. А. Транспозиция «acquis» Европейского Союза в правовые системы третьих стран; монография. Киев: Истина, 2011. 384 с.

The term **acquis** is also used to describe laws adopted under the Schengen Agreement, prior to its integration into the European Union legal order by the Treaty of Amsterdam, in which case one speaks of the Schengen acquis.// EuroVoc: Community acquis; Collins English Dictionary «acquis communautaire» collinsdictionary.com. Retrieved 5 August 2012.

Рекомендована література.

Основна література.

Додаткова література.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Поняття та юридичні характеристики міжн. публічного права.
2. Статус та юридичні характеристики міжнародного приватного права (колізійне право).
3. Юридичні характеристики права Європейського Союзу.
4. Порівняльний аналіз юридичних характеристик: міжнародне публічне право, міжнародне приватне право (колізійне право) та право Європейського Союзу.

Тема 13 Механізм міжнародно-правового регулювання системи міжнародних відносин

Лекція 13 Механізм міжнародно-правового регулювання системи міжнародних відносин (2 год.)

Професор І. І. Лукашук пише: «Механізм міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин включає певну систему міжнародно-правових засобів та методів впливу на міждержавні правовідносини¹⁰⁵.

В цілому, погоджуючись з наведеним доктринальним положенням вчителя, на думку автора, вищенаведене поняття створює основи подальшого розвитку. Правова сутність юридичних особливостей механізму міжнародно-правового регулювання обумовлена наявністю таких складових елементів¹⁰⁶.

Структура механізму міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин включає:

а) двосторонні та багатосторонні угоди, договори, конвенції, предметом, яких є регулювання міжнародних відносин, наприклад: Статут ООН, Паризька хартія для нової Європи від 21 листопада 1990 р.; Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р.; Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 р; Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 р; основні

¹⁰⁵ Див.: І. І. Лукашук Механізм міжнародно-правового регулювання. Київ:Изд-во при КГУ, изд. «Вища школа», 1989. 164с.

¹⁰⁶ Див.: Г. Динис Сучасний статус та перспективи відносин між Україною та Вишеградською Четвіркою: механізм міжнародно-правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2010. №4. С.328-336. URL: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2540>; Г. Динис Концептуальні основи транскордонного співробітництва України з сусідніми європейськими державами: міжнародно-правовий аспект // Наукові записки «Транскордонне співробітництво у контексті перспектив європейської інтеграції України». Серія «Політичні науки»Острог: В-во Національного ун-ту «Острозька академія». Вип. 4. 2010. С. 20-40URL http://www.eprints.oa.eduua/843/1/NZ_polit_Vyp_4.pdf.

засновницькі документи Ради Європи: Статут Ради Європи, Європейська хартія місцевого самоврядування, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, Європейська соціальна хартія та інші, що формують загальні правові підстави для участі в міжнародному співробітництві на універсальній та регіональній основі;

б) наявність політичної волі учасників на виконання міжнародних договірних зобов'язань, наприклад: Договір між СРСР та США про ліквідацію ракет середньої та малої дальності (ДРСМД, англ. Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty, INF) був підписаний М. Горбачовим та Р. Рейганом у Вашингтоні 8 грудня 1987 р. 1 лютого 2019 р. Президент США Дональд Трамп оголосив, що США розпочнуть шестимісячний період виходу з Договору через порушення Росією протягом тривалого часу його умов, зокрема розробки і розгортання ракетної системи 9M729 (SSC-8), що порушує умови договору;

в) існуючим балансом взаємних національних інтересів учасників міжнародних відносин, який виступає у формі рівноправних юридичних прав та зобов'язань, наприклад: укладення так званих Мінських угод (Мінський протокол – угоди про тимчасове перемир'я у війні на сході України, досягнутої на переговорах у Мінську 5 вересня 2014 року (так звана «Перша Мінська угода»); Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод – узгодженого на саміті в Мінську 11–12 лютого 2015 року лідерами Німеччини, Франції, України та Росії у форматі «нормандської четвірки». Так звана «Друга Мінська угода».

Рішенням (Резолюцією) Ради Безпеки ООН 2202 (2015) від 17 лютого 2015 року [1] були схвалені Комплекс заходів та «Декларація Президента Російської Федерації, Президента України, Президента Французької Республіки та Канцлера Федеративної Республіки Німеччина на підтримку Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод, прийнятого 12 лютого 2015 року», виключно під якою стоять підписи лідерів держав;

г) наявність міжнародних організаційно-правових, судових та інституційних механізмів, підсистеми індивідуальних та колективних заходів учасниць – держав та міждержавних інституційних механізмів – міждержавних органів та організацій, якщо такі створені, з метою

забезпечення виконання взятих на себе учасницями – державами договірних зобов'язань.

Наприклад: у Гаазі 3 червня 2019 року Міжнародний суд (МС) ООН продовжить слухання позову України проти Росії в справі порушення двох міжнародних конвенцій. У своєму позові Київ вказує на порушення Москвою двох міжнародних конвенцій, до яких приєдналися обидві країни: Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму і Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Позов розглядається з березня 2017 року. Цей міжнародний судовий орган займається врегулюванням міждержавних суперечок щодо порушень міжнародних договорів і зобов'язань чи розбіжностей у їхньому тлумаченні.

Мінські угоди порушують Віденську конвенцію про право міжнародних договорів 1969 р, а саме: ¹⁰⁷

а) перша (1) частина «Вступу» визначає сферу застосування Конвенції, а також розкриває значення різних термінів. Дія Конвенції обмежена. Вона застосовується тільки до договорів, які укладені між державами. На яких юридичних підставах під Протоколом стоять підписи Олександра Захарченка (керівник проросійської так званої республіки «ДНР») та Ігоря Плотницького (керівник проросійської так званої республіки «ЛНР»)?

б) порушують 2 частину «Укладання і набрання чинності» містить інформацію про те, що усі держави можуть укласти договори. Лише уповноважені особи мають право укласти договори від імені держави;

в) порушують 3 частину «Дотримання, застосування та тлумачення договорів» зазначає, що обов'язковим є діючий договір і учасники повинні належним чином виконувати його.

Таким чином, аналіз юридичних характеристик механізму міжнародно-правового регулювання на прикладі, міждержавного збройного конфлікту Російської Федерації проти України, можливої

¹⁰⁷ Віденська конвенція про право міжнародних договорів. Статус Конвенції див.: (995_і 35) (Про схвалення та представлення на розгляд див. Постанову Ради Міністрів УРСР № 102 (102-86-п) від 26.03.86) (Про приєднання до Конвенції із застереженнями та заявою див. Указ Президії Верховної Ради УРСР № 2077-XI (2077-11) від 14.04. 86.

імплементатії юридично невизначених Мінських угод (5 вересня 2014 р. («Перша Мінська угода»); «Друга Мінська угода» (11-12 лютого 2015 р.) на основі положень Статуту ООН, Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969 р.) та Закону України «Про міжнародні договори» (29 червня 2004 р. свідчать про наступне:

а/ Мінські домовленості не є міжнародним договором згідно Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969 р.) та закону України «Про міжнародні договори»;

в/ політологічна назва «так звані» Мінські домовленості означає – юридично невизначені документи не створюють міжнародно - правових зобов'язань;

с/ Мінські домовленості не створюють будь-яких міжнародно-правових зобов'язань для договірних держав, а також інших учасників;

д) невизначеність юридичного статусу учасників та підписантів Мінських домовленостей, по суті, означає створення основ першопричини *Illegal per se* (незаконні самі по собі /по суті) міжнародно-правових наслідків для учасників та підписантів переговорного процесу;

і/ тільки пошук балансу політичних та економічних інтересів учасників міждержавного збройного конфлікту РФ проти України та третіх сторін: Франції, Німеччини, США створює основи політичного вирішення конфлікту РФ проти України включаючи анексію Криму та окупацію на Сході України засобами міжнародного права.

Рекомендована література.

Основна література.

Додаткова література.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Сформулювати поняття «механізм міжнародно-правового регулювання» міжнародних відносин (концепція І. І. Лукашук; концепція Г. Г. Динис).
2. Пояснити складові елементи структури механізму міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин.

Тема 14. Вступ до вивчення проблематики: гібридні війни та міжнародне право.

Лекція 14. Вступ до вивчення проблематики: гібридні війни та міжнародне право. (4 год.)¹⁰⁸

1. Доктринальні підходи до проблематики «гібридні війни-гібридний конфлікт» та міжнародне право.

2. Міжнародно-правова кваліфікація визначень «гібридна війна/гібридний конфлікт».

3. Міжнародно-правове «визначення агресії» (ст. 3 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН (3314 (XXIX) General Assembly. A/RES/29/3314), та агресія Російської Федерації проти України.

4. Резолюція ПАРЄ 2198 (2018) за доповіддю «Правові проблеми, пов'язані з гібридною війною і зобов'язаннями щодо дотримання прав людини». Parliamentary Assembly. Legal challenges related to the hybrid war and human rights obligations». URL:<http://website-pace.net/documents/19838/4246196/20180314-HybridWar-EN.pdf/>

Аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів, документальних джерел, універсальних принципів міжнародного права, конвенційних норм міжнародного гуманітарного права, права збройних конфліктів, а також наукових дискусій, коментарів стосовно таких новітніх феноменів у практиці міжнародних відносин, як «гібридна війна», «гібридна загроза», «гібридний конфлікт», свідчить про широкий спектр різнопланового рівня підходів до розуміння, трактування, формулювання, декларування, застосування словосполучення «гібридна війна»/«гібридний конфлікт».

Разом з тими, ключ до розуміння сучасної природи гібридної війни у тому числі, крізь призму міжнародного права приховується в словах

¹⁰⁸ Див.: Г. Динис Сучасні міждержавні збройні конфлікти гібридного типу (на прикладі агресії Російської Федерації проти України. Міжнародне право та гібридні війни) Круглий стіл/конференція Української Асоціації міжнародного права. Наукова доповідь завідувача кафедри міжнародного права ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aCiODI83AV4&feature=youtu.be>.

Карла фон Клаузевіца «Кожен вік має свій вид війни, свої обмежувальні умови та свої особливі передумови»¹⁰⁹.

У зв'язку з наведеним вище, розуміння теоретичних основ кваліфікації сучасних міжнародних збройних конфліктів та збройних конфліктів не міжнародного характеру в контексті «гібридних війн»¹¹⁰ і на прикладі окупації та наступної анексії АР Крим – невід'ємної складової частини України (ст. 134, Конституції України), а також розв'язанні та участі військових збройних сил РФ у конфлікті на Сході України (Донецька та Луганська області) створить підстави для проведення кваліфікацій подій, що пов'язані з анексією українського Криму та окупації частини областей Луганщини та Донеччини на сході України.

Гіпотетично, міжнародно-правова кваліфікація явищ/процесів під назвою «гібридна війна»/ «гібридний конфлікт» створює правові передумови для визначення структури юридичних оцінок фактичних подій, обставин, процесів в статусі «гібридної війни», що відбувається, наприклад, в умовах прямої збройної агресії Росії (окупація АР Крим) та непрямой збройної агресії Росії на Сході України та, відповідно, здійснення правової кваліфікації, а саме: визначення міжнародно – правових норм, що можуть підлягати впровадженню.

Як юридичний наслідок, міжнародно-правова кваліфікація може створити правові можливості формулювання правових оцінок військово-політичної практики гібридних явищ з точки зору загального міжнародного права, міжнародного гуманітарного права, права збройних конфліктів.

¹⁰⁹ See.: Every age has its own kind of war, its own limiting conditions, and its own peculiar preconceptions. Carl von Clausewitz Jede Epoche hat ihre eigene Art von Krieg, seine restriktiven Bedingungen und ihre voreingenommene Meinung. / Карл Філіп Готліб фон Клаузевіц (нім. Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz (01.06.1780 – 16.11.1831 – пруський генерал, військовий реформатор та військовий теоретик. Відома незавершена праця «Про війну» нім. Vom Kriege, присвячена питанням теорії війни, стратегії, тактики та філософії мали великий вплив на розвиток світової військової думки на Заході.

¹¹⁰ Автор розуміє і використовує англ. термін «hybrid warfare» в операційному значенні – військові механізми, способи ведення збройних конфліктів проти ворога.

У зв'язку з цим, міжнародно-правовою підставою кваліфікації «гібридна війна»/«гібридний конфлікт» може бути пункт g) статті 3 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX «Визначення агресії»). Стаття 3 резюмує, що будь-який із наступних актів, незалежно чи задекларована війна, згідно статті 2 названої Резолюції буде кваліфікуватися як акт агресії¹¹¹.

Відповідно до пункту g) статті 3 ««Направлення державою чи від імені держави (автор: розуміти «Російська Федерація») озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, що здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави (автор: розуміти проти «України») настільки серйозного характеру, що це дорівнює перерахованим вище актам, або її істотна участь в них»¹¹².

Стосовно акту агресії Російської Федерації проти суверенної держави України, окупація території суверенної держави України Автономної Республіки Крим, резолюція ГА 3314 (XXIX) містить відповідь і кваліфікацію протиправних діянь РФ. Стаття 5, п. 2 «Агресивна війна є злочином проти міжнародного миру. Агресія тягне за собою міжнародну відповідальність. Стаття 5, п. 3. Ніяке територіальне придбання або особлива вигода, отримані в результаті агресії, не є і не можуть бути визнані законними».

Таким чином, агресивні дії Російської Федерації створюють правові підстави для реалізації Україною свого невід'ємного права на індивідуальну та колективну самооборону, закріпленого у статті 51 Статуту ООН.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України» від 28 серпня 2014 р. декларує про те, що «... посилаючись на передбачені у статті 2 Статуту зобов'язання всіх держав утримуватися в їхніх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної

¹¹¹ See.: UN Documents Gathering a body of global agreements. General Assembly. A/RES/29/3314. Resolution adopted by the General Assembly [Adopted without a vote on a Report from the Sixth Committee] 3314 (XXIX). Definition of Aggression Article 3.

¹¹² See.: Ibid, A/RES/29/3314. Article 3 (g).

незалежності будь-якої держави і вирішувати свої міжнародні суперечки мирними засобами;

- також посилаючись на свою резолюцію 2625 (XXV) від 24 жовтня 1970 року про схвалення Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй;
- посилаючись на Заключний акт Конференції з безпеки і співробітництва в Європі, підписаний у Гельсінкі 1 серпня 1975 р. ;
- Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Будапештський меморандум 05.12.1994 р.);
- Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31 травня 1997 року і Алма-атинську декларацію від 21 грудня 1991 р. підтверджує... свою прихильність до суверенітету, політичної незалежності, єдності і територіальної цілісності України в межах її визнаних на міжнародному рівні кордонів»;
- пункт 5. підкреслює, що референдум, проведений в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі 16 березня 2014 р., не маючи законної сили, не може бути основою для будь-якої зміни статусу Автономної Республіки Крим або міста Севастополя;
- пункт 6. «...закликає всі держави, міжнародні організації та спеціалізовані установи не визнавати будь-які зміна статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополя на основі вищезгаданого референдуму і утримуватися від будь-яких дій або кроків, які можна було б розуміти як визнання будь-якого таким чином зміненого статусу».

Резолюція була винесена на голосування Генеральної Асамблеї ООН на засіданні Ради Безпеки і підтримана 100 членами ООН при 11 голосах проти (Вірменія, Білорусія, Болівія, Куба, Північна Корея, Нікарагуа, Судан, Сирія, Венесуела та Зімбабве), 58 членів утрималися, серед яких Китай, Індія та Бразилія.

Таким чином, референдум в Криму не має законної сили і не може бути правовою основою для будь-якої зміни статусу Автономної Республіки Крим або Севастополя, як частини

території незалежної держави України. Має місце окупація агресором частини суверенної держави України.

Стосовно міжнародно-правової кваліфікації наслідків резолюції ГА ООН.

В юридичному плані важливо звернути увагу на те, що Генеральна Асамблея ООН не володіє повноваженнями Ради Безпеки, і резолюція носить рекомендаційний характер, не створює міжнародно-правових зобов'язань держав, які є членами ООН.

Отже, питання про акт агресії проти України та міжнародно-правову відповідальність Російської Федерації за скоєнні діяння, залишається без відповіді.

Про актуальність міжнародно-правової проблематики кваліфікації міждержавного збройного конфлікту гібридного типу свідчить симпозіум, організований у Пентагоні, в офісі юридичного радника Об'єданого комітету начальників штабів збройних сил США бригадного генерала Річарда Гросса (11 вересня, 2015). Титул симпозіуму – Що таке гібридний конфлікт? Необхідно, на думку автора, звернути увагу на основні висновки сформульовані на симпозіумі, а саме: предмет обговорення – «гібридні конфлікти» – конфлікти, які включають в себе як елементи конфлікту на рівні акторів: держава проти держави, так і недержавних суб'єктів (both elements of state-to-state conflict and non-state actors); діючі закони війни, в кінці кінців, не містять категорії «гібридна війна». У зв'язку з цим, прагматична постановка сформульованих питань: що повинні робити юристи з цією ідеєю? Чи це дійсно нове явище? І чи є необхідність якимось чином врегулювати такі конфлікти?¹¹³

На думку автора, проблема юридичної кваліфікації феномену «гібридна війна/конфлікт» з точки зору сучасного міжнародного права не корелюється з системою конвенційних нормативних формул міжнародного гуманітарного права, права збройних конфліктів¹¹⁴.

¹¹³ See.: Wittes B. What is Hybrid Conflict? Lawfare. 11 September 2015. URL: <https://lawfareblog.com/what-hybrid-conflict>.

¹¹⁴ Динис Г. Г. Сучасні гібридні збройні конфлікти: правові аспекти / приклад агресії Російської Федерації проти України. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/10484>.

В основі еволюції новітніх феноменів «гібридна війна/ конфлікт» – трансформаційні процеси системи міжнародних відносин та підсистеми міжнародного права.

Дослідження сучасних гібридних збройних конфліктів: міжнародно-правові аспекти на прикладі агресії Російської Федерації проти України створює підстави для формулювання наступного висновку:

— наявний механізм міжнародно-правового регулювання новітніх феноменів «гібридна війна/конфлікт» є неефективним (приклад: окупація українського Криму та збройний конфлікт на Сході України, агресії Росії проти України в цілому);

— діючі конвенційні норми та принципи сучасного міжнародного гуманітарного права не відображають новітніх трансформацій природи сучасних міждержавних збройних конфліктів з наявними елементами гібридних військових дій;

— міжнародно-правові зобов'язання *erga omnes* Російської Федерації по відношенню до третіх сторін, міжнародного співтовариства по суті порушуються Росією;

— «гібридна війна» та «гібридний конфлікт» – це новітній вид війни початку ХХІ ст.

Таким чином, міжнародно-правова кваліфікація «гібридна війна/гібридний конфлікт» – це несформовані правовідносини, учасниками яких є державні та недержавні актори/суб'єкти, регулярні збройні сили, нерегулярні воєнізовані формування, що поєднують традиційні та нетрадиційні методи, терористичні засоби ведення війни з використанням новітніх видів озброєнь та високих інформаційно-комунікаційних технологій для дезорганізації, деморалізації збройних сил та населення на території державного утворення з метою отримання військово-політичної перемоги над супротивником.¹¹⁵

Рекомендована література.

Основна література.

Додаткова література.

¹¹⁵ Див.: Динис Георгій Міжнародне право та гібридні війни. Конференція Української Асоціації міжнародного права. Наукова доповідь завідувача кафедри міжнародного права ДВНЗ «УжНУ» Динис Георгія. «Сучасні міждержавні збройні конфлікти гібридного типу на прикладі агресії Російської Федерації проти України». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aCiODI83AV4&feature=youtu.be>.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

1. Міжнародно-правова кваліфікація визначень «гібридна війна/ гібридний конфлікт» (Динис Г.Г.)
2. Доктринальні підходи до проблематики «гібридні війни/ гібридний конфлікт» та міжнародне право.
3. Міжнародно-правова кваліфікація визначень «гібридна війна/ гібридний конфлікт».
4. Резолюція ПАРЄ 2198 (2018) за доповіддю «Правові проблеми, пов'язані з гібридною війною і зобов'язаннями щодо дотримання прав людини». Parliamentary Assembly. Legal challenges related to the hybrid war and human rights obligations». <http://website-pace.net/documents/19838/4246196/20180314-HybridWar-EN.pdf/>

Семінар 7. Вступ до вивчення проблематики: гібридні війни та міжнародне право (2 год.)

1. Доктринальні підходи до проблематики «гібридні війни/ гібридний конфлікт» та міжнародне право.
2. Міжнародно-правова кваліфікація визначень «гібридна війна/ гібридний конфлікт».
3. Міжнародно-правове «визначення агресії» (стаття 3. Резолюції Генеральної Асамблеї ООН (3314 (XXIX) General Assembly. A/RES/29/3314), та агресія Російської Федерації проти України.

I. Проаналізувати Резолюцію ГА ООН про визначення дефініції «Агресія»

See: UN Documents Gathering a body of global agreements. General Assembly. A/RES/29/3314. Resolution adopted by the General Assembly [Adopted without a vote on a Report from the Sixth Committee] 3314 (XXIX). Definition of Aggression Article 3.

II. Завдання для самостійної роботи (20 год.). Опрацювати та бути готовим до обговорення

I. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права : монографія / О. В.

Задорожній; Укр. асоц. міжнар. права, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжн. відносин. Київ : К.І.С., 2015. 712 с.

Анексія Криму – міжнародний злочин: монографія / О. В. Задорожній; Укр. асоц. міжнар. права, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжн. відносин. Київ: К.І.С., 2015. 572 с.

III. Ознайомитися з основними положеннями запропонованих офіційних документів. Більш детальний аналіз планується здійснити на основі консультацій, а також самостійно, що стане предметом обговорень та дискусій.

I. Окупація Автономної Республіки Крим та Севастополя Росією – збройна агресія Росії, спрямована на насильницьке протиправне відторгнення Кримської автономії та Севастополя від України та приєднання їх до РФ на правах так званих суб'єктів федерації, що було здійснено протягом березня 2014 року.

Насильницька анексія Криму не визнається українською державою і більшістю країн, не визнається Генеральною асамблеєю ООН, ПАРЄ, ПА ОБСЄ, а також суперечить рішенню Венеційської комісії, натомість російською владою трактується як «повернення Криму до Росії». Згідно з Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» територія Кримського півострова внаслідок російської окупації вважається тимчасово окупованою територією.

Ознайомитися та бути готовим до обговорення змісту Резолюції ГА ООН А/59/565, 2 December 2004 про більш безпечний світ та спільну відповідальність. A more secure world: our shared responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Changes. United Nations General Assembly Doc.: A/59/565, 2 December 2004, 302 pages.

Основна література:

Рекомендована література

Додаткова до всіх тем

Семінар 8. Держава – основний універсальний актор (суб'єкт) міжнародного права (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Поняття суб'єкта міжнародного права. Загальні ознаки суб'єктів міжнародного права.
2. Юридичні характеристики міжнародної правосуб'єктності.
3. Держава – основний суб'єкт міжнародного права. Основні елементи держави.
4. Основні права і обов'язки суб'єктів міжнародного права.
5. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій.
6. Загальні права й обов'язки міжнародних організацій.
7. Міжнародна правосуб'єктність народу, який виборює створення незалежної держави.
8. Особливі види міжнародної правосуб'єктності (квазідержави, вільні міста, Святий Престол Ватикан, Суверенний Мальтійський лицарський орден), Міжнародний Червоний Хрест.

Завдання для самостійної роботи (4 год.)

I. Проаналізувати та пояснити значення понять і термінів:

I.1. Доктринальне поняття актор/суб'єкт міжнародного права це – учасник міжнародних відносин, що наділений міжнародними правами та обов'язками, здійснює їх у відповідності до договірних та звичаєвих принципів і норм міжнародного права.

Конвенційне поняття держави, а також федеральної держави визначено в Конвенції про права та обов'язки держав (Міжамериканська), 26 грудня 1933 року (Конвенція Монтевідео):

Згідно ст. 1. Держава як суб'єкт міжнародного права має володіти такими знаннями і навичками:

- а) постійне населення;
- б) певна територія;
- в) уряд;
- г) здатність вступати у відносини з іншими державами.

Стаття 2.

«Федеральна держава повинна бути єдиною особою в очах міжнародного права.»¹¹⁶

II. Бути готовим написати тест – відповіді на наступні запитання: суб'єкт міжнародного права; основні права і обов'язки суб'єктів міжнародного права; держава; суверенітет; основний суб'єкт міжнародного права; міжнародна правосуб'єктність; міжнародна дієздатність; міжнародна правоздатність; міжнародна організація, міжнародна міжурядова організація; міжнародна неурядова організація; специфічне державоподібне утворення (квазідержава); спеціальний суб'єкт міжнародного права; народ, що виборює незалежність, фізична особа у міжнародному праві; юридична особа у міжнародному праві;

Рекомендована література:

Основна

Додаткова до всіх тем

Семінар 9. Концепція прав людини та основних свобод у сучасному міжнародному праві

Питання для обговорення:

1. Концепція невід'ємності й неподільності прав є природньою для людини, індивіда.
2. Джерела міжнародного права захисту прав людини та основних свобод.

¹¹⁶ See: Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, agreement signed at Montevideo, Uruguay, on December 26, 1933 (and entering into force the following year), that established the standard definition of a state under international law. URL:<https://www.britannica.com/event/Montevideo-Convention>; The accepted criteria of statehood were laid down in the Montevideo Convention (1933), which provided that a state must possess a permanent population, a defined territory, a government, and the capacity to conduct international relations.

3. Наукова доктрина трьох поколінь прав людини (Карел Васаk ЧССР, 1979р.), Міжнародний інститут прав людини (Страсбург).
4. Наукове дослідження Четверте покоління прав людини: постановка проблеми (О. Аврамова, О. Жидкова): «Четверте покоління прав людини – це незалежність і альтернативність особи у виборі правомірної поведінки на основі автономії людини (суверенна особиста сфера людини), у межах єдиного правового поля, норм релігії та моралі».

Завдання для самостійної роботи (6 год.)

I. Ознайомитися та прокоментувати Резолюцію ГА ООН «Стан з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь» (письмово)

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Стан з правами людини у Автономній Республіці Крим та місті Севастополь (Україна)» № 71/205 (англ. Situation of human rights in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)) – резолюція, ухвалена 19 грудня 2016 року на 71-й сесії Генеральної Асамблеї ООН. Вона засуджує серйозні порушення і зловживання відносно жителів Криму, а також закликає Росію дотримуватися своїх зобов'язань відповідно до міжнародного права і вимагає негайного звільнення українських громадян.

II. Ознайомитися та проаналізувати нормативні документи

1. Європейська конвенція з прав людини (Рим, 4.XI.1950). Текст англ. мовою див., видання European Treaty Series (ETS), № 5. Текст Конвенції включає поправки, внесені згідно з положеннями Протоколу № 3 (ETS, N45), який набрав чинності 21. 09. 1976 Протоколу №5 (ETS, N 55), який набрав чинності 20.12.1971р. і Протоколу № 8 (ETS, N 118), який набрав чинності 01.01.1990р., а також містить текст Протоколу № 2 (ETS, N 44), який відповідно до пункту 3. статті 5. цього Протоколу є складовою частиною Конвенції з 21 вересня 1970 року, Європейська Конвенція основних прав та свобод людини, джерела міжнародного права, захисту прав людини та основних свобод.

2. Наукова доктрина трьох поколінь прав людини (Карел Васак (ЧССР), 1979 р., Міжнародний інститут прав людини, (Страсбург).
3. Наукове дослідження Четверте покоління прав людини: постановка проблеми (О. Аврамова, О.Жидкова): «Четверте покоління прав людини – це незалежність і альтернативність особи у виборі правомірної поведінки на основі автономії людини (суверенна особиста сфера людини), у межах єдиного правового поля, норм моралі та релігії...»

Основна література

See.: UN Documents Gathering a body of global agreements. General Assembly. A/RES/29/3314. Resolution adopted by the General Assembly [Adopted without a vote on a Report from the Sixth Committee] 3314 (XXIX). Definition of Aggression Article 3.

Динис Г. Сучасні гібридні збройні конфлікти: правові аспекти, приклад агресії Російської Федерації проти України. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/10484>

Міжнародно-правові питання гібридної війни – Українське право ukrainepravo.com/international.../mizhnarodno-pravovi-pytannya-gibrydnoyi-viyny.

Рекомендована література

Wittes B. What is Hybrid Conflict? // Lawfare. 11 September 2015. URL: <https://lawfareblog.com/what-hybrid-conflict>.

Спецвипуск: Міжнародна науково-практична конференція. «Інтереси країни: міжнародно-правовий захист». Київ, 06 лютого 2015 р. С. 61-77. URL: http://jusintergentes.com.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=216

Завдання для самостійної роботи (20 год.)

Опрацювати та бути готовим до обговорення.

I. О. В. Задорожній Порухення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права: монографія. Укр. асоц. міжнар. права, Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. Київ: К.І.С., 2015. 712 с.

Анексія Криму – міжнародний злочин: монографія /О. В. Задорожній; Укр. асоц. міжнар. права, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. Київ : К.І.С, 2015. 572 с.

II. Ознайомитися з основними положеннями запропонованих офіційних документів. Більш детальний аналіз планується здійснити на основі консультацій, а також самостійно, що стане предметом обговорень/дискусій.

III. Окупація Автономної Республіки Крим та Севастополя Росією – збройна агресія Росії, спрямована на насильницьке протиправне відторгнення Кримської автономії та Севастополя від України та приєднання їх до РФ на правах так званих суб'єктів федерації, що було здійснено протягом березня 2014 р.

Насильницька анексія Криму не визнається українською державою і більшістю країн, не визнається Генеральною асамблеєю ООН, ПАРЄ, ПА ОБСЄ, а також суперечить рішенню Венеційської комісії, натомість російською владою трактується як «повернення Криму до Росії». Згідно з Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» **територія Кримського півострова внаслідок російської окупації вважається тимчасово окупованою територією.**

Тема 15. Організація Об'єднаних Націй (ООН): міжнародно-правові характеристики

Лекція 15. Вступ до вивчення проблематики: Організація Об'єднаних Націй (ООН): міжнародно-правові характеристики (2 год.)

1. Історико-правові аспекти створення, функціонування ООН

2. ООН та міжнародне право

Враховуючи всю обширність проблематики, пов'язану зі створенням та діяльністю Організації Об'єднаних Націй (ООН), автор звертає увагу, що навчальними програмами підготовки юристів-міжнародників передбачено вивчати спеціальний курс «Право міжнародних організацій», що включає поглиблене вивчення міжнародно-правових основ ООН. Тому лекція присвячена специфічним вступним юридично-політичним питанням проблематики ООН.

У 2000 р. Декларацією Тисячоліття ООН було визначено орієнтири глобального розвитку до 2015 р.¹¹⁷ В Україні цей проект був спрямований на подолання бідності, забезпечення якісної освіти впродовж життя, забезпечення гендерної рівності, зменшення дитячої смертності, поліпшення здоров'я матерів, обмеження поширення ВІЛ-інфекції/ СНІДу та туберкульозу, сталий розвиток довкілля.

У часовому вимірі задекларований ГА ООН (2004 р.) примірний перелік сучасних глобальних загроз та викликів міжнародному миру і безпеці, зберігає актуальність та набуває характеристик постійно діючої домінанти про:

— відсутність консенсусу між міждержавними союзами, між багатими та бідними країнами, між народами, які репрезентують різні культури;

— відсутність універсальної системи колективної безпеки;

— наявні обмежені міжнародно-правові можливості для держав щодо самозахисту (стаття 51 Статуту ООН про самооборону);

¹¹⁷ Див.: П'ятьдесят дев'ята сесія ГА ООН. Пункт 55 порядку денного. Наступні заходи по підсумкам Саміту тисячоліття. Записка Генерального секретаря ООН Кофі А. Аннана. Док.ООН: А/59/565. Distr.General.2 December 2004.

- економічні і соціальні загрози; статус правових механізмів, що регулюють раціональне використання природних ресурсів;
- небезпека поширення наявної ядерної, хімічної та біологічної зброї; міжнародний тероризм;
- відсутність узгоджених міжнародно-правових критеріїв, правил та керівних принципів щодо застосування сили;
- неурегульовані регіональні суперечки у Південній Азії, Північно-Східній Азії та на Близькому Сході, у Східній Європі, які продовжують створювати загрози міжнародному миру та безпеці;
- бачення Організації Об'єднаних Націй та рекомендації щодо змін ООН, головних органів, включаючи реформу Ради Безпеки»¹¹⁸.

До цього орієнтовного переліку глобальних загроз, викликів міжнародному миру та безпеці є всі підстави додати феномен глобальної кібербезпеки, потенційні загрози без державних кордонів (кіберзлочини); регіональні міждержавні збройні конфлікти гібридного типу за участі РФ на пострадянських територіях у Східній Європі (Росія проти Грузії (2008 р.); Росія проти України (2014 р.) на Кавказі, Придністровський, Нагорно-Карабахський конфлікти і, не тільки.

Процеси поширення міждержавних регіональних збройних конфліктів супроводжуються трансформацією їх у повномасштабні війни гібридного типу.

У контексті міжнародного права зберігають актуальність питання реформування ООН, дотримання взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань з питань підтримання міжнародної безпеки, нерозповсюдження ядерної зброї, збереження державності, захисту незалежності і територіальної цілісності суверенних держав (Статут ООН гл. I, гл. VI, гл. VII, гл. VIII).

Таким чином, вищенаведена ретроспектива створює вибір визначити основний фокус уваги, на думку автора, на питаннях пов'язаних з юридичним статусом Організації Об'єднаних Націй (ООН) та бачення перспектив кризь призму міжнародного права.

¹¹⁸ See: A more secure world: our shared responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Changes. United Nations General Assembly Doc.: A/59/565, 2 December 2004, 302 pages.

У ХХ–ХХІ стст. Організація Об'єднаних Націй (ООН) в статусі універсальної міжнародної міждержавної організації репрезентує світовий центр глобальної міжнародної політики.

1. Історико-правові аспекти створення, функціонування ООН

Організація Об'єднаних Націй (ООН) створена 24 серпня 1945 р. Попередник, Ліга Націй, сформована на основі Версальського договору (1919 р.) припинила існування в 1946 р. **Статут ООН підписаний 26 червня 1945 року в Сан-Франциско** на заключному засіданні Конференції Об'єднаних Націй зі створення Міжнародної Організації та **набув чинності 24 жовтня 1945 р.**¹¹⁹ Складовою частиною Статуту є Статут Міжнародного Суду.

Необхідно підкреслити значний внесок української делегації голова делегації Д. Мануїльський – заст. голови РНК УРСР і нарком закордонних справ УРСР, в розробку Статуту ООН, який замінив Лігу Націй: в ній брали участь 282 делегати конференції і 1500 радників та експертів¹²⁰.

Яка мета створення ООН ? Розділ I Стаття 1 містить положення про Цілі та Принципи Організації Об'єднаних Націй, а саме:

1. Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії або інших порушень миру і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру.

2. Розвивати дружні відносини між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів, а також вживати інших відповідних заходів для зміцнення загального миру.

¹¹⁹ Storms Over the Presidency <https://books.google.com.ua> > books the coining of the term “United Nations.” Roosevelt had substituted it for “Associated Powers” in the pact that the two leaders wished all the free nations to sign.

¹²⁰ Див.: О. С. Черевко САН-ФРАНЦИСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ 1945. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ. Т.9 (Прил-С) (2012) URL: http://www.history.org.ua/?termin=San_Frantsiska_1945.

3. Здійснювати міжнародне співробітництво в сфері розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру й у заохоченні та розвитку поваги до прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови та релігії.

4. Бути центром для узгодження дій націй у досягненні загальних цілей (Глава I. Цілі та принципи Стаття 1 Статуту ООН)¹²¹.

В ході Другої світової війни лідерами антигітлерівської коаліції були сформульовані питання стосовно створення світової організації з підтримання миру. Під час обговорення проекту Атлантичної хартії у серпні 1941 року У. Черчілль, прем'єр-міністр Англії запропонував включити в проект Хартії пункт про спільне бажання США і Англії заснувати в майбутньому «широку і постійну систему загальної безпеки». **Президента США Ф. Рузвельта свідки минулих подій вважають автором слів, терміна «об'єднані нації»**, що став офіційним терміном у міжнародній політиці після 1 січня 1942 року. У цей день 26 країн анти-гітлерівської коаліції підписали Декларацію Об'єднаних Націй про наміри боротися з фашистською Німеччиною і її союзниками до беззастережної їх капітуляції і не вступати з ними в сепаратні переговори.

Загальні основи міжнародної організації були погоджені в Декларації Московської конференції міністрів закордонних справ Англії, СРСР і США в жовтні 1943 р. Глави урядів країн «Великої трійки» (Ф. Рузвельт, У. Черчіль, Й. Сталін) зібралися в Тегерані в кінці листопада того ж року, ухвалили декларацію і доручили своїм зовнішньополітичним відомствам визначити структуру, форми членства, керівні органи, механізм прийняття рішень і контролю за їх виконанням.

Сформульовані завдання було обговорено на конференції експертів Англії, Китаю, СРСР і США в передмісті Вашингтона Думбартон-Окс у серпні-жовтні 1944 р. Спірні питання були узгоджені на Ялтинській конференції «Великої трійки» в лютому 1945 р. Після цього на конференції в Сан-Франциско (США) остаточно погоджена Хартія

¹²¹ Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. від 26.06.1945; https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010).

(Статут) Організації Об'єднаних Націй. Представники 51 країни одноголосно прийняли її 25 червня 1945 р. В січні 1946 року в Лондоні відкрилася перша сесія Генеральної Асамблеї.

Станом на 1 серпня 2019 р. членами ООН нараховується 193 держави світу. Згідно Статуту ООН прийняття держав у члени ООН регулюється статтею 4. Статуту ООН. Конкретно визначається, що прийом будь-якої держави в члени організації здійснюється рішенням Генеральної Асамблеї за рекомендацією Ради Безпеки.

Організація Об'єднаних Націй складається з шести основних органів: Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН, Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП) ООН, Секретаріату ООН (Нью-Йорк) та Міжнародного суду юстиції ООН (Гаага).

Організація та управління. Принципи та членство

Цілі, принципи та організація ООН зафіксовані в Статуті (Стаття 2), де задекларовано наступне:

- ООН базується на суверенній рівності її членів;
- вирішення суперечок мирним шляхом;
- члени повинні утримуватися від погрози або застосування сили всупереч цілям ООН;
- кожен член організації повинен допомагати організації у будь-яких діях щодо примусового виконання, які вона здійснює відповідно до Статуту;
- держави, які не є членами організації, зобов'язані діяти відповідно до цих принципів, наскільки це необхідно для підтримки міжнародного миру та безпеки;
- організація не повинна втручатися у справи, що розглядаються у національній юрисдикції будь-якої держави.

Нові члени приймаються до ООН за рекомендацією Ради Безпеки та двома третинами голосів Генеральної Асамблеї. Наприклад, у 1971 році, за прийняття Народної Республіки Китай (Пекін) та виключення Китайської Республіки (Тайвань) було подано 76 голосів «за» виключення, 35 «проти» і 17 «утрималися». Як результат, членство Республіки Китай та постійне місце Ради Безпеки отримали Народна Республіка Китай.

Генеральний секретар ООН – обирається Генеральною Асамблеєю на п'ятирічний термін і є головним представником ООН.

Наділений правом приймати обов'язкові постанови. Рада Безпеки ООН відповідальна за питання міжнародної безпеки. У складі Ради п'ятнадцять членів: п'ять постійних з правом вето та десять новообраних членів (обираються на дворічний термін, по п'ять кожного року).

2. ООН та міжнародне право ¹²²

У Преамбулі Статуту ООН задекларована мета міжнародної організації: «встановити умови, за яких можна підтримувати справедливість та повагу до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права».

Логічно, що розвиток та дотримання міжнародного права є ключовою частиною діяльності організації. Ця діяльність проводиться багатьма способами у різних організаційно правових формах судами, трибуналами, на основі багатосторонніх договорів, а також Радою Безпеки, яка може затверджувати миротворчі місії, вводити санкції або санкціонувати застосування сили, коли існує загроза міжнародному миру та безпеці, якщо є у цьому потреба. Повноваження Ради Безпеки надані Статутом ООН, який вважається міжнародним договором. Статут в якості міжнародного договору є нормативним механізмом міжнародного права і держави-члени ООН зобов'язані узгоджувати свою діяльність у відповідності до Статуту. Статут ООН кодифікує основні принципи міжнародних відносин, включаючи весь перелік від суверенної рівності держав до заборони застосування сили в міжнародних відносинах.

Діяльність ООН над кодифікацією законів війни була побудована на попередніх Гаазьких конвенціях (1899–1907), Ліги націй та Пакту Келог-Бріан (1928). Першим міжнародно-правовим зобов'язанням ООН після Другої світової війни було покарання підозрюваних нацистських військових злочинців.

Генеральна Асамблея доручила Комісії з міжнародного права сформулювати принципи міжнародного права, визнані на судових процесах у Нюрнберзі та Токіо, згідно яких притягалися до міжнародно-правової відповідальності військові злочинці Німеччини та Японії.

¹²² See: UNITED NATIONS. Uphold International Law URL: <https://www.un.org/en/sections/what-we-do/uphold-international-law/>

А також було підготовлено проєкт кодексу про злочини проти миру та безпеки людства. У 1950 році комісія представила Нюрнберзькі принципи, що охоплювали злочини проти миру, військові злочини та злочини проти людства.

Наступного року Комісія міжнародного права ООН представила Генеральній Асамблеї свої статті, в яких перераховані злочини проти міжнародного права, включаючи будь-які діяння чи загрозу агресії, анексії території та геноциду. Генеральна Асамблея не прийняла проєкти, роботи комісії у формулюванні принципів Нюрнберга, вплинула на розвиток міжнародного гуманітарного законодавства про права людини.

ООН також зайнялася проблемою визначення агресії – завдання, яке безуспішно намагалася здійснити Ліга Націй. Було докладено багато зусиль з боку Комісії з міжнародного права, Генерально Асамблеї, які врешті-решт привели до консенсусу щодо визначення агресії (1974 р.), яке включало в себе цілий ряд положень: напад військових атак, відправлення збройних найманців проти іншої держави та дозволи використовувати свою територію, вчинення акта агресії проти іншої держави.

Міжнародний Суд ООН (англ. International Court of Justice)

У відповідності до Статуту головні функції Суду:

- вирішувати спори між державами, які визнають його юрисдикцію;
- готувати юридичні висновки;
- надавати рекомендації державам або пропозиції Ради Безпеки (РБ ООН), які носять необов'язковий характер;
- на підставі пропозиції Ради Безпеки ООН може приймати рішення про прийом нових членів.

Міжнародний Суд приймає рішення відносною більшістю голосів. П'ятнадцять суддів обираються Генеральною Асамблеєю ООН на дев'ять років.

Нуковий та практичний інтерес викликає рішення Міжнародного Суду ООН стосовно України, наприклад: процес «Румунія проти України» (03 лютого 2009 р.) Міжнародний Суд прийняв рішення по

справі Румунії проти України стосовно делімітації чорноморського шельфу¹²³.

Особливу увагу набуває юридичний аналіз справи «Україна проти Російської Федерації» (Міжнародний Суд, 16 січня 2017 року) Україна подала позов до Міжнародного Суду ООН з метою притягнення Російської Федерації до відповідальності за вчинення актів тероризму і дискримінації протягом її незаконної агресії проти України¹²⁴.

Суди та трибунали, що мають правові відносини з ООН

На доповнення до Міжнародного Суду, створені міжнародні суди, міжнародні трибунали, спеціальні трибунали та трибунали, що сприяють ООН, мають різний обсяг правовідносин з Організацією Об'єднаних Націй. Наприклад, трибунали колишньої Югославії та Руанди, спеціальний суд у Сьєрра-Леоне, Надзвичайні палати в судах Камбоджі та Спеціальний трибунал Лівану. Механізм міжнародних кримінальних трибуналів (МІСТ) був створений Радою Безпеки ООН 22 грудня 2010 року. Щоб виконувати низку важливих функцій Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді (МКТР) та Міжнародного кримінального трибуналу по колишній Югославії (МТБЮ) після завершення відповідних мандатів. Міжнародний кримінальний суд (МНС) та Міжнародний трибунал морського права (ITLOS) були створені на конвенційних засадах, розробленими в рамках ООН.

Розглядаючи ООН крізь призму міжнародного права, необхідно підкреслити, що міжнародне право визначає юридичні обов'язки держав в межах державних кордонів: права людини, роззброєння, міжнародна

¹²³ Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). January 16, 2016

¹²⁴ Maritime delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine). 3 February 2009 Judgment . International Court of Justice. URL: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf>; Текст рішення українською мовою див.: Рішення Міжнародного суду ООН у справі про делімітацію морських просторів у Чорному морі (Румунія проти України) від 03 лютого 2009 р. // Міжнародне право. Науково-практичний фаховий журнал. – № 1. – 2012. – С. 170–233.

злочинність, біженці, міграція, проблеми національності, поводження з полоненими, застосування сили та ведення війни. У фокусі уваги ООН глобальні проблеми, наприклад, охорона довкілля та сталий розвиток, міжнародні морські кордони, космос, глобальні комунікації та світова торгівля.

Рада Безпеки та міжнародне право

Певні дії Ради Безпеки мають міжнародно-правові наслідки, наприклад, пов'язані з миротворчими місіями, спеціальними трибуналами, санкціями та резолюціями, прийнятими відповідно до глави VII Статуту.

Комісія з міжнародного права ООН

Комісія з міжнародного права сприяє прогресивному розвитку міжнародного права та його кодифікації. Робота Комісії зазвичай включає аспекти прогресивного розвитку, а також кодифікацію міжнародного права.

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (UNCITRAL)

Комісія ООН з міжнародного торгівельного права є основним юридичним органом системи Організації Об'єднаних Націй у галузі міжнародного торгівельного права з універсальним членством, що спеціалізується на комерційному праві, з акцентом на модернізацію та гармонізацію норм міжнародного бізнесу. Секретаріат ЮНСІТРАЛ створив Закон про тексти UNCITRAL (CLOUT) для збору та розповсюдження інформації про судові та арбітражні рішення, що стосуються Конвенцій та типових законів, щодо роботи Комісії.

Конвенція ООН про морське право

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське право встановлює всебічний режим правопорядку у світових океанах та морях, встановлюючи правила, що регулюють використання океанів та їх ресурси.

База даних Договору ООН

Статус багатосторонніх договорів, розміщених у веб-базі даних Генерального секретаря, надає найбільш детальну інформацію про стан понад 560 основних інструментів, переданих на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. База даних відображає статус цих інструментів, коли держави-члени підписують,

ратифікують, приєднуються або подають декларації, застереження чи заперечення.

Система внутрішнього правосуддя при ООН

Нова система внутрішнього правосуддя для ООН була запроваджена у 2009 році з метою створення незалежної, професійної, прозорої та децентралізованої системи з акцентом на вирішення суперечок шляхом неформальних засобів, до формальних судових процесів. Оскільки Організація Об'єднаних Націй має імунітет від місцевої юрисдикції і не може бути подана до суду в національному суді. Організація створила систему внутрішнього правосуддя для вирішення спорів щодо управління персоналом, у тому числі які передбачають дисциплінарну відповідальність.

Юридичні ресурси та навчання

Історичні архіви Аудіовізуальної бібліотеки міжнародного права – це унікальний ресурс для викладання, вивчення та дослідження значущих правових інструментів міжнародного права.

Правова технічна допомога для держав-членів ООН

В даний час Організація Об'єднаних Націй пропонує державам-членам технічну допомогу у зв'язку з низкою правових питань. Така допомога включає надання консультацій, експертних знань, досліджень, аналізу, навчання чи іншої допомоги.

Програма допомоги з міжнародного права

Програма допомоги у навчанні, розповсюдженні та більш широкій оцінці потенціалу міжнародного права, сприяє кращому дослідженню міжнародного права, «як засобу зміцнення міжнародного миру та безпеки та сприяння дружнім відносинам та співробітництву між державами». Це один з наріжних каменів зусиль ООН щодо просування міжнародного права.

На яких юридичних підставах може бути переглянутий діючий Статут ООН? Пункт 3 статті 109 передбачає можливість скликання конференції з перегляду Статуту, розглянутого Генеральною Асамблеєю та Радою Безпеки на десятій черговій сесії Генеральної Асамблеї у 1955 р. і залишений у первісному формулюванні: «голосами

будь-яких семи членів Ради Безпеки»¹²⁵. Разом з тим, в офіційному виданні Статуту ООН вказано про виправлення до статей 23, 27 та 61 Статуту ГА (17 грудня 1963р.) й набули чинності (31 серпня 1965 року). Наприклад, виправлення до статті 23 Статуту збільшує число членів Ради Безпеки з одинадцяти до п'ятнадцяти.

Питання для обговорення:

1. Історико-правові аспекти створення, функціонування, реформи ООН.
2. Основні міжнародно-правові характеристики ООН.
3. Статут Міжнародного Суду ООН.

Завдання для самостійної роботи (6 год.)

1. Проаналізувати історико-правові аспекти створення ООН.
2. Ознайомитися та прокоментувати Статут ООН, структуру (письмово).
3. Ознайомитися та прокоментувати:
 - a. Історико-правові питання створення Міжнародного Суду ООН;
 - b. Члени Міжнародного Суду. Повноваження суду;
 - c. Процедура судочинства розгляду справ;
 - d. Джерела права, що використовує суд при розгляді справи і винесення ухвал (стаття 38) Статуту Міжнародного Суду;
 - e. Україна і Міжнародний Суд, процес «Румунія проти України» (03 лютого 2009 р.)

¹²⁵ Див.: Виправлення до Статуту ООН. Представництво ООН в Україні. www.un.org.ua;

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

1. Поняття міжнародної правосуб'єктності суб'єкта міжнародного права та їх види.
2. Інститут міжнародної правосуб'єктності. Суб'єкти міжнародного права, їх юридична природа та загальні ознаки.
3. Держава як основний суб'єкт міжнародного права (основні критерії правосуб'єктності держави).
4. Юридична природа міжнародної правосуб'єктності міжнародних організацій (визначається на основі статутних положень або у відповідності до засновницьких міжнародних договорів).
5. Визначити юридичні особливі quazi суб'єктів міжнародного права.
Проблема співвідношення міжнародного права та національного.
6. Теорія примату національного права над міжнародним.
7. Дуалістична теорія.
8. Теорія примату міжнародного над національним правом.
9. Теорія координації МП та національного права. В чому полягають практичні наслідки?
10. Національне законодавство України щодо питання про співвідношення міжнародного та національного права. Визначити та обґрунтувати: які основні принципи сучасного міжнародного права грубо порушила РФ проти України упродовж анексії Криму та окупації частин Луганської і Донецької областей?
11. Провести юридичний аналіз нормативного положення: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» (ст. 9 Конституції – Основного Закону України).
12. Пояснити поняття: координаційна природа системи міжнародного права.

13. Назвати основні юридичні характеристики природи юридично-обов'язкової сили міжнародного права.
14. Визначити чотири концептуальні підходи до проблеми прав людини та основних свобод у сучасному міжнародному праві.
15. Сучасне міжнародне право, глобальне право та кіберправо/Інтернет право.
16. Загальні та особливі юридичні характеристики: міжнародне публічне, міжнародне приватне право та право Європейського Союзу (право *sui generis*).
17. Визначити структурні елементи механізму міжнародно-правового регулювання системи міжнародних відносин.
18. Пояснити поняття агресії, прийняте ГА ООН: UN Documents Gathering a body of global agreements. General Assembly. A/RES/29/3314. Resolution adopted by the General Assembly [Adopted without a vote on a Report from the Sixth Committee] 3314 (XXIX). Definition of Aggression Article 3.
19. Проаналізувати міждержавний збройний конфлікт та механізм міжнародно-правового регулювання / приклад: агресія РФ проти України (початок 27 лютого 2014 р. та станом на сьогодні)
20. Назвати критерії визначення «глобальне право» авторів: Теренс С. Голідей, Павел Осінський, Пол Шифф Берман (США).

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ /СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Семінар 1. Основи знань про спеціальність «міжнародне право» та сферу професійної діяльності фахівця з міжнародного права (юриста – міжнародника)	2
2	Семінар 2. Проблематика застосування класичних та сучасних методологій вивчення та дослідження загального міжнародного права (4 год.)	4
3	Семінар 3. Сучасний глобальний правопорядок, система міжнародних відносин та підсистема міжнародного права	2
4	Семінар 4. Система міжнародного права та система навчальної дисципліни «Міжнародне право» (2 год.)	2
5	Семінар 5. Понятійно-категоріальний апарат міжнародного права	2
6	Семінар 6. Джерела міжнародного права. (стаття 38 Статуту Міжнародного Суду ООН)	2
7	Семінар 7. Держава – основний універсальний актор (суб'єкт) міжнародного права. Визнання статусу держави (2 год.)	2
8	Семінар 8. Концепція прав людини та основних свобод у сучасному міжнародному праві	3
9.	Семінар 9. Міжнародне та національне право	2
10	Семінар 10. Міждержавні збройні конфлікти та механізм міжнародно-правового регулювання приклад:агресія Російської Федерації проти України (2 год.)	2

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Проблематика застосування сучасної методології вивчення та дослідження системи міжнародного права	4
2	Юридична природа сучасного міжнародного права	4
3	Правові норми міжнародного права	4
4	Основні та загальні принципи міжнародного права	4
5	Міжнародний договір. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р.	4
6	Міжнародний звичай. (стаття 38. Статуту Міжнародного Суду ООН)	4
7	Історія виникнення міжнародного права. Доктринальні підходи до періодизації виникнення міжнародного права	6
8	Сучасне міжнародне право, глобальне право та Інтернет/кіберправо	4
9	Міждержавні збройні конфлікти: агресія РФ проти України	6
10	Створення ООН, прийняття Статуту ООН	4
11	Концептуальні основи співвідношення міжнародного та національного права	4
12	Міжнародні договори Київської Русі IX – XIII ст.	6
13	Правовий статус фізичних та юридичних осіб у міжнародному праві	4
14	Міжнародний Суд ООН. Статут Міжнародного Суду ООН	4
15	Європейський Суд прав людини (Страсбург). Концепції прав людини та основних свобод у сучасному міжнародному праві	6
16	Міжнародний правопорядок у системі міжнародних відносин	4
	Разом	64

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Тема 1. Методології вивчення та дослідження міжнародного права
Тема 2. Походження терміну «міжнародне право»
Тема 3. Поняття, юридична природа та сфера дії міжнародного права
Тема 4. Юридична сутність « <i>jus gentium</i> » як права, «спільного для всіх народів»
Тема 5. Визнання та правонаступництво держав на прикладі держави Україна
Тема 6. Статут ООН. Основні принципи міжнародного права (Jus cogens)
Тема 7. Загальні принципи міжнародного права
Тема 8. Міжнародне право прав людини
Тема 9. Механізм міжнародно–правового регулювання та його основні структурні елементи
Тема 10. Мирне вирішення міжнародних суперечок
Тема 11. Українська наука міжнародного права
Тема 12. Міжнародно-правові основи відносин транскордонного співробітництва держав Східної та Центральної Європи

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Динис Г.Г. Міжнародне право. Вступ до спеціальності: навчально-методичний посібник. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. 200 с. URL: uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2541.
2. Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом. Харків. 2002.
3. Malanczuk P. Akrhurst's Modern Introduction to International Law. Seven revised edition 1997 by Routledge 11. 449 p.
2. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Основи теорії: підручник / за ред. В.Г.Будкевича. К., Либідь, 2002. 608 с.
3. Буткевич О. В. Теоретичні аспекти походження і становлення міжнародного права. Київ: Україна, 2003. 800 с.
4. Буткевич О. В. У истоков международного права. СПб.:Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Прес», 2008. 881 с.
5. Буткевич О. В. Міжнародне право Стародавнього світу. Київ: Україна, 2004. 864 с.
6. Буроменський М. В. Міжнародне право: навч. посібник / за ред. М. В. Буроменського. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
7. Броунли Я. Международное право. В 2-х томах. М., 1977.
8. Курс международного права: в 7 т. / В.С.Верещетин, С.В.Виноградов, Г.М.Даниленко; гл. ред. В. Н.Кудрявцев. М.: Наука, 1989-1993. Т- 7.
9. Матіас Гердеген Міжнародне право (пер. з німецького). К.: «К.І.С.», 2011. 516 с.
10. Тункин Г. И. Право и сила в международной системе. Москва: Межд.отношения, 1983. 200 с.
11. Дмитрієв А. І., Дмитрієва Ю. А., Задорожній О. В. Історія міжнародного права. К.: Видавничий дім «Промені», 2008. 384 с.
12. Гроций Г. О праве войны и мира. Книга первая. URL: <http://www.civisbook.ru/files/File/Groziy.Kn1.pdf>.
13. Задорожній О.В. Антонович М.М., Бабін Б.В. Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право: монографія. 2014. 1016 с.

14. Лукашук И. И. Международное право. Общая часть: учебник. Москва: Издательство БЕК, 1997. 337с.
15. Лукашук И. И. Международное право XXI века/под ред. докт. юр. наук проф. В.Г.Буткевича. Киев: Изд. дом «Промени», 2006. 640 с.
16. Міжнародне право: підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. Київ, 2012.
17. Мартенс Ф.Ф. Современное международное право цивилизованных народов. В 2-х томах. Том 1. С.-Пб.: Тип. М-ва пут. сообщ. (А. Бенке), 1904. 468 с.
18. Міжнародне публічне право: підручник / В.М. Репецький, В.М. Лисик, М.М. Микиєвич та ін.; за ред. В. В. Репецького, 2-ге вид. К., 2012.
19. Ушаков Н.А. Международное право: учебник. М: Юрист, 2000. 304 с.
20. Петров Р. А. Транспозиция «acquis» Европейского Союза в правовые системы третьих стран : монография К. : Истина, 2011. 384 с.
21. Навчальний посібник для студентів, курсантів, аспірантів, ад'юнктів. За ред. члена-кор. НАН України, доктора філ. наук, проф. А. Є. Конверського. Київ:«Центр учбової літератури». 2010
URL: <http://ebooktime.net/book>.
22. International Law. Cases and materials. Third edition by Louis Henkin, Columbia University, School of law, Richard Crawford Pugh, Schachter, Hans Smit, Columbia University, School of law; American Casebook Series; West Publishing Co, St.Paul,Mnn.,1993.1595pages.
23. Martyn Shuttleworth (Feb 2, 2008). What is Research? Retrieved Sep 07, 2018 from Explorable.com: <https://explorable.com/what-is-research>.
24. D. E. Berlyne, W. Edgar Vinacke, Robert J. Sternberg. Britannica logo Encyclopedia Britannica. Electronic access mode. URL: <https://www.britannica.com/topic/thought>. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/thinking>
25. «Albert Einstein Quotes»/ Quotes.net. STANDS4 LLC, 2013. Web. 11 Jul, 2013. URL: <http://www.quotes.net/quote/9226>.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право: підручник. Київ, 2005.
2. Анцилотти Д. Курс международного права. Т.1. Москва, 1961.
2. Антонович М. Міжнародне право: навч. посібник. Київ, 2011.
3. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. Харків: Одісей, 2008.
4. Броунли Я. Международное право. В 2-х томах. Москва, 1977.
5. Буткевич О.В. Теоретичні аспекти походження і становлення міжнародного права. Київ, 2003.
6. Василенко В.А. Основы теории международного права. Киев, 1988. 288 с.
7. Задорожній О.В. Антонович М.М., Бабін Б.В. Українська Революція гідності, агресія РФ і міжнародне право: монографія. 2014. 1016 с.
8. Задорожній О.В. Анексія Криму – міжнародний злочин монографія. Укр. асоц. міжнар. права, ін-т міжн. від. Київск. нац. ун-ту імені Т. Шевченка. Київ: К.І.С., 2015. 678 с.
9. Задорожній О.В. Міжнародне право в міждержавних відносинах України і Російської Федерації 1991–2014 монографія. Укр. асоц. міжнар. права, ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту імені Т. Шевченка, каф. міжнар. права. Київ: К.І.С., 2014. 960 с.
10. Задорожній О.В. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права. Монографія. Укр. асоц. міжнар. права, Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка, каф. міжнар. права. Київ: К.І.С., 2015. 712 с.
11. Задорожній А.В. Российская доктрина международного права после аннексии Крыма; монографія. Укр. асоц. міжнар. права, Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту імені Т. Шевченка, каф. міжнар. права. Київ: К.І.С., 2015. 188 с.
12. International Law. Cases and materials. Third edition by Louis Henkin, Columbia University, School of law, Richard Crawford Pugh, Schachter, Hans Smit Columbia University, School of law; American Casebook Series; West Publishing Co, St. Paul, Mnn., 1993. 1595 pages.

13. Ferdross A. International Law. Москва, 1959. С.429.
14. Oppenheim L. International Law. Т. II. П/т. 1. М. 1949. pages 246.
15. Slomanson W. Fundamental Perspectives on International Law (Thomson Wadsworth, 6th ed. 2010) URL: spisok-literaturi.ru>fundamental...internationalbookdepository.com>Fundamentalon...LawR-Slomanson.
16. Hans Morgenthau Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, Fifth Edition, Revised, (New York: Alfred A. Knopf, 1978. URL: phils.uj.edu.pl>~m...H.J. Morgenthau...Among Nations/
17. Цыганков П.А. Теория международных отношений. М., Гардарики, 2007.
18. Хонин В. Теория международных отношений. Общая часть. К.: Академ-Прес, 2005. 456с. (серия «Европейский университет»)
19. Международный порядок: политико-правовые аспекты. Под общей ред. Г. Х. Шахназарова. М.: Наука, 1986. 211 с.
20. Історія європейської цивілізації. Рим / за ред. Умберто Еко (пер. з італ.) О. В. Сминтина, В. О. Пшоняк, І. В. Гаєвська, О. О. Феденко, І. М. Потапова, Д. В. Кіосак, Ю. В. Григоренко. Харків: Фоліо, 2016. 1310 с.
21. Історія європейської цивілізації. Близький Схід / за ред. Умберто Еко; (пер. з італ.) Л. Д. Ципоренко, Г. В. Рудницької, О. С. Гавенко та інш.; худож. оформлювач Г. В. Кісель. Харків: Фоліо, 2017. 1031 с.: іл.
22. Історія європейської цивілізації. Греція / за ред. Умберто Еко; (пер. з італ.) Сминтина, І. С. Горнова, О. О. Феденко, С. А. Кулініч, Ю. В. Григоренко, І. В. Раєвська, В. О. Пшоняк, І. М. Потапова, О. А. Юдін, Д. Ю. Кондакова; худож. оформлювач Л. П. Вировець. Харків: Фоліо, 2016. 1159 с.: іл.
23. Introduction to International Relations. Robert Jackson and George Sorensen. Oxford University Press. 1999.
24. Асиметрія у міжнародних відносинах / під ред. Г. М. Перепелиці, О. М. Субтельного. К.: Вид. дім «Стилос», 2005. 555 с.
25. The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition Copyright© 2004, Columbia University Press. reserved. URL: http://www.columbia.edu/~daviss/work/files/_archive/ce_orig.html

26. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. United Nations, New York Office of Public Information 1972.
27. From International Law to Law and Globalization .Paul Schiff Berman Sandra Day O'Connor College of Law; Princeton University - Fellow in the Program on Law and Public Affairs, 2006-2007. Columbia Journal of Transnational Law, Vol. 43, p. 485, 2005; http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=700668
28. Koskenniemi Martti «Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from Diversification and Expansion of International Law» Report of the Study Group of the International Law Commission (2007), available at http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/20articles/1_9_2006.pdf.
29. Мала енциклопедія міжнародного права /за заг. ред. проф. Ю.Л. Бошицького. К.: Кондор, 2013. 440 с. Упорядники: к.ю.н., доцент М.О. Дей, доц. І.М. Проценко. ISBN 978-966-2781-54-0.
30. Динис Г.Г. Теоретичні основи взаємозв'язків системи міжнародних відносин і підсистеми міжнародного права. Науковий вісник УжНУ. Серія: Право. Ужгород, 2011. Вип. №15. Част.1. С.23-31. URL: uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2541.
31. Динис Георгій. Проблематика ефективності міжнародно-правового механізму регулювання міждержавних збройних конфліктів (на прикладі міждержавного збройного конфлікту Росії та Грузії 2008 р.). Науково-практ.журнал «Європейські перспективи». Харків: Спец. в-во «Юнеско», 2011. №3. С. 172–180. URL: kul-lib.narod.ru/bibl.files/chas-2011-2/279.pdf.
32. Динис Георгій. Міжнародно-правові концепції глобального права, права інтернету або кіберправа та трансформації міжнародного права. Часопис Київського університету права. 2011. №2. С. 279-285. URL: kul-lib.narod.ru/bibl.files/chas-2011-2/279.pdf. Формат файлів: PDF/Adobe Acrobat.
33. Динис Георгій Концептуальні підходи до викладання міжнародного права у вищих навчальних закладах України. Український часопис міжнародного права. Науково-практичний журнал. ISSN 1814-3385. Спецвипуск: Проблеми викладання міжнародного права. 2013. С.

- 29-34. URL: [ua-znatok.com/pravo/5114 /index.html](http://ua-znatok.com/pravo/5114/index.html); jusintergentes.com.ua/index.php?
34. Dr. Heorhiy Dynys The Effectiveness of International. Legal Regulatory Mechanism and Globalization Processes During Economical Crises., pp.43-51; in: Monographi. GLOBALIZATION AND CRISES IN MODERN ECONOMY, The 1th Scientific volume. Edited by Vytautas Juščius/ Kaunas. UDK 339.9 Gl-117, 2010.
35. Динис Георгій Агресія Російської Федерації проти України та міжнародно-правові зобов'язання ERGA OMNES Росії перед іншими державами та міжнародним співтовариством. №4/2014. Український часопис міжнародного права. Науково-практичний журнал. ISSN1814- 3385.
36. Міжнародна науково-практична конференція. «Інтереси країни: міжнародно-правовий захист». Київ, 06 лютого 2015р. С.61–77. URL: http://jusintergentes.com.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=216: [http://www.eeda.termal-podhajska.sk/publikacie/zborniky /Monografia-LITVA-EN.pdf](http://www.eeda.termal-podhajska.sk/publikacie/zborniky/Monografia-LITVA-EN.pdf).
37. Heorhiy Dynys Ukraine and the Visegrad Four: Towards a Mutually Beneficial... Can the Visegrad Group: Vision via the International Legal Regulation Mechanism. 152–156 PP. URL: <http://www.sfpa.sk/surec/static/pdf/kniha-ua-shengen-en.pdf>.
38. Міжнародне право та гібридні війни. Круглий стіл/конференція Української Асоціації міжнародного права. Наукова доповідь завідувача кафедри міжнародного права ДВНЗ «УжНУ» Динис Георгія. «Сучасні міждержавні збройні конфлікти гібридного типу /на прикладі агресії Російської Федерації проти України. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aCiODI83AV4&feature=youtu.be>.
39. Історія європейської цивілізації. Близький Схід / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. Л.Д. Ципоренко, Г.В. Рудницької, О.С. Гавенко та інш.; худож. оформлювач Г.В. Кісель. Харків: Фоліо, 2017. 1031 с.: іл.
40. Історія європейської цивілізації. Греція / за ред. Умберто Еко; пер. з італ. Сминтина, І.С. Горнова, О.О. Феденко, С.А. Кулініч, Ю.В. Григоренко, І.В. Раєвська, В.О. Пшоняк, І.М. Потапова, О.А. Юдін, Д.Ю. Кондакова; худож. оформлювач Л.П. Вировець. Харків: Фоліо, 2016. 1159 с.: іл.

**НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ,
доступні українською, англійською або російською мовами
на відповідних інформаційних Веб-ресурсах (до всіх тем)**

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> зі змінами № 1-рп/2016 від 15.03.2016 URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Закон України Про міжнародні договори України 2004 р. (із змінами, внесеними згідно із Законом 05.06.2014).
URL:<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. та Статут Міжнародного Суду ООН від 26 червня 1945р. Зміни див. в Поправке (995_701) от 20.12.65; в Резолюції (995_702) от 20.12.71 в Резолюції (995_e56) від 16.09.2005 URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
4. Паризька хартія для нової Європи від 21 листопада 1990 р.
5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року.
6. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 р.
7. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 р.
8. Положення про Комісію міжнародного права від 21 листопада 1947 р.
9. Загальна декларація прав людини (резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН (10 грудня 1948 р.).
10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (19 грудня 1966 р.).
11. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.).
12. Закон України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р., №1543-ХІІ.

13. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 р.
14. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 р.
15. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 1 серпня 1975 р.
16. Положення про Комісію міжнародного права від 21 листопада 1947р.
17. Декларація про недопущення інтервенції та втручання у внутрішні справи держав від 9 грудня 1981 р.
18. Декларація про посилення ефективності принципу відмови від погрози силою або її застосування в міжнародних відносинах від 18 листопада 1987 р.
19. Підсумковий документ Віденської зустрічі 1986 року представників держав-учасниць.
20. Нарада з питань безпеки і співробітництва в Європі, що відбулася на основі положень Підсумкового акта, які відносяться до подальших кроків після наради від 31 липня 1986 р.
21. Підсумковий документ Віденської зустрічі держав-учасниць Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 15 січня 1989 р.
22. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів від 23 серпня 1978 р.
23. Віденська Конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів від 8 квітня 1983 р.
24. Закон України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р., № 1543-ХІІ.
25. Договір про правонаступництво щодо зовнішнього державного боргу та активів Союзу РСР від 4 грудня 1991 р.
26. Угода про доповнення до Договору про правонаступництво щодо зовнішнього державного боргу та активів Союзу РСР від 13 березня 1992 р.

27. Угода про правонаступництво стосовно державних архівів колишнього Союзу РСР від 6 липня 1992 р.
28. Меморандум про взаєморозуміння з питання правонаступництва щодо договорів колишнього Союзу РСР, які являють взаємний інтерес від 6 липня 1992 р.
29. Угода Глав держав Співдружності Незалежних Держав про власність колишнього Союзу РСР за кордоном від 30 грудня 1991 р.
30. Угода між Урядом України і Урядом Російської Федерації про реалізацію права на закордонну власність колишнього СРСР для цілей дипломатичних, консульських і торгових представництв від 3 серпня 1992 р.
31. Угода між Україною і Російською Федерацією про врегулювання питань правонаступництва стосовно зовнішнього державного боргу та активів колишнього Союзу РСР від 9 грудня 1994 р. (чинності не набула).
32. Проект статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні акти, прийнятий Комісією міжнародного права ООН в другому читанні 3 серпня 2001 р. URL:([http://www.un.org/law/ilc/texts/State_responsibility_articles\(r\).pdf](http://www.un.org/law/ilc/texts/State_responsibility_articles(r).pdf))
33. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами від 29 березня 1972 р.
34. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 року.
35. Конвенція про припинення злочину апартеїду та покарання за нього від 30 листопада 1973 р.
36. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 листопада 1968 р.
37. Резолюція 808 (1993) від 22 лютого 1993 р. про створення Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території колишньої Югославії.
38. Резолюція 808 (1993) від 22 лютого 1993 р. про створення Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинені на території Руанди.

39. Резолюція 95 (I) Генеральної Асамблеї ООН «Ствердження принципів міжнародного права, що визнані Статутом Нюрнберзького трибуналу» від 11 грудня 1946 р.
40. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн „осі” від 8 серпня 1945 року.
41. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р.// Український часопис міжнародного права. 2002. № 1. С. 73-121.
42. Угода про доповнення до Договору про правонаступництво щодо зовнішнього державного боргу та активів Союзу РСР від 13 березня 1992 року.
43. Fifty-ninth session Agenda item 55. Follow-up to the outcome of the Millennium Summit Note by the Secretary-General Kofi A. Annan. United Nations Doc.: A/59/565,2 December 2004.Para 5.
44. A more secure world: our shared responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Changes. United Nations General Assembly Doc.: A/59/565, 2 December 2004, 302 pages;
45. INTERNATIONAL LAW COMMISSION UN. Fifty-eighth session Geneva, 1 May-9 June and 3 July-11 August 2006 FRAGMENTATION OF INTERNATIONAL LAW: DIFFICULTIES ARISING FROM THE DIVERSIFICATION AND EXPANSION OF INTERNATIONAL LAW Report of the Study Group of the International Law Commission. A/CN.4/L.702. p. 7
46. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций. Утверждена резолюцией 55/2 Генеральной Ассамблеи от 8 сентября 2000 года. <http://www.un.org/russian/document/declarat/summitdecl.htm>
47. Доклад Генерального секретаря «Ассамблея тысячелетия Организации Объединенных Наций: тематические рамки саммита тысячелетия». <http://www.un.org/russian/document/declarat/summitdecl.htm>
48. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН А/68/L.39 от 7 березня 2014р. (68 сесія) щодо територіальної цілісності України 1060731 URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU00044.html.
49. Організація Об'єднаних Націй. Десятиріччя міжнародного права. листопад 1989 А/RES/44/23 А/RES/44/23, 60th plenary meeting (60-е пленарне засідання).

Інформаційні ресурси. Веб-ресурси

1. «Законодавство України» [Б. м.: б. и.]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=index>.
2. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. [Б. м.: б. и.] URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Юридична бібліотека [Б. м.: б. и.]. URL: <http://pravo.biz.ua/>
4. <http://www.president.gov.ua> – Президент України.
5. <http://iportal.rada.gov.ua> – Верховна Рада України.
6. <http://www.kmu.gov.ua/control> – Кабінет Міністрів України.
7. <http://www.minjust.gov.ua/> – Міністерство юстиції України.
8. <http://mfa.gov.ua/ua> – Міністерство закордонних справ України.
Судова влада України <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>
Конституційний суд України.
9. <http://www.scourt.gov.ua> – Верховний Суд України.
10. <http://www.arbitr.gov.ua> – Вищий Господарський Суд України.
11. <http://www.vasu.gov.ua> – Вищий Адміністративний суд України
Конституційні органи.
12. <http://www.eisil.org/> – Vienna Convention on the Law of Treaties.
13. <http://www.icj-cij.org> – Сайт Міжнародного суду ООН.
14. www.un.org – сайт Організації Об'єднаних націй.
15. <http://legal.un.org/ilc/> – сайт Комісії з міжнародного права ООН.
16. <https://library.un.org> – сайт бібліотеки ООН
17. United Nations Juridical Yearbook . un.org/law/UNJuridicalYearbook
/United Nations Juridical Yearbooks of the International Law Commission. United Nations Treaty Collection Cецiest la page d'accueil de la Collection des traités des Nations Unies. 2014 TREATY EVENT: TOWARDS UNIVERSAL PARTICIPATION AND IMPLEMENTATION (23-25 September and 30 September-1 October

2014, United Nations Headquarters in New York).
URL:<https://treaties.un.org>.

18. United Nations Legislative Series. The present website will contain the United Nations Legislative Series, providing electronic versions of each of the twenty-five books within this series in both English and French, prepared by the Codification Division of the Office of Legal Affairs of the Secretariat of the United Nations. legal.un.org/legislativeseries/index.html United Nations Legislative Series.
19. Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders... The present website contains summaries of judgments, advisory opinions and orders of the International Court of Justice in all the official languages of the United Nations. It contains electronic versions of published volumes, covering the period 1948- 2012...legal.un.org/ICJSummaries/index.html.
20. United Nations Diplomatic Conferences .This website provides access to the official records of a series of diplomatic conferences, convoked by the United Nations in order to negotiate and adopt several treaties based on drafts worked out by the International Law Commission and considered by the Sixth (Legal) Committee of the General Assembly. legal.un.org/diplomaticconferences/.
21. British Library: Online Gallery. [B. M. : 6..]. URL: <http://www.bl.uk/onlinegallery/index.html>

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Визначте основні професійні характеристики фахівця з міжнародного права.
2. Об'єкт професійної діяльності фахівця з міжнародного права.
3. Назвіть та охарактеризуйте три групи взаємопов'язаних дисциплін міжнародного права (міжнародне публічне право, міжнародне приватне право та право Європейського Союзу), що визначають зміст навчання юриста-міжнародника.
4. Поняття феномена «юридичний стиль мислення юриста-міжнародника».
5. Українська наука міжнародного права.
6. Основні положення Резолюції 44/23, прийняті Генеральною Асамблеєю «Десятиріччя міжнародного права Організації Об'єднаних Націй», (17 листопада 1989, на 60-ому пленарному засіданні ГА ООН).
7. Походження терміну та поняття «система міжнародних відносин».
8. Що означає «структура міжнародних відносин»?
9. Назвіть логічні прийоми у структурі методології пізнання та дослідження міжнародного права.
10. Проаналізуйте енциклопедичне визначення методології юридичної науки як «система підходів, методів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання при вивченні державно-правових явищ».
11. Визначте походження терміна «міжнародне право».
12. Сформулюйте поняття міжнародного права.
13. Предмет та об'єкт міжнародного права.
14. Юридичні характеристики міжнародного права.
15. Правові особливості природи юридично обов'язкової сили міжнародного права.
16. Функції міжнародного права.
17. Сфера дії міжнародного права.

18. Правове значення поняття «міжнародне співтовариство» (International community).
19. Загальні принципи міжнародного права, визнані цивілізованими націями (п.3,ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН): взаємність, рівність, добросовісність (принцип есторель /good faith/bona fides), відповідальність, справедливість, рівність перед законом, законність, (pacta sunt servanda).
20. Основні принципи міжнародного права (Статут ООН та Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 р.).
22. Правове значення поняття та терміна «міжнародна правосуб'єктність».
23. Правове значення поняття та терміна «суб'єкт/актор міжнародного права».
24. Правове значення поняття та терміна: «основні права і обов'язки суб'єктів/ акторів міжнародного права.
25. Правове значення поняття та терміна: державний суверенітет.
26. Правове значення поняття та терміна «суб'єкт міжнародного права».
27. Правове значення поняття «держава».
28. Правове значення поняття «міжнародна дієдатність».
29. Правове значення поняття «міжнародна правоздатність».
30. Правове значення поняття та терміна «міжнародна організація».
31. Правове значення поняття та терміна «міжнародна міжурядова організація та міжнародна неурядова організація».
32. Правове значення поняття та терміна «специфічне державоподібне утворення (квасідержава)».
33. Правове значення поняття та терміна: юридична особа.
34. Поняття галузі міжнародного права.
35. Види галузей міжнародного права та їх структура.
36. Структура інститутів міжнародного права.

37. Визначення поняття «міжнародне публічне право». «International law». «Foreign relations law». «Foreign law». «Transnational law». «Global law».
38. Координаційний характер міжнародного права.
39. Поняття системи міжнародного права.
40. Системні характеристики міжнародного права.
41. Поняття і характерні риси норм міжнародного права.
42. Види міжнародно-правових норм.
43. Концепція «м'якого права» (soft law).
44. Поняття «джерела міжнародного права».
45. Зміст статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН.
46. Міжнародний договір – універсальне джерело міжнародного права.
47. Міжнародний звичай як універсальне джерело міжнародного права.
48. Поняття суб'єкта міжнародного права.
49. Поняття міжнародної правосуб'єктності.
50. Основні елементи держави в якості суб'єкта міжнародного права.
51. Основні міжнародні права держав.
52. Основні міжнародні обов'язки держав.
53. Юридичне поняття суверенітету.
54. Міжнародна правосуб'єктність України.
55. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій.
56. Міжнародна правосуб'єктність народу, який виборює створення незалежної держави.
57. Основні концепції співвідношення міжнародного та національного права.
58. Джерела міжнародного права захисту прав людини та основних свобод.
59. Наукова доктрина трьох поколінь прав людини (Карел Васак ЧССР, 1979 р.), Міжнародний інститут прав людини, Страсбург).
60. Концепція четвертого покоління основних прав людини.

61. Міждержавні збройні конфлікти та механізм міжнародно-правового регулювання (приклад: агресія Російської Федерації проти України).
62. Розділ VI Статуту ООН, Мирне розв'язання спорів, стаття 33 (про перелік засобів вирішення міжнародного конфлікту).
63. Гібридна війна збройних сил Росії проти України та міжнародне право.
64. Основні положення дослідників глобального права Теренс С. Голідей, Пол Осінський (США) про формулювання «глобалізація права».
65. Основні положення доктрини професора І. І. Лукашука та дослідження «Глобалізація, государство, право. XXI век.»
66. Основні положення дослідження Пола Шиффа Бермана (Paul Schiff Berman, США) «Від міжнародного права до права глобалізації».
67. Юридичні особливості контексту «Декларація незалежності кіберпростору» поширена в Інтернеті (8 лютого 1996 р.).
68. Основні юридичні характеристики глобального права.
69. Основні юридичні характеристики Інтернет та кібер права.
70. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. Резолюція 55/2 Генеральної Ассамблеї від 8 вересня 2000 року.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

Модуль 1; 2

*** Поняття «джерела міжнародного права» Ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН містить таку формулу:**

@) Суд, який зобов'язаний вирішувати передані йому справи на підставі міжнародного права, застосовує: міжнародні загальні та спеціальні конвенції, норми яких визнають держави які спорять; загальні принципи права, які визнають цивілізовані держави; міжнародні звичаї як доказ практики, визнаної як правова норма; судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих спеціалістів з МП різних народів як допоміжний засіб для визначення правових норм із застереженням, що рішення суду обов'язкове лише для сторін, які беруть участь у даній справі і лише по даній справі:

) тільки міжнародні загальні та спеціальні конвенції, норми яких визнають держави, які спорять;

) тільки загальні принципи права, які визнають цивілізовані держави.

) міжнародні звичаї як доказ практики, визнаної як правова норма.

*** Поняття міжнародного права – це:**

@) міжнародне право – це система юридичних норм, які регулюють міждержавні відносини з метою забезпечення миру, прав людини та співробітництва (Лукашук І. І.)

) міжнародне право – це сукупність юридичних норм та принципів, які регулюють міждержавні відносини;

) міжнародне право – це міжнародні договори, конвенції, що діють в основі міждержавних відносин;

) міжнародне право направлене на зміцнення миру, безпеки у світі.

*** Класифікація міжнародно-правових норм здійснюється за:**

@) а) за місцем у системі; б) за сферою дії; в) за юридичною силою; г) за характером нормативного припису; д) за функціями в системі; е) за формою й способом утворення; ф) за терміном дії.

-) за місцем у системі; за сферою дії;
-) за функціями в системі;
-) за законом.

*** Визначення суб'єкту/актора міжнародного права:**

-) це держава або міжнародна організація;
-) це права та зобов'язання держави;

@) суб'єкт/актор міжнародного права – самостійне утворення, яке завдяки своїм юридичним характеристикам здатне мати права та зобов'язання з міжнародного права, брати участь у створенні та реалізації його норм, нести міжнародно-правову відповідальність за свої діяння;

-) це фізичні або юридичні особи, що проживають у світі.

*** Міжнародна система це:**

-) математична конструкція з моделювання міжнародних систем;
-) формальні та неформальні зв'язки між акторами міжнародного права;

) це довільний набір тільки суб'єктів міждержавних відносин, що діють захищаючи свої національні інтереси;

@) міжнародна система – гіпостазійний комплекс (система), яка складається із системи суб'єктів міжнародних відносин системи МВ, регуляторів міжнародних відносин, тобто міжнародного права, яка об'єднує їх в єдину комунікативну систему (академік Г.Шахназаров).

*** Міжнародна система це:**

@) ієрархічна множина цивілізаційних факторів/обставин, які функціонально можливо структурувати на такі підгрупи: а) група «актори/суб'єкти міжнародних відносин»; б) група «de-jure регулятори міжнародних відносин»; в) de-facto роль неформальних регуляторів міжнародних відносин; д) група «детермінанти міжнародних відносин»; е) група міждержавні організаційно-правові та судові інституційні механізми (Г.Динис).

-) група «актори/суб'єкти міжнародних відносин»;
-) група « de-jure регулятори міжнародних відносин»;

) група міждержавні організаційно-правові та судові інституційні механізми.

*** Підгрупа «суб'єкти міжнародного права» це:**

-) математична конструкція з моделювання міжнародних систем;
-) фізичні та юридичні особи;

@) підгрупа «суб'єкти міжнародних відносин»: держави, союзи держав, державноподібні утворення, народи, нації-народи, що борються за свою незалежність, міжнародні (міждержавні) організації, класи, партії, групи, рухи, засоби масової інформації, сила;

-) транснаціональні корпорації (ТНК).

*** Підгрупа «детермінанти міжнародних відносин» – це:**

-) різні міжнародні події;
-) події de-jure глобального та регіонального характеру;

@) підгрупа «детермінанти міжнародних відносин» – це події; оцінка подій, умови, потреби, інтереси, наміри, мета, суспільна думка, виклики небезпеки міжнародному правопорядку, порушення основних прав та свобод людини;

-) порушення міжнародного морського права.

*** Міжнародний порядок – це:**

-) міжнародні відносини та міжнародне право;
-) тільки міжнародне право;

@) міжнародний порядок це – стан динамічної відповідності міжнародних відносин їх організації, якісним характеристикам та співвідношенню сил на світовій арені (Г. Шахназаров);

-) відсутність війни у глобальному світі.

*** «Міжнародне право не є нормами права...норми права лише накопичують тенденції минулих рішень. Вони не мають зв'язку з умовами сьогоденних проблем, що змінюються. Погляд на право як на норми слід відкинути, виходячи з розуміння права як процесу прийняття правових рішень, який не ставить за мету бути**

нейтральними або позбавленими ціннісних орієнтирів, а вимагає владності». Дану тезу сформулювали:

-) професор Льюїс Генкін (США);
-) професор Лукашук І. І., (учений Росії та України);
- @) Розалін Гіггінс (Великобританія), экс голова Міжнародного Суду ООН;
-) професор В. Г. Буткевич.

*** «Сучасне міжнародне право – це створена та розвинута на основі погодження волі держав система юридичних норм для регулювання мінародних відносин з метою забезпечення мирного співіснування держав, рівних прав та визначення народів» – це:**

-) сучасна європейська концепція міжнародного права;
-) неопозитивістська концепція міжнародного права;
- @) марксистсько-ленінська концепція міжнародного права;
-) концепція, вироблена в засобах масової інформації.

*** За своєю внутрішньою структурою сучасне міжнародне право є:**

- @) міжнародне право, являючись багаторівневим феноменом, включає галузі міжнародного права, інститути міжнародного права, норми міжнародного права;
-) тільки міжнародно-правові принципи;
-) міжнародно-правові норми;
-) міжнародні звичаї.

*** Принцип суверенної рівності держав закріплений у:**

- @) Статуті ООН, згідно з яким «Організація заснована на принципі суверенної рівності всіх її членів» (п. 1 ст. 2), також у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, 1970 р.;
-) тільки у двосторонніх міждержавних договорах;
-) тільки у міжнародних конвенціях;
-) у міжнародних звичаях.

*** Латинський вираз «*legem enim contractus dat* означає»:**

- @) договір створює право;
-) без договору нема права;
-) договір означає право;
-) договір – основа права.

*** Політична ідея класового характеру права, яка була насильно імплементована у суспільстві в СРСР, призвела до:**

@) підміни правового закону революційною правосвідомістю, класовою доцільністю, абсолютного заперечення інституту приватної власності, встановлення авторитарного тоталітарного контролю з боку держави на права людини, створення так званої диктатури пролетаріату, тощо (Г. Динис);

-) тільки до підміни правового закону революційною правосвідомістю;
-) тільки до заборони приватної власності;
-) тільки до прав та свобод людини.

*** Дослідники глобального права Теренс С. Голідей, Павел Осінський (США) сформулювали концептуальне бачення глобалізації права наступним чином:**

) «глобалізація права може бути визначена, як світова прогресія транснаціональних правових структур і дискурсів»;

) «глобалізація права може бути визначена, як світова інтеграція міжнародних економічних відносин»;

@) «глобалізація права може бути визначена, як світова прогресія транснаціональних правових структур і дискурсів, які супроводжуються екстенсивністю, інтенсивністю, швидкістю і впливом. Ми пропонуємо, що теорія глобального проникнення закону потребуватиме не менше чотирьох умов стосовно глобалізації права»:

- глобалізація акторів (автор: держава),
- глобалізація механізмів (автор: механізм правового регулювання),
- глобалізація влади, структури (автор: глобалізація інституційних структур) та світової системи.

*** Латинський термін «rebus sic stantibus» означає:**

(@) поки обставини не змінилися (застереження про можливість відмовитися від договору у разі докорінної зміни обставин);

-) необхідні зміни;
-) ніяких змін;
-) тільки зміни.

*** Поняття міжнародного права – це:**

(@) Г.Г. Динис: «міжнародне право – це система нормативних міжнародних прав та зобов'язань акторів/суб'єктів міжнародних відносин, сформована на основі загальних та основних *jus cogens* принципів міжнародного права, міжнародних звичаїв, судових рішень міжнародних судових інституцій з метою врегулювання проблем миру та безпеки, забезпечення основних прав та свобод людини, а також створення міжнародно-правових умов для співробітництва членів міжнародного співтовариства»;

) «міжнародне право – це система законодавчих, судових, виконавчих законів з метою врегулювання проблем миру та безпеки;

) це сукупність норм та принципів міжнародного права міжнародних судових інституцій з метою врегулювання проблем миру та безпеки, забезпечення основних прав та свобод людини;

) міжнародне право – це сукупність на урегулювання правовідносин акторів/суб'єктів міжнародних відносин забезпечення основних прав та свобод людини, а також створення міжнародно-правових умов для співробітництва членів міжнародного співтовариства.

*** Система міжнародного права – це:**

) цілісна правова система, що включає в себе правові підсистеми держав, політичні і дипломатичні домовленості по міжнародним правовідносинам;

) міжнародно-правові звичаї і домовленості, прийняті міжнародним законодавством і виконуються суб'єктами міжнародних відносин;

(@) система взаємозалежних галузей міжнародного права, об'єднаних загальними принципами, що також мають свої принципи і

поділяються на інститути та підгалузі, що складаються з діючих норм міжнародного права, що регулюють відносини між його суб'єктами;

) синонім терміну «сукупність».

*** Феномен регіоналізму у міжнародному праві – це :**

@) юридичні техніки для вироблення міжнародно-правових норм;

) прояв інтересів окремої держави або групи держав;

) захист основних свобод та прав людини;

@) регіоналізм як прагнення до географічних винятків з універсальних норм міжнародного права.

*** Латинський термін «ante bellum» означає :**

@) до війни;

) після війни;

) під час війни;

) всередині війни.

*** Предмет регулювання міжнародного права – це:**

@) система міждержавних відносин;

) міжнародні політичні відносини;

) міжнародні економічні відносини;

) міжнародні гуманітарні відносини.

*** Віденська конвенція про право міжнародних договорів:**

) прийнята державами у ООН (Нью-Йорк);

) прийнята у Страсбурзі Радою Європи;

@) Віденська конвенція про право міжнародних договорів, прийнята Віденською конференцією з права міжнародних договорів у 1969 р.;

) прийнята в Брюсселі.

*** Латинський термін «de lege lata» означає:**

@) за чинним законом;

) проти закону;

) за майбутнім законом;

) за законом.

*** Об'єктом міжнародно-правового регулювання є:**

@) правовідносини між міжнародними міжурядовими і неурядовими організаціями, державами, націями і народами;

) публічні відносини суб'єктів міжнародного права з приводу матеріальних і нематеріальних благ, дій, утримання від дій;

) відносини між суб'єктами, що здійснюють дипломатичні та економічні зв'язки;

@) міжнародні відносини між суб'єктами/акторами міжнародного права.

*** Види норм міжнародного права:**

) норми дипломатичного етикету, звичаю, резолюції міжнародних конференцій і організацій;

@) Jus cogens, універсальні, партикулярні, диспозиційні, імперативні, договірні, звичаєві норми;

) адміністративні, карні, цивільно-правові, процесуальні, але ускладнені іноземним елементом;

) юридичні, а також моральні.

*** Латинський термін «a priori» означає :**

@) заздалегідь, спочатку;

) без змісту;

) в кінці речення;

) всередині речення.

*** Міжнародна організація – це:**

) союз держав, які домовилися про співробітництво;

@) об'єднання держав, яке створене на основі міждержавної угоди, має колективні органи, самостійну волю та відповідає вимогам міжнародного права (ЄС, НАТО);

) союз держав, які створені на підставі статуту (ООН);

) держави, що підпишуть договір в майбутньому.

*** Суб'єкти в міжнародному праві – це:**

) індивіди, транснаціональні корпорації, міжурядові та неурядові організації;

) суверенні держави, нації і народи, що борються за незалежність, міжнародні організації, державоподібні утворення, індивіди, транснаціональні корпорації, міжурядові та неурядові організації;

@) суверенні держави, нації і народи, що борються за незалежність, міжнародні організації, державоподібні утворення та фізичні особи (Динис Г.);

) тільки держави.

*** Основними видами державного імунітету є:**

@) судовий; від попереднього забезпечення позову; від примусового виконання рішення; майновий;

) абсолютний, функціональний (обмежений);

) міжнародно-правовий, кримінальний, цивільний;

) юридичний.

*** Кодифікація у міжнародному праві – це:**

@) офіційна систематизація чинних міжнародних договорів та звичаєвих норм міжнародного права з метою усунення прогалин, заміни застарілих норм, усунення контрадикцій;

) механізм підбору норм міжнародного права в єдиний збірник;

) аналог інкорпорації;

) зібрання законів.

*** Латинський термін «mutatis mutandi» означає :**

@) з необхідними змінами;

) ніяких змін;

) те, що змінюється;

) те, що трансформується.

*** Сутністю міжнародного права є:**

@) координаційна правова природа джерел міжнародного права, що відображає інтереси глобального міжнародного співтовариства;

-) пріоритетна природа міжнародного права;
-) субординаційна природа міжнародного права;
-) пряме підпорядкування кожної держави ООН.

*** правонаступництво у міжнародному праві означає:**

-) підписання міжнародного договору суб'єктами міжнародного права;
-) підпис державою самостійних заяв, односторонніх декларацій держав-суб'єктів міжнародного права;
- @) перехід прав та зобов'язань від однієї держави до іншої;
-) перехід прав та зобов'язань від однієї держави до іншої за згодою ООН.

*** Юридичний принцип «pacta sunt servanda» у міжнародному праві означає:**

-) невтручання у внутрішні справи;
-) всі держави рівні;
- @) договорів необхідно дотримуватися;
-) договорів можливо не дотримуватися;

*** Основою міжнародно-правової суб'єктності держави є :**

-) права;
-) зобов'язання;
- @) суверенітет;
-) відповідальність.

*** Термін «юрисдикція» означає :**

-) права держави;
-) зобов'язання держави;
- @) термін «юрисдикція» означає правоздатність держави , що по суті здатна захищати юридичні інтереси держави;
-) відображає рівність держави та невтручання у внутрішні справи іншої держави.

*** Юридичний термін «*par in parem non habet imperium* означає»:**

-) всі рівні;
-) всі в імперії рівні;
- @) рівний над рівним влади немає;
-) всі в імперії незалежні.

*** Згідно міжнародного права держава як суб'єкт міжнародного права означає:**

-) наявність території;
-) наявність населення;
- @) ст. 1 Конвенції про права та обов'язки держав (Монтевідео Уругвай 26.12.1933 р.) «Держава, як суб'єкт міжнародного права повинна володіти...»;
-) поняття держави має публічну суверенну владу.

*** Поняття правосуб'єктності держави означає:**

-) тільки права держави;
-) тільки державні зобов'язання;
- @) поняття правосуб'єктності держави має два аспекти: правоздатність, тобто здатність мати права та зобов'язання згідно міжнародного права; дієздатність (здатність незалежно здійснювати права та зобов'язання згідно міжнародного права);
-) відповідальність перед іншими суб'єктами міжнародних відносин.

*** Вперше термін «*jus inter gentes*» почав використовуватися:**

-) вперше термін «*jus inter gentes*» почав використовуватися римськими юристами;
-) американськими юристами;
- @) вперше термін «*jus inter gentes*» почав використовуватися у контексті як сукупність норм публічного права у дослідників Й.Ольдендорпа та Ф. Вітторія;
-) грецькими мислителями.

*** Класичне міжнародне право сформоване державами для:**

-) підтримки системи міжнародних відносин;
-) регулювання всіх соціальних відносин;

@) класичне міжнародне право сформоване державами для регулювання міждержавних відносин, способами встановлення прав та обов'язків через механізми, що обмежують суверенну владу держави по суті;

-) забезпечення міжнародного миру.

*** Міжнародний правопорядок трактується як:**

-) міжнародна система;
-) універсальна система;

@) як сукупність правовідносин, які формуються у відповідності до норм та приписів міжнародного права, зокрема основних загальновизнаних його принципів – норм, які мають імперативний характер загальнообов'язкового права (*jus cogens*);

-) глобальний світоустрій.

*** Латинський термін «*causa belli*» означає:**

- @) причина війни;
-) сутність війни;
-) початок війни;
-) декларація війни.

*** Сутність моністичної концепції міжнародного права полягає:**

-) в тому, що превалює примат міжнародного права;
-) в тому, що превалює примат (верховенство) національного права;

@) в тому, що превалює примат міжнародного права або в тому, що превалює примат внутрішнього права;

-) переважають інтереси держави.

*** Латинський вираз «*par in parem non habet imperium*» означає :**

-) рівний серед рівних;
- @) рівний над рівним не має влади;
-) рівний над рівними;
-) те, що змінюється.

*** Форма міжнародного договору :**

- @) не впливає на обов'язкову силу міжнародного договору;
-) впливає на обов'язкову силу міжнародного договору;
-) має обов'язкову юридичну природу у договорі;
-) визначає домовленості між державами.

*** Назва міжнародного договору:**

-) істотно впливає на юридичну природу договору;
- @) не впливає на юридичну природу прав та зобов'язань учасниць-держав;
-) тільки від назви міжнародного договору залежить обсяг прав та зобов'язань учасниць-держав міжнародного договору;
-) визначає права та зобов'язання сторін міждержавних домовленостей.

*** Латинський термін *locus standi* означає :**

- @) право стати перед судом;
-) зобов'язання стати перед судом;
-) відповідальність особи стати перед судом;
-) припинення дії міжнародного договору.

*** У Декларації 1970 р. про принципи міжнародного права знайшли впровадження тільки такі принципи:**

- @) 1) суверенна рівність; 2) рівноправність; 3) самовизначення народів; 4) невтручання у внутрішні справи; 5) незастосування сили; 6) мирне вирішення суперечок; 7) сумлінне дотримання зобов'язань, співробітництво;
-) тільки: суверенна рівність; рівноправність;
-) тільки: мирне вирішення суперечок; сумлінне дотримання зобов'язань, співробітництво;
-) незастосування сили; мирне вирішення суперечок.

*** Латинський термін «*ipso facto*» означає :**

- @) в силу самого факту;
-) в силу обставин;

-) в силу подій;
-) згідно з переговорами.

*** Дипломатичне право – це:**

@) система міжнародно-правових норм, що визначають статус та діяльність дипломатичних представництв держав, акредитованих у країнах їхнього перебування;

-) це норми та принципи, які регулюють офіційні зносини держав;
-) норми та принципи, які захищають дипломатів;
-) норми, що захищають життя дипломатів.

*** Норми міжнародного права – це:**

-) певні правила регулювання міжнародних відносин;

@) загальнообов'язкові, формально визначені правила діяльності акторів міжнародного права, що встановлюють для них права та обов'язки;

-) стандартні правила поведінки на міжнародній арені;
-) правила, що діють за межами кожної держави.

*** Латинський термін ad hoc означає :**

-) конкретний випадок;
- @) тільки певного (цього) порядку;
-) відносно чого;
-) будь-який порядок.

*** Види визнання в міжнародному праві:**

) визнання держави, визнання уряду, визнання авторитету державного діяча, визнання міжнародного діяча, визнання наукової доктрини, визнання дії міжнародно-правової норми;

@) визнання держави, визнання уряду, визнання повсталого сторони, визнання органів національного звільнення;

-) визнання претензій держави, визнання правоти за однією зі сторін міжнародної суперечки, дипломатичне і консульське визнання;
-) визнання фактів, обставин, процесів.

*** Організація Об'єднаних Націй створена:**

- @) на конференції у Сан-Франціско 26 жовтня 1945 р.;
-) на конференції у Нью-Йорку 1945 р.;
-) на конференції у Великобританії 1946 р.;
-) у Парижі в 1950 році.

*** Принцип непорушності державних кордонів:**

- @) визнання існуючих кордонів, відмова від будь-яких зазіхань на ці кордони, відмовлення від яких-небудь територіальних домагань у даний момент і в майбутньому;
-) державні кордони, визначені державами історично один раз, не підлягають якій-небудь зміні;
-) держава самостійна визначає свої кордони, правила їх перетинання і прикордонний режим;
-) заборона пересікати державні кордони, керуючись власними інтересами

*** Принцип незастосування сили чи погрози силою:**

-) усі держави—члени Організації Об'єднаних Націй вирішують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрозі міжнародний світ, безпеку та справедливість;
- @) держави утримуються в їхніх міжнародних відносинах від погрози застосування сили як проти територіальної недоторканності так і проти політичної незалежності держав;
-) перш ніж удатися до зброї, держави повинні звертатися, наскільки це дозволяють обставини, до мирних засобів рішення міжнародних спорів;
-) порушувати основні права та свободи людини.

*** Міжнародно-правовий звичай - це:**

- @) сформоване в міжнародній практиці правило поведінки, за яким суб'єкти міжнародного права визнають юридично обов'язковий характер;
-) норма міжнародної ввічливості, за якої визнається юридично обов'язковий характер;

-) неписана норма, дотримувана суб'єктами міжнародного права і закріплена в неформальних джерелах;
-) правило, що створює відповідальність

*** Латинський термін *dominium* означає:**

- @) територіальний суверенітет, контроль, власність;
-) головний;
-) старший;
-) незаперечний.

*** Презумпція юрисдикції (*Jurisdictional Presumption*) – це:**

- @) класично держави презюмують володіти в наявності валідарну/чинну/дійсну юрисдикцію, згідно якої тягар доказів покладається на сторону, яка доказує протилежне;
-) коли держава зобов'язана мати в наявності докази своєї правоти;
-) коли держава зобов'язана захищатися у суді;
-) обов'язок держави надавати докази по справі.

*** Галузь міжнародного права – це:**

- @) комплекс однорідних норм певного функціонального призначення, наприклад: право міжнародних договорів; право права людини;
-) сукупність міжнародно-правових норм, що регулюють глобальні міжнародні відносини;
-) міжнародно-правові норми, що регулюють міжнародні відносини;
-) конституційні норми.

*** Латинський термін «*jus cogens*» означає :**

- @) імперативна норма права;
-) юридична міжнародна норма;
-) звичаєва міжнародна норма;
-) міжнародна норма.

*** Види територій у міжнародному праві:**

- а) державна територія, території з міжнародним режимом, території зі змішаним режимом;
- б) поверхня Земної кулі і космічних тіл, поверхні під морями й іншими водоймами;
- в) відкриті і закриті території, спеціалізовані території, території з подвійним режимом;
- г) земні, морські, космічні.

*** Періодизація виникнення і становлення міжнародного права, запропонована проф. Буроменським М.В.:**

- а) I. Від найдавніших часів до Вестфальського конгресу (1648). II. Від Вестфальського конгресу до епохи Великої французької революції (межа XVIII-XIX стст.). III. Від епохи Великої французької революції до створення Версальської системи (1919-1939рр.). IV. Від створення Версальської системи до наших днів (сучасна епоха): а) Версальська система (1919-1939рр.); б) міжнародне право періоду протистояння тоталітаризму та демократії (1945р. – кінець 80-х років); в) міжнародне право часів переходу до поліцентризму (з кінця 80-х років XX ст. – до наших днів);
- б) I період: від найдавніших часів до Вестфальського конгресу (1648р.). II період від 1648 р. до сучасності);
- в) I період: від найдавніших часів до 1917 р. II період від 1917 р. до сучасності. Форми політичної відповідальності;
- г) рамки суспільно-економічних формацій: (первісно-общинна, рабовласницька, феодална, капіталістична, соціалістична, комуністична).

*** Латинський юридичний вираз «expressio unius est exclusio alteris» означає:**

- а) пряме згадування в договорі виключає інші значення;
- б) пряме згадування в договорі не виключає інші значення;
- в) згадування в договорі не створює ніяких проблем;
- г) нема договору – нема відповідальності.

*** Мирні засоби вирішення міжнародних суперечок:**

) погоджувальні комісії, мирні конференції, двостороння дипломатія, багатобічна дипломатія, човникова дипломатія;

@) переговори, консультації сторін, примирення, добрі послуги, посередництво, міжнародний арбітраж, судовий розгляд;

) зустрічі «без краватки», демонстрація сили держави шляхом передислокації власних збройних сил до границі, превентивна дипломатія, санкції за рішенням Ради Безпеки ООН;

) переговори на нейтральній території.

*** Вперше термін «міжнародне право» був вжитий:**

@) Й.Ольдендорпом та Франческо Вітторія;

) І. Бентамом;

) Г. Гроцієм;

) Г.І.Тункінім.

*** Апатриди – це особи, які мають:**

) подвійне громадянство;

@) це особи без громадянства;

) мають право притулку;

@) це космополіти.

*** Поняття «інкорпорація» означає:**

) прийняття особливого національного акту з метою забезпечення виконання державою норм МП;

) зміна норм міжнародного договору відповідно до принципів національного права;

@) включення норм міжнародного договору до національного права держави;

) об'єднання норм національного права держави та міжнародного права.

*** Латинський термін «de lege ferenda» означає:**

@) відповідно до закону (договору), що має бути прийнятий;

) те, що має бути;

-) те, що існує;
-) те, що може бути.

*** Декларація «Про державний суверенітет України» прийнята:**

- @) 16 липня 1990 р.;
-) 16 липня 1991 р.;
-) 16 липня 1992 р.;
-) 7 листопада 1917 р.

*** Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991р.**

- @) схвалений 1 грудня 1991 р.;
-) схвалений 24 серпня 1991 р.;
-) схвалений 24 серпня 1992 р.;
-) схвалений 1 січня 1989 р.

*** Основний принцип юрисдикції це:**

- @) а) принцип територіальності; б) принцип національності;
- с) принцип захисту; д) принцип універсальності;
-) принцип універсальності;
-) принцип національності;
-) принцип свободи слова.

*** Латинський термін «rebus sic stantibus» означає :**

- @) ремарка до незмінних обставин, що дає одній договірній стороні чи кільком підставу для одностороннього розірвання договору в разі корінних змін обставин, які обумовили укладення договору і його дію;
-) відповідно до закону (договору);
-) те, що має бути;
-) те, що існує.

*** Віденська конвенція про право міжнародних договорів:**

-) прийнята ООН;
-) прийнята Радою Європи;
- @) прийнята Віденською конференцією з права міжнародних договорів в 1969 році;
-) прийнята Генеральною Асамблеєю.

*** Види відповідальності в міжнародному праві:**

) політична відповідальність, кримінальна відповідальність, цивільно-правова відповідальність;

@) політична відповідальність, матеріальна відповідальність;

) політична відповідальність, матеріальна відповідальність, дипломатична відповідальність;

) тільки кримінальна відповідальність.

*** Види злочинів проти людяності:**

) міжнародний тероризм, незаконний оборот наркотиків, рабство, колоніалізм, екоцид, піратство, захоплення заручників;

) агресія, погроза світу за допомогою агресії, підготовка до незаконного застосування збройної сили, застосування зброї масового знищення, пропаганда війни;

@) геноцид, апартеїд, расизм і расова дискримінація, рабство, колоніалізм, екоцид;

) порушення прав людини.

*** Дипломатичні привілеї та імунітети – це:**

) особливі права та винятки із національного законодавства держави-перебування;

@) система міжнародно-правових норм, які передбачають особливі права, винятки та переваги, що надаються іноземним дипломатичним і консульським представництвам, спеціальним місіям, постійним представництвам держав при міжнародних організаціях і місіях, делегаціям держав на міжнародні дипломатичні конференції та деяким іншим органам зовнішніх зносин, що представляють суб'єкти міжнародного права;

) тільки особливі права національного законодавства країни-перебування;

) право порушувати норми міжнародного права.

*** Форми політичної відповідальності:**

) репатріація, рецепція, реституція;

) реституція, репарація, ресторація;

@) сатисфакція, репресалія, реторсія.

*** Міжнародна організація – це:**

-) союз держав, які домовилися про співробітництво;
- @) об'єднання держав, яке створене на основі міждержавної угоди, має колективні органи, самостійну волю та відповідає вимогам міжнародного права;
-) союз держав, які створені у відповідності до вимог ООН;
-) Карпатський Єврорегіон.

*** Види норм міжнародного права:**

-) норми дипломатичного етикету, звичаю, резолюції міжнародних конференцій і організацій;
- @) Jus cogens, універсальні, партикулярні, диспозитивні, імперативні, договірні, звичаєві норми;
-) адміністративні, карні, цивільно-правові, процесуальні, але ускладнені іноземним елементом;
-) норми Статуту ООН, Ради Європи, Європейського Союзу.

*** Система міжнародного права – це:**

-) цілісна правова система, що включає в себе правові системи держав, політичні і дипломатичні домовленості з міжнародних правовідносин;
-) міжнародно-правові звичаї і домовленості, прийняті міжнародним законодавством і виконуються суб'єктами міжнародних відносин;
- @) сукупність взаємозалежних галузей міжнародного права, об'єднаних загальними принципами, які також мають свої принципи і підрозділяються на інститути та підгалузі, що складаються з діючих норм міжнародного права, які регулюють відносини між його суб'єктами;
-) наукові доктрини вчених стосовно міжнародного права.

*** Основні принципи міжнародного права:**

-) право кожної держави вирішувати конфлікти силою;
-) принцип суверенної рівності держав, принцип невторчання у внутрішні справи;

) принцип виняткового і повного суверенітету держав над їхнім повітряним простором, принцип волі польотів у відкритому повітряному просторі;

@) принцип суверенної рівності держав, принцип невторчання у внутрішні справи, принцип рівності і самовизначення народів, принцип незастосування сили чи погрози силою, принцип мирного врегулювання спорів, принцип непорушності кордонів, принцип територіальної цілісності держав, принцип поваги прав людини й основних свобод, принцип співробітництва держав, принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань (*pacta sunt servanda*).

***Принцип непорушності державних кордонів:**

@) визнання існуючих кордонів, відмова від будь-яких зазіхань на ці кордони, відмова від яких-небудь територіальних домагань у даний момент і в майбутньому;

) державні кордони, визначені державами історично один раз, не підлягають будь-якій зміні;

) держава самостійна визначає свої кордони, правила їх перетинання і прикордонний режим;

) право сусідніх держав на користування територіями інших держав.

***Міжнародно-правовий звичай – це:**

@) сформоване в міжнародній практиці правило поведінки, за яким суб'єкти міжнародного права визнають юридично обов'язковий характер;

) норма міжнародної ввічливості, за якою визнається юридично обов'язковий характер;

) неписана норма, дотримувана суб'єктами міжнародного права і закріплена в неформальних джерелах;

) *ad hoc* діяння.

*** Види визнання в міжнародному праві:**

) визнання держави, визнання уряду, визнання авторитету державного діяча, визнання міжнародного діяча, визнання наукової доктрини, визнання дії міжнародно-правової норми;

@) визнання держави, визнання уряду, визнання повсталого сторони, визнання органів національного звільнення;

) визнання претензій держави, визнання правоти за однією зі сторін міжнародної суперечки, дипломатичне і консульське визнання;

) визнання іноземного дипломата.

*** Види територій у міжнародному праві:**

@) державна територія, території з міжнародним режимом, території зі змішаним режимом;

) поверхня Земної кулі і космічних тіл, поверхні під морями й іншими водоймами;

) відкриті і закриті території, спеціалізовані території, території з подвійним режимом;

) території вільних економічних зон.

*** Міжнародний принцип «pacta sunt servanda» означає:**

@) угоди треба дотримуватися;

) дружнє ставлення до міжнародного права;

) виконання міжнародних зобов'язань;

) угоди можливо дотримуватися.

*** Об'єктом міжнародно-правового регулювання є :**

@) міжнародні правовідносини між міжнародними міжурядовими і неурядовими організаціями, цивілізованими державами, націями і народами;

@) публічні відносини суб'єктів міжнародного права з приводу матеріальних і нематеріальних благ, дій утримання від дій;

) права та зобов'язання між суб'єктами, що здійснюють дипломатичні та економічні зв'язки;

) цивільно-правові відносини.

*** Норми міжнародного права – це:**

(@) загальнообов'язкові, формально-визначені правила діяльності суб'єктів міжнародного права, що встановлюють для них права та обов'язки реалізація яких забезпечується юридичним механізмом;

) загальні, формальні і правила діяльності суб'єктів міжнародного права;

) загальні, формальні і правила діяльності суб'єктів міжнародного права реалізація яких забезпечується юридичним механізмом;

) довільні правила поведінки держав.

*** Методологія вивчення, дослідження міжнародного права це:**

(@) вивчення, дослідження системи методів та моделювання наукової діяльності дослідника;

) теоретична основа та способи організації пізнавального процесу, що характеризують пізнання в залежності від його загальних форм, можливостей пізнавальних засобів та механізмів, які зумовлюють логічну послідовність наукового дослідження;

(@) система філософсько-світоглядних підходів (матеріалістичний, ідеалістичний, діалектичний, метафізичний), методів (загальнонаукових, групових та спеціальних) та засобів науково-юридичного дослідження (емпіричні та теоретичні), а також вчення про їх використання в пізнанні право-державних закономірностей;

) організація вивчення, дослідження міжнародного права.

*** Методи наукового пізнання міжнародного права це:**

) сукупність засобів, що поєднуються певними регулятивними принципами;

) цілеспрямована діяльність з формування і розвитку наукового знання про міжнародне право;

(@) система способів формування наукової інформації з метою отримання знань про зародження, еволюцію міжнародного права у контексті цивілізаційного розвитку глобального/ міжнародного співтовариства;

) форми вивчення міжнародного права.

*** Галузь міжнародного права це:**

) особлива сукупність норм, покликаних забезпечувати стабільність системи права;

@) комплекс однорідних міжнародно-правових норм з метою функціонального регулювання певного виду соціальних правовідносин;

) це загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки суб'єктів міжнародного права, що встановлюють для них права та обов'язки, реалізація яких забезпечується відповідним міжнародно-правовим механізмом;

) сукупність норм, що визначають статус юридичної особи

*** Інститут міжнародного права це:**

) особлива підсистема системи міжнародного права;

) особлива асоціація норм права, які можуть функціонувати в сфері суміжних об'єктів правового регулювання;

@) система відносно відокремлених норм в межах певної галузі міжнародного права (напр., міжнародне морське право), що регулюють окрему групу взаємозалежних міжнародних відносин;

) державний орган управління.

*** Природа юридично обов'язкової сили міжнародного права це:**

) забезпечення узгодженості, правомірності і обов'язковості дій держав;

) можливість суб'єктів міжнародного права користуватися встановленими правилами у своїх інтересах, обов'язки означають зобов'язання дотримуватись цих правил і не перешкоджати правомірному правокористуванню інших суб'єктів;

@) угода держав, згода міжнародного співтовариства в цілому на добросовісне виконання зобов'язань за міжнародним правом;

) можливе застосування поліцейських сил інших держав.

*** Поняття суб'єкта/актора міжнародного права - це:**

@) носій міжнародних прав та обов'язків зміст, яких обумовлений нормами міжнародного права;

) держави, нації та народи, що борються за національне визволення;

-) міжнародні організації та державоподібні утворення;
-) транснаціональні корпорації (ТНК).

*** Юрисдикція це:**

) компетенція судових органів із розгляду цивільних, кримінальних та інших справ; коло справ, які суд має право розглядати й вирішувати;

) сфера застосування юридичних можливостей суб'єктом компетенції;

@) перелік питань, юридично визначених до компетенції державної установи або держави.

*** Європейська Конвенція прав людини та основних свобод це:**

@) міжнародно-правовий договір, прийнятий відповідно до Загальної декларації прав людини з метою додержання країнами-підписантами (учасницями Ради Європи) та забезпечення на своїй території прав та основоположних свобод людини;

) міжнародний правовий документ, що визначає права дітей в державах-учасниках;

) співробітництво держав у наданні взаємної допомоги в галузі правосуддя.

*** Міждержавний збройний конфлікт гібридного типу - це:**

@) високого рівня форма вирішення двосторонніх або мультисторонніх міждержавних спорів, що характеризується застосуванням нерегульованих міжнародним гуманітарним правом збройної сили (Динис Г.);

) будь-яка воєнна акція із застосуванням збройної сили;

@) На підставі Резолюції ГА ООН «Про визначення агресії» 1974 р. це «Направлення державою чи від імені держави озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, що здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави без офіційного визнання здійснених застосуванням збройної сили, використанням нерегулярних військових формувань». (Динис Г.)

*** «Гібридна війна», «гібридний конфлікт» – це:**

) конфлікт між найвищими політичними формами організації громадян із застосуванням сучасних засобів політичного, економічного, інформаційного впливу;

@) збройний конфлікт (наприклад: антитерористична організація (АТО) на Сході України окремі райони Луганської і Донецької областей) характерний наявними ознаками нового змішаного типу військових дій, а саме – «гібридної війни», які неврегульовані міжнародним гуманітарним правом (Динис Г.);

@) «гібридна війна», «гібридний конфлікт» – це несформовані правовідносини, учасниками, яких є державні та недержавні актори, регулярні збройні сили, нерегулярні воєнізовані формування, що поєднують традиційні та нетрадиційні методи, терористичні засоби ведення війни з використанням новітніх видів озброєнь та високих інформаційно-комунікаційних технологій для дезорганізації, деморалізації збройних сил та населення на території державного утворення з метою отримання військово-політичної перемоги над противником. (Динис Г.)

*** Визначення дефініції «глобальне право» залежить від відповідей на наступні питання:**

@) дослідники Террі Холлідей і Пол Осінський (США) здійснили систематизацію різних напрямів наукових підходів до глобалізації права і сформулювали п'ять запитань, які потребують пошуку відповідей: 1) у який спосіб глобальні гравці створюють право? 2) яким чином здійснюється влада глобальними акторами (суб'єктами)? 3) де розроблені глобальні закони і яким чином вони передані? 4) у яких сферах життя діє глобалізоване право? 5) чи здійснюється глобалізація? (Террі Холлідей і Пол Осінський (США));

) це система загальних загальнообов'язкових, формально-визначених правил поведінки, які встановлюються, охороняються і гарантуються державою з метою врегулювання найважливіших суспільних відносин;

) система міждержавних взаємодій, суб'єктами яких є держави і міждержавні та неурядові організації, приватні особи;

) глобальне право діє у глобальному світі.

Навчальне видання

Динис Георгій Георгійович,
кандидат юридичних наук /міжнародне право/,
професор кафедри, доцент,
завідувач кафедри міжнародного права
юридичного факультету УжНУ

**Міжнародне право.
Вступ до спеціальності**

Навчально-методичний посібник

Ум. друк. арк. 11,85.
Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman
Зам. № 109
Редакційно-видавничий відділ
видавництва УжНУ «Говерла»
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89
dep-editors@uzhnu.edu.ua